॥ अथश्रीमदद्भुतरामायणंप्रारभ्यते ॥

पृ. २६

गा
अवशिष्ट

अथाद्भुतरामायणस्यभूमिकापृष्ठं.

अयमद्भुतरामायणाख्यो ग्रंथः सर्वत्र प्रसिद्धोऽस्ति परंतु जगति पुस्तकानामत्यल्पतया दिदृक्षूणां पुस्तकदौर्लभ्यमवगत्यांकनेन सर्वेषां पुस्तकलाभसौलभ्यसंपिपादयिषया पुस्तकोपलंभविषये भूयांसं यत्नमारभता पुस्तकं चतुष्टयं समासादितं, तेषुच पुस्तकेष्वालोच्यमानेषु श्लोकानां त्रिपंचाशदधिकत्रयोदशशतीपरिमितः सप्तविंशतिसर्गात्मकएवायं ग्रंथइति निर्णयोविदुषांबुद्धिपथारूढः समजनि ॥ नन्वस्मिन्ग्रंथे प्रत्यध्यायमितिकरणे अद्भुतोत्तरकांडे इत्युक्तत्वादेतदपेक्षयापूर्ववर्तिकांडषट्कसत्तायाः स्पष्टमेव प्रतीतेः कथमेतावानेवायं ग्रंथइति निर्णयइतिचेत् ॥ अत्रोच्यते उपक्रमे पंचविंशतिसाहस्रं रामायणमिदंभुवि ॥ तदाकर्णितमस्माभिः सविशेषं महामुने ॥ शतकोटिप्रविस्तारे रामायणमहार्णवे ॥ किं गीतमिह मुष्णाति तन्मे कथय सुव्रतेति वाल्मीकिंप्रति भारद्वाजस्य प्रश्नः ॥ शतकोटिप्रविस्तारे रामायणमहार्णवे सविशेषं किंचिदधिकसंख्यासहितं पंचविंशतिसाहस्रं रामायणं भुवि अस्ति इतियत्तदिदमस्माभिराकर्णितं तन्मध्ये किं-गीतंसत् इह पापं मुष्णाति तन्मे कथयेतितदर्थः ॥ उत्तरवाक्यानुरोधेन पूर्वकथितचतुर्विंशतिसहस्रापेक्षया अवशिष्टोभागः कथनीयइति तत्तात्पर्यं ॥ एतदुपरिवाल्मीकेरुक्तिं पंचविंशतिसाहस्रं नृलोके यत्प्रतिष्ठितं ॥

नृणांहि सदृशं रामचरितं वर्णितं ततः ॥ सीतामाहात्म्यसारं यद्विशेषादत्र नोक्तवान् ॥ शृणुष्वावहितोब्रह्मन् काकुत्स्थचरितं महत् इति ॥ नृलोके पंचविंशतिसाहस्त्रं यद्रामायणं प्रतिष्ठितं ततस्तन्मध्ये नृणांहि नृणामेवस दृशं रामचरितं वर्णितं ॥ चतुर्विंशतिसहस्त्रेणेत्यर्थः ॥ अत्र पंचविंशतिसाहस्त्रे यत्सीतामाहात्म्यसारं तद्विशेषा दहं नोक्तवान् अतः हेब्रह्मन् तन्महत्काकुत्स्थचरितं शृणुष्वेतितदर्थः ॥ किंच पुस्तकांतरे सीताजन्मकथनानंतरं न वमाध्यायारंभे चतुर्विंशतिसाहस्त्रे रामायणमहार्णवे ॥ सीताविवाहादिसर्वं प्रोक्तमस्ति द्विजर्षभ ॥ पुनस्तत्कथनं विद्धि पिष्टपेषणमेवहीत्युक्त्वा वनवासमध्ये रामहनुमत्समागमप्रभृति सर्वं कथितं ॥ उपसंहारे चरमाध्याये कथिताख्यानानुक्रमेणैवानुक्रमणिकापि दृश्यते ॥ तथाच उपक्रमोपसंहाराभ्यां पुस्तकांतरस्थपाठानुरोधेन चायं ग्रंथोमहारामायणोत्तरकांडसंबंधी पूर्वोक्तसंख्याकश्चेति सिध्यति ॥ एवं सति इतिकरणस्थाद्भुतोत्तरकां डे इत्यपि संगतं भवतीति नास्तिकांडषट्कसत्तासंभावनेति शिवं ॥ ५ ॥ ५ ॥

श्रीगणेशायनमः॥अथअद्भुतरामायणप्रारंभः॥नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमं॥दे
वींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत्॥१॥नमस्तस्मैमुनींद्रायश्रीयुताययशस्विने॥शां
तायवीतरागायवाल्मीकायनमोनमः॥२॥रामायरामभद्रायरामचंद्रायवेधसे॥रघुनाथा
यनाथायसीतायाःपतयेनमः॥३॥जयतिरघुवंशतिलकःकौशल्यानंदवर्द्धनोरामः॥
दशवदननिधनकारीदाशरथिःपुंडरीकाक्षः॥४॥ ॥तमसातीरनिलयंनिलयंतपसां
गुरुं॥वचसांप्रथमस्थानंवाल्मीकिंमुनिपुंगवं॥१॥विनयावनतोभूत्वाभारद्वाजोमहा-
मुनिः॥अपृच्छत्तसमतःशिष्यःकृतांजलिपुटोवशी॥२॥रामायणमितिख्यातंशतको
टिप्रविस्तरं॥प्रणीतंभवतायच्चब्रह्मलोकेप्रतिष्ठितं॥३॥श्रूयतेब्राह्मणैर्नित्यमृषि-
भिःपितृभिःसुरैः॥पंचविंशतिसाहस्रंरामायणमिदंभुवि॥४॥तदाकर्णितम-
स्माभिःसविशेषंमहामुने॥शतकोटिप्रविस्तारेरामायणमहार्णवे॥५॥किंगीतमि
हमुष्णातितन्मेकथयसुव्रत॥आकर्ण्यादरिणःपृष्टंभारद्वाजस्यवैमुनिः॥६॥हस्ताम
लकवत्सर्वंसस्मारशतकोटिकं॥ओमित्युक्त्वामुनिःशिष्यंप्रोवाचवदतांवरं॥७॥भारद्वा
जचिरंजीवसाधुस्मारितमद्यनः॥शतकोटिप्रविस्तारेरामायणमहार्णवे॥८॥राम

स्यचरितंसर्वमाश्चर्यंसम्यगीरितं॥ पंचविंशतिसाहस्रंनृलोकेयत्प्रतिष्ठितं॥ ९ ॥ नृणांहिसदृशं
रामचरितंवर्णितंततः॥ सीतामाहात्म्यसारंयद्विशेषादत्रनोक्तवान्॥ १० ॥ शृणुष्वावहि
तोब्रह्मन्काकुत्स्थचरितंमहत्॥ सीतायामूलभूतायाः प्रकृतेश्चरितंमहत्॥ ११ ॥ आ-
श्चर्यमाश्चर्यमिदंगोपितंब्रह्मणोगृहे॥ हितायप्रियशिष्यायतुभ्यमावेदयामितत्॥
१२ ॥ जानकीप्रकृतिःसृष्टेरादिभूतामहागुणा॥ तपःसिद्धिःस्वर्गसिद्धिर्भूतिर्मूर्तिमतासती
॥ १३ ॥ विद्याविद्याचमहतीगीयतेब्रह्मवादिभिः॥ ऋद्धिःसिद्धिर्गुणमयीगुणातीता-
गुणात्मिका॥ १४ ॥ ब्रह्मब्रह्मांडसंभूतासर्वकारणकारणं॥ प्रकृतिर्विकृतिर्देवीचिं-
न्मयीचिद्विलासिनी॥ १५ ॥ महाकुंडलिनीसर्वानुस्यूताब्रह्मसंज्ञिता॥ तस्याविल
सितंसर्वंजगदेतच्चराचरं॥ १६ ॥ यामाधायहृदिब्रह्मन्योगिनस्तत्त्वदर्शिनः॥ विघट्टयं
तिहृद्ग्रंथिंभवंतिसुखमूर्तिकाः॥ १७ ॥ यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिसुव्रत॥ अभ्यु
त्थानमधर्मस्यतदाप्रकृतिसंभवः॥ १८ ॥ रामःसाक्षात्परंज्योतिःपरंधामपरःपुमान्॥
आकृतौपरमोभेदोनसीतारामयोर्यतः॥ १९ ॥ रामःसीताजानकीरामभद्रोनाणुर्भे
दोनैतयोरस्तिकश्चित्॥ संतोबुध्वातत्त्वमेतद्विबुद्धाःपारंयाताःसंसृतेर्मृत्युवक्त्रात्॥

२०॥रामोऽचिंत्योनित्यश्चित्सर्वसाक्षीसर्वांतस्थःसर्वलोकैककर्ता॥भर्ताहर्तानंदमूर्तिर्विभूमा
सीतायोगाच्चिंत्यतेयोगिभिःसः॥ २१ ॥अपाणिपादोजवनोग्रहीतापश्यत्यचक्षुःसशृणो
त्यकर्णः॥सवेत्तिविश्वंनहितस्यवेत्तातमाहुरग्र्यंपुरुषंपुराणं॥ २२ ॥तयोःपरंजन्मउदाहरि
ष्येययोर्यथाकारणदेहधारिणोः॥अरूपिणोरूपविधारणंपुनर्नृणांमहानुग्रहएवकेवलं
॥२३॥पठन्द्विजोवागृषभत्वमीयात्क्षत्रान्वयोभूमिपतित्वमीयात्॥वणिग्जनःपुण्य
फलत्वमीयाच्छृण्वन्हिशूद्रोपिमहत्वमीयात्॥२४॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मी-
कीये अद्भुतोत्तरे कांड आदिकाव्ये प्रथमःसर्गः॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
भारद्वाजशृणुष्वाथरामचंद्रस्यधीमतः॥जन्मनःकारणंविप्रइक्ष्वाकुकुलवारिधौ॥ १ ॥
सीतायाश्चमहादेव्याःपृथिव्याजन्महेतुकं॥तत्ररामकथामादौवक्ष्यामिमुनिपुंगव॥ २ ॥
श्रूयतांमुनिशार्दूलअंबरीषकथालयं॥पुरुषोत्तममाहात्म्यंसर्वपापहरंपरं॥ ३ ॥त्रिशं
कोर्दयिताभार्यासर्वलक्षणशोभिता॥अंबरीषस्यजननीनित्यंशौचसमन्विता॥ ४
॥योगनिद्रांसमारूढंशेषपर्यंकशायिनं॥नारायणंमहात्मानंब्रह्मांडकमलोद्भवं॥ ५ ॥
तमसाकालरुद्राख्यंरजसाकनकांडजं॥सत्वेनसर्वगंविष्णुंसर्वदेवनमस्कृतं॥ ६ ॥

अर्चयामाससततंवाङ्मनःकायवृत्तिभिः ॥माल्यदामादिकंसर्वंस्वयमेवव्यचीकरत् ॥ ७॥
गंधादिपेषणंचैवधूपद्रव्यादिकंतथा ॥ तत्सर्वंकौतुकाविष्टास्वयमेवचकारसा ॥८ ॥ शु-
भापद्मावतीनित्यंवचोनारायणेतिच ॥अनंतेतिचसानित्यंभाषमाणायतव्रता ॥ ९ ॥ द-
शवर्षसहस्राणितत्परेणांतरात्मना ॥अर्चयामासगोविंदंगंधपुष्पादिभिःशुभैः ॥ १० ॥-
विष्णुभक्तान्महाभागान्सर्वपापविवर्जितान् ॥ दानमानार्चनैर्नित्यंधनैरत्नैरतोषयत् ॥
११ ॥ ततःकदाचित्सादेवीद्वादश्यांसमुपोष्यवै ॥ हरेरग्रेमहाभागासुष्वापपतिनासह ॥
१२ ॥ तत्रनारायणोदेवस्तामाहपुरुषोत्तमः ॥ किमिच्छसिवरंभद्रेमत्तःकिंब्रूहिभा-
मिनि ॥ १३ ॥ साहृष्वातवरंवब्रेपुत्रस्त्वद्भक्तिमान्भवेत् ॥सार्वभौमोमहातेजाःस्वक
र्मनिरतःशुचिः ॥ १४ ॥तथेत्युक्त्वाददौतस्यैफलमेकंजनार्दनः ॥ साप्रबुद्धाफलंदृष्ट्वा
भर्त्रेसर्वंनिवेद्यच ॥ १५ ॥ भक्षयामाससंदृश्यफलंतद्धृष्टमानसा ॥ततःकालेनसादे
वीपुत्रंकुलविवर्धनं ॥ १६ ॥ असूयतशुभाचारंवासुदेवपरायणं ॥शुभलक्षणसंप-
न्नंचक्रांकितमनुत्तमं ॥ १७ ॥जातंदृष्ट्वापितापुत्रंक्रियाःसर्वाश्चकारवै ॥अंबरीषइ
तिख्यातोलोकेसमभवत्प्रभुः ॥ १८ ॥ पितर्युपरतेश्रीमानभिषिक्तोमहात्मभिः ॥

मंत्रिष्वाधायराज्यंचतपउग्रंचकारसः ॥ १९ ॥ संवत्सरसहस्रंवैजपन्नारायणंप्रभुं ॥ हृत्पुंड
रीकमध्यस्थंसूर्यमंडलमध्यगं ॥ २० ॥ शंखचक्रगदापद्मधारयंतंचतुर्भुजं ॥ शुद्धजांबून-
दनिभंब्रह्मविष्णुशिवात्मकं ॥ २१ ॥ सर्वाभरणसंयुक्तंपीतांबरधरंप्रभुं ॥ श्रीवत्सवक्षसंदेवं
पुरुषंपुरुषोत्तमं ॥ २२ ॥ ततोगरुडमारुह्यसर्वदेवैरभिष्टुतः ॥ आजगामसविश्वात्मासर्वलो
कनमस्कृतः ॥ २३ ॥ ऐरावतमिवाचिंत्यंकृत्वावैगरुडंहरिः ॥ स्वयंशक्रइवासीनस्तमाह
नृपसत्तमं ॥ २४ ॥ इंद्रोहमस्मिभद्रंतेकिंददामितवाद्यवै ॥ सर्वलोकेश्वरोहंत्वांरक्षितुंसमु
पागतः ॥ २५ ॥ अंबरीषस्तुतंदृष्ट्वाशक्रमैरावतस्थितं ॥ उवाचवचनंधीमान्विष्णुभक्तिप
रायणः ॥ २६ ॥ नाहंत्वामभिसंधायतपआस्थितवानिह ॥ त्वयादत्तंचनेच्छामिगच्छशक्र
यथासुखं ॥ २७ ॥ ममनारायणोनाथस्त्वांनस्तोष्येमराधिप ॥ व्रजेंद्रमाकृथास्त्वत्र
ममाश्रमविलोपनं ॥ २८ ॥ ततःप्रहस्यभगवान्स्वरूपमकरोद्धरिः ॥ शार्ङ्गचक्रगदापाणिः
शंखहस्तोजनार्दनः ॥ २९ ॥ गरुडोपरिविश्वात्मानीलाचलइवापरः ॥ देवगंधर्वसंघैश्च-
स्तूयमानःसमंततः ॥ ३० ॥ प्रणम्यराजासंतुष्टस्तुष्टावगरुडध्वजं ॥ प्रसीदलोकनाथस्त्वं-
ममनाथजनार्दन ॥ ३१ ॥ कृष्णकृष्णजगन्नाथसर्वलोकनमस्कृत ॥ त्वमादिस्त्वमनादि

स्त्वमनंतः पुरुषः प्रभुः ॥ ३२ ॥ अप्रमेयोविभुर्विष्णुर्गोविंदः कमलेक्षणः ॥ महेश्वरांशजोमध्यः
पुष्करः खगमः खगः ॥ ३३ ॥ कव्यवाहः कपालीत्वंहव्यवाहः प्रभंजनः ॥ आदिदेवः क्रियानंदः
परमात्मनिसंस्थितः ॥ ३४ ॥ त्वांप्रपन्नोस्मिगोविंदपाहिमांपुष्करेक्षण ॥ नान्यागतिस्त्वद-
न्यामेत्वामेवशरणंगतः ॥ ३५ ॥ तमाहभगवान्विष्णुः किंतेत्हृदिचिकीर्षितं ॥ तत्सर्वंसंप्रदा
स्यामिभक्तोसिममसुव्रत ॥ ३६ ॥ भक्तप्रियोस्मिसततंतस्माद्दातुमिहागतः ॥ अंबरीषस्तु
तच्छ्रुत्वाहर्षगद्गदयागिरा ॥ ३७ ॥ प्रोवाचपरमात्मानंनारायणमनामयं ॥ त्वयिविष्णौपरा
नंदेनित्यंमेवर्ततांमतिः ॥ ३८ ॥ भवेयंतत्परोनित्यंवाङ्मनःकायकर्मभिः ॥ पालयिष्यामि
पृथिवींकृत्वावैवैष्णवंजगत् ॥ ३९ ॥ यज्ञहोमार्चनैश्चैवतर्पयिष्यामिसुरोत्तमान् ॥ वैष्णवान्
पालयिष्यामिहनिष्यामिचशात्रवान् ॥ ४० ॥ एवमुक्तस्तुभगवान्प्रत्युवाचनृपोत्तमं ॥ ए
वमस्तुतवेच्छावैचक्रमेतत्सुदर्शनं ॥ ४१ ॥ पुरारुद्रप्रभावेनलब्धंवैदुर्लभंमया ॥ ऋषि
शापादिकंदुःखंशत्रुरोगादिकंतथा ॥ ४२ ॥ निहनिष्यतितेदुःखमित्युक्त्वांतरधीयत ॥ त-
तःप्रणम्यमुदितोराजानारायणंप्रभुं ॥ ४३ ॥ प्रविश्यनगरींदिव्यामयोध्यांपर्यपालयत्
॥ ब्राह्मणादींस्तथावर्णान्स्वेस्वेकर्मण्ययोजयत् ॥ ४४ ॥ नारायणपरोनित्यंविष्णुभ

त्मान् कल्मषान् ॥ पालयामासत्दृष्टात्माविशेषेणजनाधिपः ॥ ४५ ॥ अश्वमेधशतैरिष्ट्वा
वाजपेयशतानिच ॥ पालयामासपृथिवींसागरावरणामिमां ॥ ४६ ॥ गृहेगृहेहरिस्तस्थौवे
दघोषोगृहेगृहे ॥ नामघोषोहरेश्चैवयज्ञघोषस्तथैवच ॥ ४७ ॥ अभवन्नृपशार्दूलेतस्मिन्रा
ज्यंप्रशासति ॥ नासस्यानातृणाभूमिर्नदुर्भिक्षादिभिर्युता ॥ ४८ ॥ रोगहीनाःप्रजानित्यं
सर्वोपद्रववर्जिता ॥ अंबरीषोमहातेजाःपालयामासमेदिनीं ॥ ४९ ॥ सएवंमहात्मासततं
चरक्षितःसुदर्शनेनातिसुदर्शनेन ॥ शुभांसमुद्रावधिसंततांमहींसुपालयामासमहीमहें
द्रः ॥ ५० ॥ इत्यार्षेश्रीरामायणेवाल्मीकीयेअद्भुतोत्तरकांडेअंबरीषवरप्रदानोनाम-
द्वितीयःसर्गः ॥ २ ॥ ॥ ॥ तस्यैवंवर्तमानस्यकन्याकमललोचना ॥ श्रीम-
तीनामविख्यातासर्वलक्षणशोभिता ॥ १ ॥ तस्मिन्कालेमुनिःश्रीमान्नारदोभ्यागतो
गृहं ॥ अंबरीषस्यराज्ञोवैपर्वतश्चमहाद्युतिः ॥ २ ॥ तावुभावागतौदृष्ट्वाप्रणिपत्ययथा-
विधि ॥ अंबरीषोमहातेजाःपूजयामासतौनृपः ॥ ३ ॥ कन्यांतुप्रेक्ष्यभगवान्नारदःप्राह
विस्मितः ॥ केयंराजन्महाभागाकन्यासुरसुतोपमा ॥ ४ ॥ ब्रूहिधर्मभृतांश्रेष्ठसर्वलक्ष
णशोभिता ॥ निशम्यवचनंतस्यराजाप्राहकृतांजलिः ॥ ५ ॥ दुहितेयंममविभोश्रीम

तीनामनामतः ॥ प्रदानसमयंप्राप्तावरमन्वेषतीशुभा ॥ ६ ॥ इत्युक्तोमुनिशार्दूलस्तामे-
च्छन्नारदोद्विजः ॥ पर्वतोपिमुनिस्तांवैचकमेसर्षिसत्तमः ॥ ७ ॥ अनुज्ञाप्यचराजानं
नारदोवाक्यमब्रवीत् ॥ रहस्याहूयधर्मात्माममदेहिसुतामिमां ॥ ८ ॥ पर्वतोपितथाप्रा
हराजानंरहसिप्रभुं ॥ तावुभौप्राहधर्मात्माप्रणिपत्यभयार्दितः ॥ ९ ॥ उभौभवंतौकन्यांमे
प्रार्थयानौकथंत्वहं ॥ करिष्यामिमहाप्राज्ञौशृणुनारदमेवचः ॥ १० ॥ त्वंचपर्वतमेवाक्यं
शृणुवक्ष्यामियत्प्रभो ॥ कन्येयंयुवयोरेकंवरयिष्यतिचेच्छुभा ॥ ११ ॥ तस्मैकन्यांप्रयच्छा
मिनान्यथाशक्तिरस्तिमे ॥ तथेत्युक्त्वातुतौविप्रौश्वआयास्यावएवहि ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वामु-
निशार्दूलौजग्मतुःप्रीतमानसौ ॥ वासुदेवपरौनित्यमुभौज्ञानवतांवरौ ॥ १३ ॥ विष्णु
लोकंततोगत्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ प्रणिपत्यहृषीकेशंवाक्यमेतदुवाचह ॥ १४ ॥ वृत्तां
तंसर्वमाख्यायनाथनारायणाव्यय ॥ रहसित्वांप्रवक्ष्यामिनमस्तेभुवनेश्वर ॥ १५ ॥ त
तः प्रहस्यगोविंदःसर्वात्माकमठंमुनिं ॥ ब्रूहीत्याहसविश्वात्मामुनिराहचकेशवं ॥ १६ ॥
त्वदीयोनृपतिःश्रीमानंबरीषोमहामतिः ॥ तस्यकन्याविशालाक्षीश्रीमतीनामनामतः
॥ १७ ॥ परिणेतुमहंतांवैइच्छामिवचनंशृणु ॥ पर्वतोयंमुनिःश्रीमांस्तवभृत्यस्तपोनि

धिः॥१८॥तामेच्छत्सोपिभगवंस्तमाहचजनाधिपः॥ अंबरीषोमहातेजाः कन्येयंयुवयोर्वरं
॥१९॥लावण्ययुक्तं वृणुयाद्यदितस्मैददाम्यहं॥इत्याहावांनृपस्तत्रतथेत्युक्त्वाप्यहंततः॥२०
॥आगमिष्यामितेराजन्श्वःप्रभातेगृहंप्रति॥ आगतोहंजगन्नाथकर्तुमर्हसिमेप्रियं॥ २१॥
वानराननवद्भातिपर्वतस्यमुखंयथा॥ तथाकुरुजगन्नाथममचेदिच्छसिप्रियं॥ २२॥-
श्रीमतीतुतदापश्येन्नान्यःपश्येत्तथाविधं॥ तथेत्युक्त्वासगोविंदःप्रहस्यमधुसूदनः॥२३
॥त्वयोक्तं तत्करिष्यामिगच्छसौम्ययथासुखं॥ एवमुक्तोमुनिर्हृष्टःप्रणिपत्यजनार्दनं॥
२४॥ मन्यमानःकृतात्मानमयोध्यांवैजगामसः॥ गतेमुनिवरेतस्मिन्पर्वतोपिमहामुनिः
॥२५॥ प्रणम्यमाधवंदृष्टोरहस्येनमुवाचह॥ वृत्तांतंचनिवद्याग्रे नारदस्यजगत्पते॥
२६॥गोलांगुलमुखंयद्वन्मुखंभातितथाकुरु॥ श्रीमतीतुतथापश्येन्नान्यःपश्येत्तथावि
धं॥२७॥ तच्छ्रुत्वाभगवान्विष्णुस्त्वयोक्तंचकरोमिवै॥ गच्छशीघ्रमयोध्यांत्वंमा-
वार्दीर्नारदस्यवै॥ २८॥ त्वयामेमंत्रितंयच्च तथेत्युक्त्वाजगामसः॥ ततोराजासमाज्ञा-
यप्राप्तौमुनिवरौतदा॥२९॥ मंगलैर्विविधैर्भद्रैरयोध्यांध्वजमालिनीं॥ मंडयामास-
लाजैश्चपुष्पैश्चैवसमंततः॥३०॥ अभिषिक्तगृहद्वारांसिक्तांगणमहापथां॥ दिव्यगं

धरसोपेतांधूपितांदिव्यधूपकैः ॥ ३१ ॥ कृत्वाचनगरींराजामंडयामासतांसभां ॥ दिव्यगं
धैस्तथाधूपैरत्नैश्चविविधैस्तथा ॥ ३२ ॥ अलंकृतांमणिस्तंभैर्नानामाल्योपशोभितैः ॥ प
रार्ध्यास्तरणोपेतैर्दिव्यभद्रासनैर्वृतां ॥ ३३ ॥ नानाजनसमावेशैर्नरेंद्रैरभिसंवृतां ॥ कृत्वा
नृपेंद्रस्तांकन्यामादायप्रविवेशह ॥ ३४ ॥ सर्वाभरणसंपन्नाश्रीरिवायतलोचना ॥ कर-
संमितमध्यांगीपंचस्निग्धाशुभानना ॥ स्त्रीभिःपरिवृतादिव्याश्रीमतीसंस्थितासती ॥
३५ ॥ सभांतुसांभूमिपतेःसमृद्धांमणिप्रवेकोत्तमरत्नचित्रां ॥ न्यस्तासनामाल्यवतींसु
गंधांतामन्वयुस्तेसुरराजवर्याः ॥ ३६ ॥ अथाययौब्रह्मवरात्मजोमहांस्त्रैविद्यवृद्धोभग
वान्महात्मा ॥ सपर्वतोब्रह्मविदांवरिष्ठोमहामुनिर्नारदआजगाम ॥ ३७ ॥ इत्यार्षेश्री
म० वाल्मी० आदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेनारदपर्वतसभाप्रवेशोनामतृतीयःसर्गः ॥ ३ ॥
तावागतौसमीक्ष्याथराजासंभ्रांतमानसः ॥ दिव्यमासनमादिश्यपूजयामासतावुभौ
॥ १ ॥ उभौदेवऋषीदिव्यौनित्यज्ञानवतांवरौ ॥ समासीनौमहात्मानौकन्यार्थमुनिस
त्तमौ ॥ २ ॥ तावुभौप्रणिपत्याग्रेकन्यांतांश्रीमतींशुभां ॥ स्थितांकमलपत्राक्षींप्राहरा
जायशस्विनीं ॥ ३ ॥ अनयोर्यंवरंभद्रेमनसात्वमिहेच्छसि ॥ तस्मैमालामिमांदेहिप्र-

णिपत्ययथाविधि ॥ ४ ॥ एवमुक्तातुसाकन्यास्त्रीभिःपरिवृतानदा ॥ मालांहिरण्मयींदिव्या-
मादायशुभलोचना ॥ ५ ॥ तस्थौतामाहराजासौवत्सेकिंत्वंकरिष्यसि ॥ ६ ॥ अनयोरेक-
मुद्दिश्यदेहिमालामिमांशुभे ॥ साप्राहपितरंत्रस्ताइमौतुवाननराननौ ॥ ७ ॥ मुनिश्रेष्ठौनप
श्यामिनारदपर्वतंतथा ॥ अनयोर्मध्यतस्त्वेकंवरंषोडशवार्षिकं ॥ ८ ॥ सर्वाभरणसंयुक्त-
मतसीपुष्पसन्निभं ॥ दीर्घबाहुंविशालाक्षंतुंगोरःस्थलमुत्तमं ॥ ९ ॥ चामीकराधकूरणप
टयुग्मकशोभितं ॥ विभक्तत्रिवलीयुक्तनाभिंव्यक्तकृशोदरं ॥ १० ॥ हिरण्याभरणोपेतंसु
रंगाकनरवंशुभं ॥ पद्माकारकरंत्वेनपद्मास्यंपद्मलोचनं ॥ ११ ॥ पद्मांघ्रिंपद्मत्हृदयंपद्मना
भिंश्रियावृतं ॥ दंतपंक्तिभिरत्यर्थंकुंदकुड्मलसन्निभं ॥ १२ ॥ हसंतंमांसमालोक्यदक्षि
णंचप्रसार्यवै ॥ पाणिस्थितमिमंछन्नंपश्यामिशुभमूर्धजं ॥ १३ ॥ एवमुक्तेमुनिःप्राह-
नारदःसंशयंगतः ॥ कियंतोबाहवस्तस्यकन्येवदयथातथ्यं ॥ १४ ॥ बाहुद्वयंचपश्यामी
त्याहकन्यासुविस्मिता ॥ प्राहतांपर्वतस्तत्रतस्यवक्षस्थलेशुभे ॥ १५ ॥ किंचपश्यसिमे
ब्रूहिकरेकिंधारयत्यपि ॥ कन्यातमाहमालांवैचंचद्रूपामनुत्तमां ॥ १६ ॥ वक्षस्थलेस्यप-
श्यामिकरेकार्मुकसायकौ ॥ एवमुक्तौमुनिश्रेष्ठौपरस्परमनुत्तमौ ॥ १७ ॥ मनसाचिंत

यंतौतौमायेयंकस्यचिद्भवेत् ॥ मायावीतस्करोनूनंस्वयमेवजनार्दनः ॥ १८ ॥ आगतोनान्य
थाकुर्यात्कथंमेऽन्योमुखंत्विदं ॥ गोलांगूलीयमित्येवंचिंतयामासनारदः ॥ १९ ॥ पर्वतोपि-
तथैवैतद्वानरत्वंकथंमया ॥ प्राप्तमित्येवसहसाचिंतामापेदिवांस्तथा ॥ २० ॥ ततोराजाप्र-
णम्यास्तौनारदंपर्वतंतथा ॥ भवद्भ्यांकिमिदंभद्रौकृतंबुद्धिविमोहनं ॥ २१ ॥ स्वस्थौभवंतौ
तिष्ठेतांयदिकन्यार्थमुद्यतौ ॥ एवमुक्तौमुनिश्रेष्ठौनृपमूचतुरुल्बणौ ॥ २२ ॥ त्वमेवमोहं
कुरुषेनावामिहकथंचन ॥ आवयोरेकमेषातेवरयत्वेवभामिनी ॥ २३ ॥ ततःसाकन्यका
भूयःप्रणिपत्यचदेवतां ॥ पित्रानियुक्तासहसामुनिशापभयाद्द्विज ॥ २४ ॥ मालामादाय
तिष्ठंतीतयोर्मध्येसमाहिता ॥ पूर्ववत्पुरुषंदृष्ट्वामाल्यंतस्मैददौहिसा ॥ २५ ॥ अनंतरंच
साकन्यादृष्टानमनुजैःपुरः ॥ ततोना दःसमभवत्किमेतदितिविस्मयात् ॥ २६ ॥ तामादा-
यगतोविष्णुःस्वस्थानंपुरुषोत्तमः ॥ पुरातदर्थमनिशंतपस्तप्त्वावरांगना ॥ २७ ॥ श्रीमती
यंसमुत्पन्नासागताचतथाहरिं ॥ तावुभौमुनिशार्दूलौधिक्त्वामित्येवदुःखितौ ॥ २८ ॥ वा
सुदेवंप्रतितदाजग्मतुर्भवनंहरेः ॥ तावागतौसमीक्ष्याहश्रीमतींभगवान्हरिः ॥ २९ ॥ मु
निश्रेष्ठौसमायातौगूहस्वात्मानमत्रवै ॥ तथेत्युक्त्वाचसादेवीप्रहसंतीचकारह ॥ ३० ॥

नारदः प्रणिपत्याग्रे प्राह दामोदरं हरिं ॥ किमिदं कृतवानद्य ममलं पर्वतस्य च ॥ ३१ ॥ त्वमेव
नूनं गोविंद कन्यां तां हृतवानसि ॥ तच्छ्रुत्वा पुरुषो विष्णुः पिधाय श्रोत्रमच्युतः ॥ ३२ ॥ पाणि
भ्यां प्राह भगवान्भवता किमुदीरितम् ॥ कामवादो न भावोयं मुनिवृत्ते रहो किल ॥ ३३ ॥ एवमु
क्तो मुनिः प्राह वासुदेवं स नारदः ॥ कर्णमूले मम कथं गोलांगूलमुखत्विति ॥ ३४ ॥ तदाकर्ण्य
महाबुद्धिर्देवो नारायणो हरिः ॥ कर्णमूले तमाहेदं वानरास्यं कृतं मया ॥ ३५ ॥ पर्वतस्य तथा-
विप्र गोलांगूलमुखं तव ॥ यथा भवांस्तथासोपि प्रार्थयामास निर्जने ॥ ३६ ॥ मामेवं शक्तिवशा
गस्तथास्य करवं मुने ॥ न स्वेच्छया कृतं तद्वां प्रियार्थं नान्यथा त्विति ॥ ३७ ॥ याचते यच्च य
श्चैव तच्च तस्य ददाम्यहं ॥ न दोषो न गुणो वापि युवयोर्मम वा द्विज ॥ ३८ ॥ पर्वतोपि तथा प्रा-
ह तस्याप्येवं जगाद सः ॥ शृण्वतोरुभयोस्तत्र प्राह दामोदरो वचः ॥ ३९ ॥ प्रियं भवतोः कृत
वान्सत्येनायुधमालभे ॥ नारदः प्राह धर्मात्मा अवयोर्मध्यतः स्थितः ॥ ४० ॥ धनुष्मान्द्वि
भुजः कोनु तां हृत्वा गतवान्किल ॥ तच्छ्रुत्वा वासुदेवोसौ प्राह तौ मुनिसत्तमौ ॥ ४१ ॥ माया-
विनो महात्मानो बहवः संति सत्तमौ ॥ तत्र सा श्रीमती देवी हृता केनापि सुव्रतौ ॥ ४२ ॥ च

१ अत्र द्विवचनांतानि त्रीणि संबोधनानि·

कपाणिरहंनित्यंचतुर्बाहुरितिस्थितिः ॥ तस्मान्नाहमतश्चैवभवन्त्योर्विदितंहितत् ॥ ४३ ॥ इत्यु
क्तौप्रणिपत्यैनमूचतुःप्रीतमानसौ ॥ कोत्रदोषस्तवविभोनारायणजगत्पते ॥ ४४ ॥ दौरात्म्यंतुनृ
पस्यैवमायांहिकृतवानसौ ॥ इत्युक्त्वाजग्मतुस्तस्मान्मुनीनारदपर्वतौ ॥ ४५ ॥ अंबरीषंसमासा·
द्यशापेनैनमयोजयत् ॥ नारदःपर्वतश्चैवयस्मादावामिहागतौ ॥ ४६ ॥ आहूयपश्चादन्यस्मै
कन्यांत्वंदत्तवानसि ॥ मायायोगेनतस्मात्त्वांतमोऽज्ञाभिभविष्यति ॥ ४७ ॥ तेननात्मानमत्य
र्थंयथावत्त्वंहिवेत्स्यसि ॥ एवंशापेप्रवृत्तेतुतमोराशिरथोत्थितः ॥ ४८ ॥ नृपंप्रतिततश्चक्रंवि
ष्णोःप्रादुरभूत्क्षणात् ॥ चक्रवित्रासितंघोरंतावुभावभ्यगात्तमः ॥ ४९ ॥ ततःसंत्रस्तस-
र्वांगौधावमानौमहामुनी ॥ पृष्ठतश्चक्रमालोक्यतमोराशिंचदुर्मदं ॥ ५० ॥ कन्यासिद्धिरहो
प्राप्तास्त्यावयोरितिवेगितौ ॥ लोकालोकांतमनिशंधावमानौतमोऽर्दितौ ॥ ५१ ॥ त्राहित्रा
हीतिगोविंदंभाषमाणौभयार्दितौ ॥ विष्णुलोकंततोगत्वानारायणजगत्पते ॥ ५२ ॥ वासुदे
वहृषीकेशपद्मनाभजनार्दन ॥ त्राह्यावांपुंडरीकाक्षनाथोसिपुरुषोत्तम ॥ ५३ ॥ इत्यूचतु
र्वासुदेवंमुनीनारदपर्वतौ ॥ ततोनारायणोऽचिंत्यःश्रीमान्श्रीवत्सलांछनः ॥ ५४ ॥ निवार्य·
चक्रंध्वांतंचभक्तानुग्रहकाम्यया ॥ अंबरीषश्चमद्भक्तस्तथेमौमुनिसत्तमौ ॥ ५५ ॥ अनयो

१ तमः अज्ञेतिच्छेदः

नृपस्यचतथाहितंकार्यंमयापुनः ॥ आहूयतौततःश्रीमान् गिराप्रल्हादयन्हरिः ॥ ५६ ॥ उवाचभ-
गवान्विष्णुःश्रूयतामितिमेवचः ॥ क्षमेतांमुनिशार्दूलौ भक्तसंरक्षणायमे ॥ ५७ ॥ अपराद्धंच-
चक्रेणक्षमाशीलाहिसाधवः ॥ ततस्तौमुनिशार्दूलौमायांतस्यावबुध्यच ॥ ५८ ॥ ददतुश्चत-
तःशापंविष्णुमुद्दिश्यकोपनौ ॥ श्रीमतीहरणंविष्णोयत्कृतंछद्मनात्वया ॥ ५९ ॥ यथामूर्त्या
तथैवत्वंजायेथामधुसूदन ॥ अंबरीषस्यान्ववायेराज्ञोदशरथस्यहि ॥ ६० ॥ पुत्रस्त्वंभवितापु
त्रीश्रीमतीधरणीप्रजा ॥ भविष्यतिविदेहस्यप्राप्यतांपालयिष्यति ॥ ६१ ॥ राक्षसापसदः
कश्चित्तांतेभार्यांहरिष्यति ॥ यतोराक्षसधर्मेणहृताचश्रीमतीशुभा ॥ ६२ ॥ अतस्तेरक्षसाभा
र्याहर्तव्याछद्मनाच्युत ॥ यथाप्राप्तंमहद्दुःखमावाभ्यांश्रीमतीकृते ॥ ६३ ॥ हाहेतिरुदतालं-
भ्यंतथादुःखंचतत्कृते ॥ इत्युक्तवंतौतौविप्रौप्रोवाचमधुसूदनः ॥ ६४ ॥ अंबरीषस्यान्व-
वाये भविष्यतिमहायशाः ॥ श्रीमान्दशरथोनामभूमिपालोऽतिधार्मिकः ॥ ६५ ॥ तस्याह
मग्रजः पुत्रोरामोनामभवाम्यहं ॥ तत्रमेदक्षिणोबाहुर्भरतोभविताकिल ॥ ६६ ॥ शत्रुघ्नो
वामबाहुश्चशेषोसौलक्ष्मणःस्वयं ॥ ऋषिशापोनचैवस्यादन्यथाचऋगम्यतां ॥ ६७ ॥ ऋषि
शापतमोराशेयदारामोभवाम्यहं ॥ तत्रमांसमुपागच्छ गच्छेदानींनृपंविना ॥ ६८ ॥ त्यक्त्वा

१ इतिचार्येतिशेषः

पित्रमुनिश्रेष्ठावितिस्मप्राहमाधवः॥ एवमुक्तेतमोनाशंतत्क्षणाच्चजगामवै॥ ६९॥ आत्मार्थं
संचिंतितेनप्रभुणाभक्तरक्षिणा॥ निवारितंहरेश्चक्रंयथापूर्वमतिष्ठत॥ ७०॥ मुनिश्रेष्ठौभ-
यान्मुक्तौप्रणिपत्यजनार्दनं॥ निर्गतौशोकसंतप्तावूचतुस्तौपरस्परं॥ ७१॥ अद्यप्रभृतिदे
हांतमावांकन्यापरिग्रहं॥ नकरिष्याववइत्युक्त्वाप्रतिज्ञायचतावृषी॥ ७२॥ मौनध्यानपरौशु
द्धौयथापूर्वंव्यवस्थितौ॥ अंबुरीषोपिराजासौपरिपाल्यचमेदिनीं॥ ७३॥ सभृत्यज्ञाति
सबंधोविष्णुलोकंजगामवै॥ मानार्थमंबरीषस्यतथैवमुनिसिंहयोः॥ ७४॥ रामोदाशरथि
र्भूत्वातमसालुप्तबुद्धिकः॥ कदाचित्कार्यवशतःस्मृतिःस्यादात्मनःप्रभोः॥ ७५॥ पूर्णार्थो
पिमहाबाहुरपूर्णार्थइवप्रभुः॥ अनुग्रहायभक्तानांप्रभूणामिदृशीगतिः॥ ७६॥ मायांकृ-
त्वामहेशस्यप्राप्तितामानुषीतनुः॥ तस्मान्मायानकर्तव्याविद्वद्भिर्दोषदर्शिभिः॥ ७७॥ ए
तत्तेकथितंसर्वंरामजन्मकथाश्रयं॥ अंबुरीषस्यमाहात्म्यंमायाधित्वंचवैहरेः॥ ७८॥ यःप
ठेच्छृणुयाद्वापिमायावित्वंहरेर्विभोः॥ मायांविसृज्यपुण्यात्माविष्णुलोकंसगच्छति॥ ७९
॥ दशरथसुतजन्मकारणंयःपठतिशृणोत्यनुमोदतेद्विजेंद्रः॥ व्रजतिसभगवद्गृहांतिथित्वं
नहिशमनस्यभयंकुतश्चिदस्य॥ ८०॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्ये-

अद्भुतोत्तरकांडे श्रीरामजन्मोपक्रमश्चतुर्थः सर्गः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ भरद्वाज शृणुष्वाथ
सीताजन्मनिकारणं ॥ पुरात्रेतायुगे कश्चित्कौशिको नाम वै द्विजः ॥ १ ॥ वासुदेवपरो नित्यं ना
मगानरतः सदा ॥ भोजनाशनशय्यासु सदा तद्गतमानसः ॥ उदारचरितं विष्णोर्गायमानः पुनः
पुनः ॥ २ ॥ विष्णुस्थलं समासाद्य हरेः क्षेत्रमनुत्तमं ॥ अगायत हरिं तत्र तालवल्लुलयान्वितं
॥ मूर्छनामूर्छयोगेन श्रुतिमंडलवादितं ॥ भक्तियोगसमापन्नो भिक्षामश्नाति तत्र वै ॥ ४ ॥
तत्रैनं गायमानं च दृष्ट्वा कश्चिद्द्विजस्तदा ॥ पद्माक्ष इति विख्यातस्तस्मै चान्नं ददौ सदा ॥ ५ ॥
सकुटुंबो महातेजा अश्नन्नन्नं च तस्य वै ॥ कौशिको हि तदा हृष्टो गायन्नास्ते हरिं प्रभुं ॥ ६ ॥
शृण्वन्नास्ते स पद्माक्षः काले काले च भक्तितः ॥ कालयोगेन संप्राप्ताः शिष्या वै कौशिकस्य च ॥
७ ॥ सप्त राजन्यवैश्यानां विप्राणां कुलसंभवाः ॥ ज्ञानविद्याधिकाः शुद्धा वासुदेवपरायणाः
॥ ८ ॥ तेषामपि तथान्नाद्यं पद्माक्षः प्रददौ स्वयं ॥ शिष्यैश्च सहितो नित्यं कौशिको हृष्टमान
सः ॥ ९ ॥ विष्णुस्थले हरिं तत्र आस्ते गायन्यथाविधि ॥ तत्रैव मालवो नाम वैश्यो विष्णुपराय
णः ॥ १० ॥ दीपमालां हरेर्नित्यं करोति प्रीतमानसः ॥ मालती नाम भार्यासीत्तस्य नित्यं पतिव्र
ता ॥ ११ ॥ गोमयेन समालिप्य हरेः क्षेत्रं समंततः ॥ भर्त्रा सहास्ते संप्रीता शृण्वती गानमुत्त-

मं॥१२॥कुशस्थलीसमुत्पन्नाब्राह्मणाःसंशितव्रताः॥पंचाशद्वैसमापन्नाहरेर्गानार्थमुत्त-
माः॥१३॥साधयंतोहिकार्याणिकौशिकस्यमहात्मनः॥गानविद्यार्थतत्वज्ञाःशृण्वंतो-
ह्यवसंस्तुते॥१४॥ख्यातमासीत्तदातस्यगानंवैकौशिकस्यच॥श्रुत्वाराजासमभ्येत्यका-
लिंगोवाक्यमब्रवीत्॥१५॥कौशिकाद्यगणैःसार्द्धंगायस्वेहचमांपुनः॥शृणुध्वंचतथायूयंकु
शस्थलजनाअपि॥१६॥तच्छ्रुत्वाकौशिकःप्राहराजानंसांत्वयन्गिरा॥नजिह्वाग्रेमहाराजवा
णीचममसर्वदा॥१७॥हरेरन्यमपींद्रंवास्तौतिनापिनवक्तिच॥एवमुक्तेचतच्छिष्यावसि
ष्ठोगौतमोऽरुणिः॥१८॥सारस्वतस्तथावैश्यश्चित्रमालस्तथाशिशुः॥ऊचुस्तंपार्थिवंत
त्वंयथाप्राहसकौशिकः॥१९॥श्रीकराश्चतथाप्रोचुःपार्थिवंविष्णुतत्पराः॥श्रोत्राणीमा
निशृण्वंतिहरेरन्यंनपार्थिव॥२०॥मातेकीर्तिर्वयंतस्मात्शृणुमोनैववास्तुतिं॥तच्छ्रुत्वा
पार्थिवोरुष्टोगीयतामितिचाब्रवीत्॥२१॥स्वभृत्यान्ब्राह्मणात्ह्येतेकीर्तिंशृण्वंतिवैयथा॥
नशृण्वंतिकथंतस्माद्गीयमानांसमंततः॥२२॥एवमुक्तास्ततोभृत्याजगुःपार्थिवसत्तमं॥
निरुद्धकर्णाविप्रास्तेगानेवृत्तेसुदुःखिताः॥२३॥काष्ठशंकुभिरन्योन्यश्रोत्राणिबिभिदुः- ९
किल॥कौशिकाद्यास्तुतांज्ञात्वामनोवृत्तिंनृपस्यवै॥२३॥निर्बंधंकुरुतेकस्मात्स्वगाने-

सौनृपः स्थिरं ॥ इत्युक्ता ते सुनियता जिव्हाग्रं चिच्छिदुः स्वकं ॥ २५ ॥ ततो राजा सुसंक्रुद्धः स्व
देशात्तान्व्यवासयत् ॥ आदाय वित्तं सर्वेषां ततस्ते जग्मुरुत्तरां ॥ २६ ॥ दिशमासाद्य काले
न कालधर्मेण योजिताः ॥ तानागतान्समीक्ष्याथ किं कर्तव्यमिति स्म ह ॥ २७ ॥ विस्मितस्त-
त्क्षणे विप्र ब्रह्मा प्राह सुराधिपान् ॥ कौशिकादीन्द्विजान्विप्र वासुदेवपरायणान् ॥ २८ ॥ गान
योगेन ये नित्यं पूजयंति जनार्दनं ॥ तानानयत भद्रं वो यदि देवत्वमिच्छथ ॥ २९ ॥ इत्युक्ता
लोकपालास्ते कौशिकेति पुनः पुनः ॥ मालतीति तथा केचित्पद्माक्षेति तथापरे ॥ ३० ॥ क्रो-
शमानाः समभ्येत्य तानादाय विहायसा ॥ ब्रह्मलोकं गताः शीघ्रं मुहूर्तार्द्धेन वै सुराः ॥ ३१ ॥
कौशिकादींस्तथा दृष्ट्वा ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ प्रत्यागम्य यथान्यायं स्वागतेनाभ्यपूजय
त् ॥ ३२ ॥ ततः कोलाहलश्चासीद्भूदतिगौरवमुल्बणं ॥ ब्रह्मणा चकृतं दृष्ट्वा देवानां द्विजस-
त्तम ॥ ३३ ॥ हिरण्यगर्भो भगवांस्तान्निवार्य सुरोत्तमान् ॥ कौशिकादींस्तदादाय मुनिदेवैः
समावृतः ॥ ३४ ॥ विष्णुलोकं ययौ शीघ्रं वासुदेवपरायणः ॥ तत्र नारायणो देवः श्वेतद्वीप
निवासिभिः ॥ ३५ ॥ ज्ञानयोगेश्वरैः सिद्धैर्विष्णुभक्तिपरायणैः ॥ नारायणसमैर्दिव्यैश्च
तुर्बाहुधरैः शुभैः ॥ ३६ ॥ विष्णुचिन्हसमापन्नैर्दीप्यमानैरकल्मषैः ॥ अष्टाशीतिसह

स्रैस्तुसेव्यमानोमनोजवैं॥ ३७ ॥अस्माभिर्नारदाद्यैश्चसनकाद्यैरकल्मषैः॥ भूतैर्नानाविधैश्चै
वादिव्यस्त्रीभिःसमंततः॥ ३८ ॥सेव्यमानोयमध्येवैसहस्रद्वारसंवृते॥ सहस्रयोजनायामे-
दिव्येमणिमयेशुभे॥ ३९ ॥विमानेविमलेचित्रेभद्रपीठासनेहरिः॥ लोककार्यप्रसक्तानांदत्वा
हर्षिंसमास्थितः॥ ४० ॥तस्मिन्कालेथभगवान्कौशिकाद्यैश्चसंवृतः॥ आगम्यप्रणिपत्याग्रे
तुष्टावगरुडध्वजं॥ ४१ ॥ततोवलोक्यभगवान्हरिर्नारायणःप्रभुः॥ कौशिकेत्याहसंप्रीत्याता
न्सर्वांश्चयथाक्रमं॥ ४२ ॥जयघोषोमहानासीन्महाश्चर्येसमागते॥ ब्रह्माणमाहविश्वात्मा
शृणुब्रह्मन्यथोदितं॥ ४३ ॥कौशिकस्यचयेविप्राःसाध्यसाधनतत्पराः॥ हितायसंप्रवृ
त्तावैकुशस्थलनिवासिनः॥ ४४ ॥मत्कीर्तिश्रवणेयुक्ताःगानतत्वार्थकोविदाः॥ अनन्यदेव
ताभक्ताःसाध्यादेवाभवंत्विमे॥ ४५ ॥मत्समीपतयात्वेस्यप्रवेशंदेहिसर्वदा॥ एवमुक्त्वाप्रभु
र्देवःकौशिकंप्राहमाधवः॥ ४६ ॥स्वशिष्यैस्त्वंमहाप्राज्ञदिग्बलोनामवैसदा॥ गणाधि
पत्यमापन्नोयत्राहंतत्रसमास्ववै॥ ४७ ॥मालतीमालवंचेतिप्राहदामोदरोवचः॥ ममलोकेय
थाकामंभार्ययासहमालव॥ ४८ ॥दिव्यरूपधरःश्रीमान्शृण्वन्गानमिहानुगैः॥ आस्वनि १०

१ कार्येइतिशेषः २ कौशिकस्य ३ मालतीसहितंमालवं·

त्वंयथाकामंयावल्लोकाभवंतिवै ॥ ४९ ॥ पद्माक्षमाहभगवान् धनदोभवमानद ॥ धनानामी
श्वरोभूत्वाविहरस्वयथासुखं ॥ ५० ॥ ब्रह्माणंचततः प्राहकौशिकोभूङ्गणाधिपः ॥ गणास्तो
ष्यंतितत्राशकः प्राप्तोमेऽस्तिसल्लोकतां ॥ ५१ ॥ एतेचविप्रानियतंममभक्तायशस्विनः ॥ श्रो
त्रच्छिद्रंयथाहत्यशंकुभिर्वैपरस्परं ॥ ५२ ॥ श्रोष्यामोनैववचांन्यद्दै हरेः कीर्तिविनतिये ॥ मूहा
व्रतधराविप्राममभक्तिपरायणाः ॥ ५३ ॥ एतेप्राप्ताश्चदेवत्वंममसान्निध्यमेवच ॥ मालवा-
भार्ययासार्द्धमत्क्षेत्रंपरिगृह्यवै ॥ ५४ ॥ गानमानादिभिर्नित्यमभ्यर्च्यसततंहिमां ॥ गानं-
शृणोतिनियतोमत्कीर्तिचरितान्वितं ॥ ५५ ॥ तेनासौप्राप्तवान्लोकंममब्रह्मन्सनातनं ॥ पद्मा
क्षोसौमहाभागः कौशिकस्यमहात्मनः ॥ ५६ ॥ धनेशत्वमवाप्तोसौममसान्निध्यमेवच ॥ एवमुक्त्वा
हरिस्तत्रसमास्तेलोकपूजितः ॥ ५७ ॥ ततोहरिर्भक्तजनैः समावृतः सुखेनतस्थौकनकासनेशुभ्रे
॥ भक्तैकगम्योनिजभक्तलोकान्सलालयन्पाणिसरोरुहेण ॥ ५८ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेकौशिकादिवैकुंठगमनंनाम पंचमः सर्गः ॥ ५ ॥ ॥
तस्मिन्क्षणेसमारब्धोमधुराक्षरपेशलैः ॥ महामहोत्सवस्तत्रकौशिकप्रीतयेऽद्भुतः ॥ १ ॥
विपंचीगुणतत्त्वज्ञैर्वाद्यविद्याविशारदैः ॥ ततस्तच्छ्रवणायालंचेटीकोटिसमावृता ॥ २ ॥ गा

यमानासमायातालक्ष्मीर्विष्णुपरिग्रहः ॥ वृतासहस्रकोटीभिर्वेत्रपाणिभिराशुगैः ॥ ३ ॥ ब्र-
ह्मादिसुरसंघानांघनंदृष्ट्वासमागमं ॥ चेटीगणाधिपारुष्टाभुशुंडीपरिघान्विताः ॥ ४ ॥ ब्रह्मा
दींस्तर्जयंत्यस्तान्मुनींश्चापिसमंततः ॥ उत्सार्यदूरंसंत्रस्ताविष्ठिताःपर्वतोपमाः ॥ ५ ॥ सर्वेब-
हिर्विनिर्याताःसार्धंवैब्रह्मणासुराः ॥ युक्तमित्येवभाषितःप्रभोरग्रेवयंतुके ॥ ६ ॥ तस्थुःप्रांजल
यःसर्वेत्रिदशागतमन्यवः ॥ तस्मिन्क्षणेसमाहूतस्तुंबरुर्मानपूर्वकं ॥ ७ ॥ प्रविवेशासमीपंवैदेव्या
देवस्यचैवहि ॥ तत्रासीनोयथायोगंनानामूर्छाक्षिराग्न्वित ॥ ८ ॥ जगौकलपदंत्दृष्टोविपंचीं-
चाप्यवादयत ॥ विष्णुनाकौशिकप्रीत्यैप्रयुक्तोगायकोत्तमः ॥ ९ ॥ नानारत्नसमायुक्तैर्दिव्यै
राभरणोत्तमैः ॥ दिव्यमाल्यैश्चवसनैःपूजितोविष्णुमंदिरात् ॥ १० ॥ निर्गतास्तुंबुरुर्हृष्टो
जगामसयथागत ॥ ब्रह्माद्यास्त्रिदशाःसर्वेमुनयश्चयथागतं ॥ ११ ॥ जग्मुर्विष्णुंप्रणम्यो
च्चैर्जयेतिभाषिणस्ततः ॥ नारदोथमुनिर्दृष्ट्वातुंबुरोःसत्क्रियांहरेः ॥ १२ ॥ शोकाविष्टेनमन
सासंतप्तहृदयक्षणः ॥ चिंतामापेदिवांस्तत्रशोकमूर्छाकुलातरः ॥ १३ ॥ ततःक्रोधेनमहता
जज्वालमुनिपुंगवः ॥ लक्ष्मींशशापसहसातद्दासीभिस्तिरस्कृतः ॥ १४ ॥ यदहंराक्षसंभावं
गृहीत्वाविष्णुकांतया ॥ चेटीभिर्वारितोदूरंवेत्राघातेनताडितः ॥ १५ ॥ तस्मात्संजायतां-

लक्ष्मीरक्षसांगर्भसंभवा॥ यतोहं बहिराक्षिप्तश्चेटीभिः सावहेलनं॥ १६॥ हेलयाराक्षसीन्वत्वां-
बहिः क्षेप्स्यतिभूतले॥ इत्युक्तेनारदेनाथचकंपेभुवनत्रयं॥ १७॥ हाहाकारंततश्चक्रुर्देवगंधर्व
दानवाः॥ नारदोविललापाथधिङ्मामितिब्रुवन्॥ १८॥ नारायणसमायोगोमहालक्ष्मीसमी
पतः॥ अहोनुवरुणाप्राप्तोधिङ्मांमूढमचेतनं॥ १९॥ योयंहरेः सन्निकाशाद्दूतोनिर्वासितः
कथं॥ जीवन्यास्यामिकुत्राहंकिंमेतुवरुणाकृतं॥ २०॥ रोदमानोमुहुर्विद्वान्धिङ्मामि-
तिचचिंतयन्॥ ततोनारायणोलक्ष्म्याः शापंश्रुत्वासुदारुणं॥ २१॥ लक्ष्म्यासहहृषीकेश
आजगामयतोमुनिः॥ रमाप्रसादयत्तंविप्रंप्रत्युवाचकृतांजलिः॥ २२॥ यदुक्तंभवतासत्यं
तत्तथानतदन्यथा॥ तत्रकिंचित्प्रार्थयामिमुनेतत्कृपयाकुरु॥ २३॥ आरण्यानांमुनीनांवै
स्तोकंस्तोकंचशोणितं॥ कलशापूरितंभक्षेद्राक्षसीयान्वकामतः॥ २४॥ तस्यागर्भेभविष्या
मितच्छोणितसमुद्भवा॥ इत्युक्तेरमयाचिंत्यासंभवान्नोभवेदिति॥ २५॥ नारदस्तुतथेत्या-
हअस्याः सर्वहिदारुणं॥ ततोनारायणोदेवः प्रोक्तवान्नारदंमुनिं॥ २६॥ नाहंदानेनतपसा-
नेज्ययानापितीर्थतः॥ संतुष्यामिद्विजश्रेष्ठयथानाम्नांप्रकीर्तनात्॥ २७॥ गानेननामगुण
योर्ममसायुज्यमाप्नुयात्॥ निदर्शनंकौशिकोत्रगानान्मल्लोकमाप्तवान्॥ २८॥ मूर्छनादियु

धिङ्

तुंगानंनाम्ना मतिममप्रियं॥ तुंबुरुस्तत्प्रभावेणाप्रियस्त्वत्तोपिमेद्विज॥ २९ ॥ मूर्छनातालयो
गेनगानेनत्वंतथाभव॥ उलूकंपश्यगत्वात्वंयदिगानेमतिस्तव॥ ३० ॥ मानसोत्तरशैले तुगा-
नबंधुरितिस्मृतः॥ तद्गच्छशीघ्रंशैलेद्रंगानवांस्त्वं भविष्यसि॥ ३१ ॥ इत्युक्तोविस्मयाविष्टो
नारदोवाग्विदांवरः॥ मानसोत्तरशैलेतुगानबंधुंजगामवै॥ ३२ ॥ गंधर्वाःकिन्नरायक्षास्त-
थाचाप्सरसांगणाः॥ समासीनास्तुपरितोगानबंधुश्चमध्यतः॥ ३३ ॥ गानशिक्षासमापन्नाः
शिक्षितास्तेनपक्षिणा॥ स्निग्धकंठस्वरास्तत्रसमासीनामुदान्विताः॥ ३४ ॥ ततोनारदमालो
क्यगानबंधुरुवाचह॥ प्रणिपत्ययथान्याय्यंस्वागतेनाभ्यपूजयत्॥ ३५ ॥ किमर्थंभगव
न्नत्रचागतोसिमहाद्युते॥ किंकार्यंहिमहाब्रह्मन्ब्रूहिकिंकरवाणिते॥ ३६ ॥ तच्छ्रुत्वानारदो
धीमान्प्रत्युवाचसपक्षिणं॥ उलूकेंद्रमहाप्राज्ञशृणुसर्वंयथातथं॥ ३७ ॥ ममवृत्तंप्रवक्ष्यामि
तच्चभूतमहाद्भुतं॥ वैकुंठनगरेब्रह्मन्नारायणसमीपगं॥ ३८ ॥ मांविनिर्धूयसंदृष्टंसमाहूयच
तुंबुरुं॥ लक्ष्मीसमन्वितोविष्णुरशृणोद्गानमुत्तमं॥ ३९ ॥ ब्रह्मादयोवयंसर्वेनिरस्ताःस्थानत
श्च्युताः॥ कौशिकाद्याःसमासीनागानयोगेनवैहरिं॥ ४० ॥ समाराध्यैवसंप्रापुगाणपत्यं
यथासुखं॥ तेनाहमतिदुःखार्तोयत्तत्संतुमयातपः॥ ४१ ॥ यद्दृत्तंयद्भुतंचैवयच्चापिश्रुतमं

वहि॥यदधीतंचगानस्यकलांनार्हतिषोडशीं॥ ४२ ॥विष्णोर्माहात्म्ययुक्तस्यगानयोगस्य
वैततः॥ पश्चात्तांपंचमेहस्तामांचनारायणोब्रवीत्॥ ४३ ॥उलूकंगच्छदेवर्षेगानबंधुंमति
र्यदि॥ गानेचवर्तते ब्रह्मंस्तत्रत्वंगानमाप्स्यसि ॥ ४४ ॥इत्यहंप्रेषितस्तेनत्वत्समीपमि
हागतः॥ किंकरिष्यामिशिष्योहंतवमांपालयाव्यय ॥ ४५ ॥ नारदंप्राहधर्मात्मागानबंधु
र्महायशाः॥ शृणुनारदयद्वृत्तंपुराममममहामते ॥ ४६ ॥अत्याश्चर्यसमायुक्तंसर्वपापहरं
शुभं ॥ भुवनेशइतिख्यातोराजाभूद्धार्मिकःपुरा॥ ४७ ॥अश्वमेधसहस्रैश्चवाजपेयायु
तेनच॥ अन्यैश्चविविधैर्यज्ञैरिष्टवान्भूरिदक्षिणैः॥ ४८ ॥गवांकोट्यर्बुदंचैवसुवर्णस्य-
तथैवच॥ वाससांरथनागानांकन्याश्वानांतथैवच॥ ४९ ॥दत्वासराजाविप्रेभ्योमेदिनीं
पर्यपालयत्॥ न्यवारयत्स्वकेराज्येगानयोगेनकेशवं॥ ५० ॥अन्यंवागानयोगेनगायेद्य
दिसमेभवेत्॥ वध्यःसर्वात्मनातस्माद्देवेड्यःपरःपुमान्॥ ५१ ॥नब्राह्मणैश्चगातव्यंवह्
न्हिर्वेदमुत्तमं॥गानयोगेनसर्वत्रस्त्रियोगायंतुमांसदा॥ ५२ ॥सूतमागधसंघाश्चगीतंमे-
कारयंतुवै॥ इत्याज्ञाप्यमहातेजाराज्यंवैपर्यपालयत्॥ ५३ ॥तस्यराज्ञःपुराभ्यासेहरिमि
त्रइतिस्मृतः॥ ब्राह्मणोविष्णुभक्तश्चसर्वद्वंद्वविवर्जितः॥ ५४ ॥नदीपुलिनमासाद्यप्रति

मांचहरेः शुभां ॥ अभ्यर्च्यचयथाशास्त्रंघृतदध्युत्तरंबहु ॥ ५५ ॥ मिष्टान्नंपायसंदत्वाहरेर्नै
वेद्यधूपकं ॥ प्रणिपत्ययथान्यायंतत्रविन्यस्तमानसः ॥ ५६ ॥ अगायतहरिंतत्रतालवीणाल-
यान्वितं ॥ अतीवस्नेहसंयुक्तस्तदातेनांतरात्मना ॥ ५७ ॥ ततोराज्ञः समादेशाद्भृत्यास्तस्यस
मागताः ॥ तदर्चनादिसकलंनिर्धूयचसमंततः ॥ ५८ ॥ ब्राह्मणंचगृहीत्वातेराज्ञेसम्यङ्न्य
वेदयन् ॥ ततोराजाद्विजश्रेष्ठंपरिभर्त्स्यसुदुर्मनाः ॥ ५९ ॥ राज्यान्निर्वासयामासहृत्वासर्वंध
नादिकं ॥ प्रतिमांचहरेश्चैवनापश्यत्सयदृच्छया ॥ ६० ॥ ततःकालेनमहताकालधर्ममुपेयि
वान् ॥ लोकांतरमनुप्राप्यउलूकंदेहमाश्रितः ॥ ६१ ॥ सर्वत्रगच्छमानोपिभक्ष्यंकिंचिन्नचा
प्तवान् ॥ क्षुधार्तश्चसदाखिन्नोयममाहसुदुःखितः ॥ ६२ ॥ क्षुत्पीडावर्ततेदेवदुर्गतस्यसदा
मम ॥ मयापापंकृतंकिंवाकिंकरिष्यामिवैयम ॥ ६३ ॥ ततस्तंधर्मराट्प्राहधर्माधर्मप्रदर्शि-
कः ॥ त्वयाहिसुमहत्पापंकृतमज्ञानतोनृप ॥ ६४ ॥ हरिमित्रप्रतिनदावासुदेवपरायणं ॥
हरिमित्रेकृतंपापंवासुदेवार्चनादिषु ॥ ६५ ॥ तेनपापेनसंप्राप्तः क्षुद्बोधस्त्वांसदानृप ॥
दानयज्ञादिकंसर्वंप्रनष्टंतनराधिप ॥ ६६ ॥ गीतनाट्यलयोपेतंगायमानंसदाहरिं ॥ ह- १३

१ आत्मने पद मार्ष·

रिमित्रंसमाहूयत्त्दत्तवानसितन्धनं ॥ ६७ ॥ उपहारादिकंसर्ववासुदेवस्यसन्निधौ ॥ तव
भृत्याःसमाहृत्यपापंचक्रुस्तवाज्ञया ॥ ६८ ॥ हरेःकीर्तिविनाचान्यब्राह्मणेननृपोत्तम
॥ नृगेयद्योगेमंतव्यंतस्मात्पापंत्वयाकृतं ॥ ६९ ॥ नष्टंतेस्वर्गलोकाद्यंगच्छपर्वतकोटरं ॥
पूर्वोत्सृष्टस्वदेहंतेरवादनित्यंनिकृत्यवै ॥ ७० ॥ तस्मिन्क्षीणेत्विमंदेहंखादनित्यंक्षुधान्वि
तः ॥ महानिरयसंस्थत्वंयावन्मन्वंतरंभवेत् ॥ ७१ ॥ मन्वंतरेततोऽतीतेभूम्यांलब्धाभवि
ष्यसि ॥ ततःकालेनकियतामानुष्यमनुलप्स्यसे ॥ ७२ ॥ एवमुक्त्वायमोविहोस्तत्रैवांतरधी
यत ॥ सोहंनारदभूपालःपुरेदानीमुल्लकृतां ॥ ७३ ॥ लब्धवान्कर्मदोषेणहरिमित्रकृतेन
वै ॥ ततोमानसशैलेहंकोटरेत्ध्यवसमुन्ने ॥ ७४ ॥ पूर्वोमृतकदेहोमेभक्षणायत्युपस्थितः
॥ क्षुधान्वितोहंतंदेहंखादितुंत्ध्युपचक्रमे ॥ ७५ ॥ तत्क्षणदैवयोगेनहरिमित्रोमहायशाः
विमानेनार्कवर्णेनस्तूयमानोऽप्सरोगणैः ॥ ७६ ॥ विष्णुदूतैःपरिवृतःपश्चात्तेनागतान्नृप ॥
विष्णुभक्तोमहातेजाःपथिमांदृष्टवान्प्रभुः ॥ ७७ ॥ भुवनेशशरीरंतद्ददर्शालूकसन्निधौ ॥
पृष्टोहंतेनदयाशवसन्निधिसंस्थितः ॥ ७८ ॥ भुवनेशस्यनृपतेर्देहोयदृश्यतेखग ॥ उलू
कत्वंचकिमिदंखादितुंचाद्यलाभवान् ॥ ७९ ॥ तच्छ्रुत्वाहरिमित्रायप्रणम्यविनयान्वितः

कृतांजलिपुटोभूत्वाबहुमानपुरःसरं ॥ ८० ॥ तत्सर्वंपूर्ववृत्तांतंनारदास्मैन्यवेदयम् ॥ पुराप
राद्धंत्वयियत्तस्यपाकोयमागतः ॥ ८१ ॥ यावन्मन्वंतरंविप्ररवादिष्यामिशवोत्विमं ॥ ततः-
श्चाहंभविष्यामिभविष्यामिमितनोनरः ८२ एतदाकर्ण्यकरुणोहरिमित्रोमहायशाः ॥ कृपयामांस-
माचष्टशृणूलूकमहीपते ॥ ८३ ॥ मयित्वयापराद्धंयत्तत्सर्वंक्षांतवानहं ॥ शवोत्थदर्शनंया
तुनच श्वात्वं भविष्यसि ॥ ८४ ॥ त्वामद्यगानयोगश्चप्राप्नोतुमत्प्रसादतः ॥ स्तुहिविष्णुंच
गानेनजिह्वास्पष्टाचजायतां ॥ ८५ ॥ सुरविद्याधराणांचगंधर्वाप्सरसांतथा ॥ गानाचार्यो
भवेयास्त्वंभक्ष्यभोज्यसमन्वितः ॥ ८६ ॥ ततःकतिपयाहोभिःसर्वंभद्रंभविष्यति ॥ हरिमि
त्रवचस्तच्चविष्णुदूतोपबृंहितं ॥ ८७ ॥ सर्वंनिरयसंज्ञंमेक्षणादेवव्यनाशयत् ॥ प्रकृत्यावि
ष्णुभक्तानामीदृशीकरुणाद्विज ॥ ८८ ॥ कृतापराधलोकानामपिदुःखंव्यपोहति ॥ अन्ट
तस्यंदिवचनमुक्त्वासप्रययौहरिं ॥ ८९ ॥ सर्वंतेकथितंयेनगानाचार्योऽहमुत्तमः ॥ प्राप्स्या
हरिमेतेनहरिमित्रप्रसादतः ॥ ९० ॥ नारदैतदनुवर्णितंमयापूर्वजन्मचरितंमहा
द्भुतं ॥ यःशृणोतिहरिमेत्यचेतसासप्रयातिभवनंगदाभृतः ॥ ९१ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामा
यणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेहरिमित्रोपाख्यानंनामषष्ठःसर्गः ॥ ६ ॥

नागबंधुः पुनः प्राह नारदं मुनिसत्तमं ॥ एतेकिन्नरसंघावैविद्याधाप्सरसांगणाः ॥ १ ॥ गानाचा
र्यमुलूकं मांगानशिक्षार्थमागताः ॥ तपसानैवशक्त्यावागानंविद्यात्पोधन ॥ २ ॥ तस्माच्छ्र
मेणयुक्तश्चमत्तस्त्वंगानमाप्नुहि ॥ एवमुक्तोमुनिस्तस्मैप्रणिपत्यजगौयथा ॥ ३ ॥ तच्छृणु-
ष्वमुनिश्रेष्ठवासुदेवंनमस्यच ॥ उलूकेनैवमुक्तस्तुनारदोमुनिसत्तमः ॥ ४ ॥ शिक्षाक्रमेणा-
संयुक्तस्तत्रगानमशिक्षत ॥ गानबंधुस्तमाह त्यक्तलज्जोभवाधुना ॥ ५ ॥ स्त्रीसंगमेतथा
गीतिश्रुतेन्याख्यानसंगमे ॥ व्यवहारेचधान्यानामर्थानांचतथैवच ॥ ६ ॥ आयेव्ययेतथानि
त्यंत्यक्तलज्जस्तुवैभवेत् ॥ नकुंठितेनगूढेननित्यंप्रावरणादिभिः ॥ ७ ॥ हस्तविक्षेपभावेन
व्यादितास्येनचैवहि ॥ निर्यातजिह्वायोगेननगेयंचकथंचन ॥ ८ ॥ स्वांगंनिरीक्षमाणेन
परमप्रेक्षतातथा ॥ नगायेदूर्ध्वबाहुश्चनोर्ध्वदृष्टिःकथंचन ॥ ९ ॥ हासोभयंक्षुधाकंपः
शोकोन्यस्यस्मृतिस्तृषा ॥ नैतानिसमरूपाणिगानयोगेमहामते ॥ १० ॥ नैकहस्तेनशस्येत
तालसंघट्टनंमुने ॥ क्षुधार्तेनभयार्तेनतृषार्तेनतथैवच ॥ ११ ॥ गानयोगोनकर्तव्योनांधः
कारेकथंचन ॥ एवमादीनियोग्यानिकर्तव्यानिमहामुने ॥ १२ ॥ एवमुक्तःसभगवान्नारदो

१ अनुरूपाणि योग्यानीतियावत्.

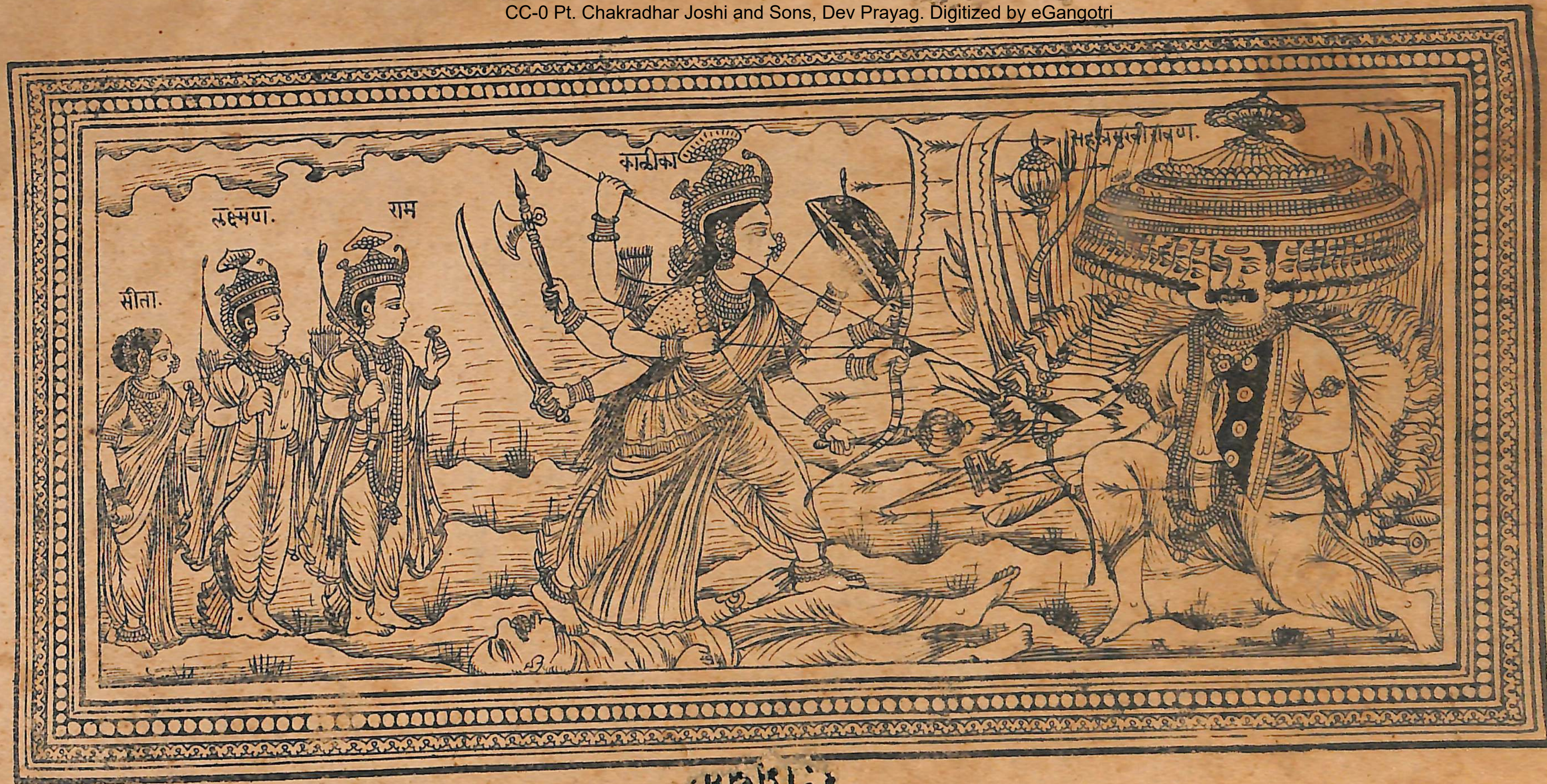
विधिरक्षणे ॥ अशिक्षत तथा गीतं दिव्यवर्षसहस्रकं ॥ १३ ॥ ततः समस्तसंपन्नो गीतप्रस्ता-
वकादिषु ॥ विपंचादिषु संपन्नः सर्वस्वरविभागवित् ॥ १४ ॥ अयुतानि च षट्त्रिंशत्सहस्रा-
णि शतानि च ॥ स्वराणां भेदयोगेन ज्ञातवान्मुनिसत्तमः ॥ १५ ॥ ततो गंधर्वसंघाश्च किन्नरा-
णां तथा गणाः ॥ मुनिना सह संयुक्ताः प्रीतियुक्तास्तु ते ऽभवन् ॥ १६ ॥ गानबंधुं मुनिः प्राह प्रा-
प्य गानमनुत्तमं ॥ त्वां समासाद्य संपन्नं त्वं हि गीतविशारदः ॥ १७ ॥ ध्वांक्षशत्रो महाप्राज्ञ किं
मवाप्स्यं करोमि ते ॥ गानबंधुस्ततः प्राह नारदं मुनिपुंगवं ॥ १८ ॥ ब्रह्मणो दिवसे ब्रह्मन्मनवः स्यु-
श्चतुर्दश ॥ ततस्त्रैलोक्यसंप्लावो भविष्यति महामुने ॥ १९ ॥ तावन्मे स्याद्यशो भागस्ताव
न्मे परमं शर्म्मं ॥ मनसा ध्यापितं मे स्याद्दाक्षिण्यान्मुनिसत्तम ॥ २० ॥ उलूकं प्राह देवर्षिः सर्वं
ते ऽस्तु मनोगतं ॥ अतीते कल्पसंयोगे गरुडस्त्वं भविष्यसि ॥ २१ ॥ गुणगानाद्च्युतस्य सायु
ज्यं तस्य लप्स्यसे ॥ स्वस्ति ते ऽस्तु महाप्राज्ञ गमिष्यामि प्रसीद मे ॥ २२ ॥ एवमुक्त्वा ययौ विप्रो
जेतुं तुंबरुमुत्तमं ॥ तुंबरोश्च गृहाभ्याशे ददर्श विकृताकृतीन् ॥ २३ ॥ कृत्तबाहूरुपादांश्च कृत्त-
नासाक्षिवक्षसः ॥ कृत्तोत्तमांगांगुलीश्च छिन्नभिन्नकलेवरान् ॥ २४ ॥ पुंसः स्त्रियश्च विकृ- १५
तान्ददर्शायुतशो बहून् ॥ नारदेन च ते प्रोक्ताः केयूयं कृत्तविग्रहाः ॥ २५ ॥ नारदं प्रोचुरपि ते

त्वयाकृतांगकावयं ॥ वयंरागाश्चरागिण्योगानेनभिन्नसंधिना ॥ २६ ॥ भवतागीयतेयर्हितर्ह्येव
त्वेदृशीहिनः ॥ पुनस्तुंबुरुगानेनाच्छिन्नभिन्नप्ररोहणं ॥ २७ ॥ तुंबुरुर्जीवयत्येषत्वंमारयसिनार
द ॥ तदाश्चर्यमहद्दृष्ट्वाश्रुत्वाचविस्मयान्विताः ॥ २८ ॥ धिक्धिगुक्त्वाजगामाथनारदोपिजना
र्दनं ॥ श्वेतद्वीपेसभगवान्नारदंप्राहमाधवः ॥ २९ ॥ गानबंधोचयज्ज्ञानंनचैतेनासिपारगः ॥
तुंबरोःसदृशोनासिगानेनानेननारद ॥ ३० ॥ मनोर्वैवस्वतस्याहमष्टाविंशतिमेयुगे ॥ द्वापरां
तेभविष्यामियदुवंशकुलोद्भवः ॥ ३१ ॥ देवक्यांवसुदेवस्यकृष्णनाम्नामहामुने ॥ तदानीं
मांसमागम्यस्मारयेतद्यथातथं ॥ ३२ ॥ तत्रत्वांगानसंपन्नंकरिष्यामिमहाव्रत ॥ तुंबुरोश्च
समंचैवतथातिशयसंयुतं ॥ ३३ ॥ तावत्कालंयथायोगंदेवगंधर्वयोनिषु ॥ शिक्षत्वंहि
यथान्यायमित्युक्त्वांतरधीयत ॥ ३४ ॥ ततोमुनिःप्रणम्यैनंवीणावादनतत्परः ॥ देव
र्षिर्देवसंकाशःसर्वाभरणभूषितः ॥ ३५ ॥ तपसांनिधिरत्यर्थंवासुदेवपरायणः ॥ स्कंधे
विपंचीमाधायसर्वलोकांश्चचालसः ॥ ३६ ॥ वारुणंयाम्यमाग्नेयमैंद्रंकौबेरमेवच ॥ वा
यव्यंचतथैशानंसंश्रयंप्राप्यधर्मवित् ॥ ३७ ॥ गायमानोहरिंसम्यग्वीणावादविचक्ष-
णः ॥ गंधर्वाप्सरसांसंघैःपूज्यमानस्ततस्ततः ॥ ३८ ॥ ब्रह्मलोकसमासाद्यकस्मिंश्चि

त्कालपर्यंते ॥ हाहाहूहूश्चगंधर्वौगीतवाद्यविशारदौ ॥ ३९ ॥ ब्रह्मणोगायकौदिव्यौनित्यंगंधर्वस-
त्तमौ ॥ तत्रताभ्यांसमासाद्यगायमानोहरिंविभुं ॥ ४० ॥ ब्रह्मणाचमहातेजाःपूजितोमुनिसत्त
मः ॥ तंप्रणम्यमहात्मानंसर्वलोकपितामहं ॥ ४१ ॥ चचारचयथाकामंसर्वलोकेषुनारदः ॥ पु
नःकालेनमहतागृहंप्राप्यचतुंबुरोः ॥ ४२ ॥ वीणामादायतत्रस्थस्तत्रस्थैरप्यलक्षितः ॥ स्फुर
कन्याश्चतत्रस्थाःषड्जाद्याःसहधैवताः ॥ ४३ ॥ ब्रीडितोभगवान्दृष्ट्वानिर्गतश्चससत्वरं
॥ शिक्षयामासबहुशस्तत्रतत्रमहामुनिः ॥ ४४ ॥ कालेतीतेततोविष्णुरवतीर्णोजगन्मयः ॥
देवक्यांवसुदेवस्ययादवोसौमहाद्युतिः ॥ ४५ ॥ सप्तस्वरांगनादृष्ट्वागानविद्याविशारदः ॥ ययौ
रैवतकेकृष्णंप्रणिपत्यमहामुनिः ॥ ४६ ॥ व्यज्ञापयदशेषंतच्छ्रुत्वाद्वीपेत्वयापुरा ॥ नारायणे
नकथितंगानयोगार्थमुत्तमं ॥ ४७ ॥ तच्छ्रुत्वाप्रहसन्कृष्णःप्राहजांबवतींमुदा ॥ एनंमुनि
वरंभद्रेशिक्षयस्वयथाविधि ॥ ४८ ॥ वीणागानसमायोगेतथेत्याहचसापतिं ॥ महसंलीय
थायोगंशिक्षयामासतंमुनिं ॥ ४९ ॥ ततःसंवत्सरेपूर्णेनारदंप्राहकेशवः ॥ सत्याःसमीपमा
गच्छशिक्षस्वचतथापुनः ॥ ५० ॥ तथेत्युक्त्वासत्यभामांप्रणिपत्यययौमुनिः ॥ तयासशि
क्षितोविद्वान्पूर्णेसंवत्सरेततः ॥ ५१ ॥ वासुदेवनियुक्तोऽसौरुक्मिण्याःसदनंगतः ॥ अं

गनाभिस्तत्रत्याभिर्दासीभिर्मुनिसत्तमः ॥ ५२ ॥ उक्तोसौगायमानोपिनस्वरंवेत्सिवैमुने
॥ ततःश्रमेणमहतायावत्संवत्सरद्वयं ॥ ५३ ॥ शिक्षितोसौतदादेव्यारुक्मिण्याधिजगौमु
निः ॥ ननुस्वरांगनाःप्रापतंत्रीयोगेमहामुनिः ॥ ५४ ॥ आहूयकृष्णोभगवान्स्वयमेवमहा
मुनिं ॥ अशिक्षयदमेयात्मागानयोगमनुत्तमं ॥ ५५ ॥ कृष्णोदत्तेनगानेनतस्यायाताःस्वरां
गनाः ॥ ब्रह्मानंदःसमभवन्नारदस्यचचेतसि ॥ ५६ ॥ ततोद्वेषादयोदोषाःसर्वेअस्तंगता
द्विज ॥ ईर्ष्याचतुंबुरोयासीन्नारदस्यचसागता ॥ ५७ ॥ ततोननर्तदेवर्षिःप्रणिपत्यजनार्द
नं ॥ उवाचचहृषीकेशःसर्वज्ञस्त्वंमहामुने ॥ ५८ ॥ प्राचीनगानयोगेनगायस्वममसन्नि
धौ ॥ एतत्तेप्रार्थितंप्राप्तंममलोकेतथैवच ॥ ५९ ॥ नित्यंतुंबुरुणासार्द्धंगायस्वचयथातथं
एवमुक्तोमुनिस्तत्रयथायोगंचचारसः ॥ ६० ॥ तथासंपूजयत्कृष्णंरुद्रंभुवननायकं ॥ तदा
जगौहरेस्तत्रनियोगाच्छंकरालये ॥ ६१ ॥ रुक्मिण्यासत्ययासार्धंजांबवत्यामहामुनिः ॥ कृ
ष्णोनृत्यद्विजश्रेष्ठश्रुतिजातिविशारदः ॥ ६२ ॥ एवंतेमुनिशार्दूलप्रोक्तंगीतक्रमंमया ॥ ब्रा
ह्मणोवासुदेवाख्यंगायमानोनिशंद्विज ॥ ६३ ॥ हरेःसायुज्यमाप्नोतिसर्वयज्ञफलंलभे-
त् ॥ अन्यथानरकंगच्छेद्गायमानोन्यदेवहि ॥ ६४ ॥ कर्मणामनसावाचावासुदेवपराय

णः॥गायन्छृण्वंस्तमाप्नोतितस्माच्छ्रेष्ठःप्रियंवदः॥ ६५॥कथितमिदमपूर्वंजानकीज-
न्मपूर्वंश्रुतिसुखमतिगुह्यंस्नेहतस्तेऽतिबाह्यं॥कलुषकुलविपक्षंभव्यदानैकदक्षंनृभिरवि
रतवंद्यंसर्वदेवाभिनंद्यं॥ ६६॥ इत्यार्षेश्रीरामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्त
रकांडेनारदगानप्राप्तिर्नामसप्तमःसर्गः॥ ७ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६६ ॥
यथासाशोणिताद्भूताराक्षसीगर्भसंभवा॥यथाभूमितलोत्पन्नाजानकीचयथाहिसा
॥१॥सीतानच्छृणुविप्रेंद्रवर्णयामितवानघ॥दशास्योरावणोनामतपस्तप्तुंमनोदधे॥
॥२॥त्रैलोक्यस्याधिपत्यायअजरामरणायच॥बहुवर्षतपस्तप्त्वाज्वलनार्कसमोऽज्व-
लत्॥३॥तत्तेजसाजगत्सर्वंदह्यमानंयदाभवत्॥तमुवाचतदाब्रह्मासमागत्यसुरैर्वृतः
॥ ४ ॥पौलस्त्यविरमाद्यत्वंतपसोममवाक्यतः॥तपसोग्रेणमहतालोकाभस्मीकृताइव॥
॥५॥ वरंददामितेवत्सयत्तेमनसिवर्त्तते॥तपोधनलभस्वाद्यवरदान्मत्तईप्सितं॥ ६ ॥
न्यवारयतचक्षूंषिसूर्यबिंबावलोकनात्॥प्रणिपत्यजगन्नाथंवरंवव्रेसरावणः॥ ७ ॥
देहिसर्वामरत्वंमेवरदोसियदिप्रभुः॥ तदाकर्ण्यवचोब्रह्मापुनःप्राहसरावणं॥ ८ ॥न-
हिसर्वामरत्वंतेवरमन्यंवृणीष्वमे॥ ततःसरावणःप्राहकूटवादीहिराक्षसः॥ ९ ॥नसु-

सीता.
लक्ष्मण.
राम
कालीका
सहस्रमुखी रावण.

गन्धर्वासुरयक्षाःपिशाचोरगराक्षसाः ॥ विद्याधराःकिन्नराश्चतथैवाप्सरसांगणाः ॥ १० ॥ नहन्यु-
र्मांकश्चिच्चैदेहिमेवरमुत्तमम् ॥ अन्यच्चतेवृणोब्रह्मंस्तच्छृणुष्वपितामह ॥ ११ ॥ आत्मनोदु
हितामोहाद्दत्यर्थंप्रार्थिताभवेत् ॥ तदामृत्युर्ममभवेद्यदिकन्यानकांक्षति ॥ १२ ॥ तथेत्युक्त्वा
जगामाशुब्रह्मालोकपितामहः ॥ नरान्नाजीगणद्रक्षोमत्वातांस्तृणवद्द्विज ॥ १३ ॥ ब्रह्मदत्त
वरोराजारावणोवरदर्पितः ॥ त्रैलोक्यजयसर्वस्वंप्राप्तवान्बाहुवीर्यतः ॥ १४ ॥ एकदारावणो
राजादंडकारण्यमागतः ॥ तत्रर्षीनग्निकल्पांश्चदृष्ट्वामनस्यचिंतयत् ॥ १५ ॥ एतानजित्वा-
हिकुथंत्रिलोकीजयभागहं ॥ एषांवधेनचश्रेयोनपश्यामिमहात्मनां ॥ १६ ॥ दुरात्मासावि
चिंत्यैतत्प्राहतान्मुनिपुंगवान् ॥ अहंसर्वस्यजगतःशास्ताचजयभागहं ॥ १७ ॥ भवतांजय
माकांक्षेजयंदत्तद्विजर्षभाः ॥ इत्युक्त्वासशराग्रेणक्षताच्छोणितमंगतः ॥ १८ ॥ बलादा
कृष्यतेषांवैकलशेस्थापयत्प्रभुः ॥ तत्रगृत्समदोनामशतपुत्रपिताद्विजः ॥ १९ ॥ दुहित्रर्थं
भार्ययासप्रार्थितोभगवान्मुनिः ॥ लक्ष्मीर्मेदुहिताभूयादित्यसौकलशेविभुः ॥ २० ॥ दुग्धं
चाहरहस्तत्रकुशाग्रेणसमंत्रतः ॥ स्थापय[illegible]स्तदहर्निर्ययौवनं ॥ २१ ॥ तद्दिनेदैव
योगेनकलशेनत्ररावणः ॥ मुनीनांशोणितं[illegible]त्वास्वगृहंययौ ॥ २२ ॥ भार्यामं-

दोदरींप्राहकलशंरक्षसुंदरि ॥ विषादप्यधिकंयेन[illegible]गतंकलशेस्थितं ॥ २३ ॥ नदेयंनापि
वाभक्ष्यंमुनीनांशोणितंत्विदं ॥ त्रैलोक्यजन[illegible]नुरावणोलोकरावणः ॥ २४ ॥ देवदानवय
क्षाणांगंधर्वाणांचकन्यकाः ॥ आहृत्यरमयामासमंदरेसत्यपर्वते ॥ २५ ॥ हिमवन्मेरुविंध्या
द्रौरमणीयवनेतथा ॥ मंदोदरीतथादृष्ट्वापतिंसाहिमनस्विनी ॥ २६ ॥ आत्मानंगर्हयामासभ
र्तुःस्नेहमपश्यती ॥ धिक्जीवितंहिनारीणांयैर्वनंकुलमेवच ॥ २७ ॥ वंचिताःपतिनायास्तु
तस्मान्मेमरणंवरं ॥ पुरारावणसंदिष्टंशोणितंक्ष्वेडतोऽधिकं ॥ २८ ॥ पपौमरणमाकांक्ष्यप-
तिनावंचितासती ॥ लक्ष्मीशरेणदुग्धेनमिश्रिताच्छोणितादभूत् ॥ २९ ॥ सद्योरावणकांताया
गर्भोज्वलनसन्निभः ॥ ततोविस्मयमापन्नासाहिमंदोदरीशुभा ॥ ३० ॥ पीतंविषाधिकंर
क्तंगर्भस्तेनाभवन्मम ॥ इतिसंचिंतयामासभर्ताविप्रोषितोमम ॥ ३१ ॥ कामिनीभिःक्री
डतेसकामीभर्ताहिरावणः ॥ संवत्सरमिमंभर्त्रासहमेवसतिर्नहि ॥ ३२ ॥ किंवक्तव्यंमयासा
ध्व्यागर्भिण्याभर्तृसंसदि ॥ चिंतयादग्धगात्रीवतीर्थसेवनछद्मना ॥ ३३ ॥ विमानवरमारु
ह्यकुरुक्षेत्रंजगामसा ॥ तत्रगर्भंविनिष्कृष्यनिचखानभुवस्तले ॥ ३४ ॥ स्नात्वासरस्वती १८
तोयेपुनरायात्स्वमालयं ॥ नचोदितंतत्कस्मैचिद्गूढःकार्यंसुगोपितं ॥ ३५ ॥ कालेनकि

१शरणंआश्रयः

यताब्रह्मन्जनकर्षिर्महामनाः॥ कुरुक्षेत्रंसमासाद्यजांगलेयज्ञमावहन्॥ ३६ ॥ स्वर्णलांगलमा
दाययज्ञभूमिंचकारसः॥ स्वर्णलांगलसीतांतःकन्यकाप्रोत्थिताभवत्॥ ३७ ॥ पुष्पवृष्टिश्च-
महतीपपातकन्यकोपरि॥ नद्दृष्ट्वामहदाश्चर्यंराजाविस्मयमागतः॥ ३८ ॥ कर्तव्यमूढता
मापततःखभूत्सरस्वती॥ राजन्गृहाणकन्यांत्वंपालयेनांमहाप्रभां॥ ३९ ॥ ज्वलनार्क-
समांदिव्यांमहत्कार्यंतवालये॥ भविष्यतिमहाभागक्षेमंचजगतोऽनया॥ ४० ॥ यज्ञःसं
पाद्यतांराजन्नायंविघ्नस्तवानघ॥ नामास्याःकिलसीतेतिसीतायाउत्थितायतः॥ ४१ ॥ क
ल्पयैनांदुहितरमित्युक्त्वावाक्तिरोहिता॥ तच्छ्रुत्वाप्रीतिमान्राजायज्ञंकृत्वामहाधनं॥
४२॥ जगामसीतामादायमहर्षिभ्यश्चतांददौ॥ एतत्तेकथितंविप्रसीताजन्मैककारणं
॥ श्रुत्वैतत्सर्वपापेभ्योमुक्तोभवतिमानवः॥ ४३ ॥ जनकदुहितृजन्मश्रावयित्वाशृणुत्वान
पुनरिहहिजन्मप्राप्नुयात्पुण्यवांश्च॥ दशरथसुतकांतातस्यगेहेकदाचिद्धिसृजतिनहि
सर्वैःपातकैर्मुच्यतेच॥ ४४ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्त
रकांडेश्रीसीतोत्पत्तिर्नामाष्टमःसर्गः॥ ८ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६७ ॥
रामःसीतापरिणयंकृत्वादशरथादि[illegible]भिश्चापिसहितोभार्ययासहसीतया॥

॥ १ ॥ अयोध्यांगंतुमारेभेनानावाद्यपुरःस्थवं[illegible]कनंदनोरामोभार्गवोरेणुकासुतः ॥ २ ॥
तस्यदाशरथेःश्रुत्वारामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ विवाहकौतुकंवीरःपथातेनसमागमत् ॥ ३ ॥ ध
नुरादायतद्दिव्यंक्षत्रियाणांनिबर्हणं ॥ जिज्ञास्यमानोरामस्यवीर्यंदाशरथेस्तथा ॥ ४ ॥ सत
मभ्यागतंदृष्ट्वाउद्यतास्त्रमवस्थितं ॥ प्रहसन्निवाविभ्रंद्रामोवचनमब्रवीत् ॥ ५ ॥ स्वागतंते
मुनिश्रेष्ठकिंकार्यंकरवाणिते ॥ प्रोवाचभार्गवोवाक्यंस्वागतेनकिमस्तिमे ॥ ६ ॥ क्षत्रकालं
हिराजेंद्रधनुरेतन्ममास्तिहि ॥ समारोपययत्नेनयदिशक्तोसिराघव ॥ ७ ॥ इत्युक्तस्त्वाहभ
गवंस्त्वन्नाधिक्षेप्तुमर्हसि ॥ नहिनह्यधर्मोधर्मःक्षत्रियाणांद्विजातिषु ॥ ८ ॥ इक्ष्वाकूणां
विशेषेणबाहुवीर्येणकत्थनं ॥ तमेववादिनंतत्ररामोवचनमब्रवीत् ॥ ९ ॥ अलंवाग्उपद
शेनधनुरायच्छराघव ॥ ततोजग्राहरोषेणक्षत्रियर्षभसूदनं ॥ १० ॥ रामोदाशरथिर्दिव्यं
हस्ताद्रामस्यकार्मुकं ॥ धनुरारोपयामाससलीलमिवराघवः ॥ ११ ॥ ज्याशब्दमकरोत्तत्र-
स्मयमानःसवीर्यवान् ॥ तस्यशब्देनभूतानिवित्रेसुरशनेरिव ॥ १२ ॥ अथाब्रवीद्वचो-

१ द्विजातिषुब्राह्मणेषुविषयेबाहुवीर्येणकत्थनरूपोऽधर्मोधर्मःक्षत्रियाणांनहि नहि इक्ष्वाकूणां
तुविशेषेणनहि नहीत्यन्वयः

रामंरामोदाशरथिस्तदा ॥ इदमारोपितंब्रह्मन्किमन्यत्करवाणिते ॥ १३ ॥ तस्यरामोददौ
दिव्यंजामदग्न्योमहाबलः ॥ शरमाकर्णदेशांतमयमाकृष्यतामिति ॥ १४ ॥ एतच्छ्रुत्वाब्रवी
द्रामः प्रदीप्तइवमन्युना ॥ श्रूयतेक्षम्यतेचैवदर्पपूर्णोसिभार्गव ॥ १५ ॥ त्वयात्व्यधिगतंतेजः-
क्षत्रियेभ्योविशेषतः ॥ पितामहप्रसादेनतेनमांक्षिपसिध्रुवं ॥ १६ ॥ पश्यमांस्वेनरूपेणच
क्षुस्तेवितराम्यहं ॥ इत्युक्त्वाप्रददौतस्मैरामोदिव्यांदृशंतदा ॥ १७ ॥ ततोरामशरीरेवैरामोपश्य
त्सभार्गवः ॥ आदित्यान्सवसून्रुद्रान्साध्यांश्चसमरुद्गणान् ॥ १८ ॥ पितॄन्हुताशनांश्चैव
नक्षत्राणिग्रहांस्तथा ॥ गन्धर्वान्राक्षसान्यक्षान्नदीस्तीर्थानियानिवै ॥ १९ ॥ ऋषींन्वैनिखि
लान्यांश्चब्रह्मभूतान्सनातनान् ॥ देवर्षींश्चैवकात्स्न्येनसमुद्रान्पर्वतांस्तथा ॥ २० ॥ वेदांश्च-
सोपनिषदान्वषट्कारान्सहाध्वरैः ॥ ऋचोयजूंषिसामानिधनुर्वेदांश्चसर्वशः ॥ २१ ॥ विद्युतो
मेघवृंदानिवर्षाणिच्चमहाव्रत ॥ ततः सभगवान्विष्णुस्तंवैबाणंमुमोचह ॥ २२ ॥ शुष्काशनि
समाकीर्णमहोल्काभिश्चसुव्रत ॥ पांसुवर्षेणमहतामेघसंघैश्चकेवलं ॥ २३ ॥ भूमिकंपैः स-
निर्घातैर्नादैश्चविपुलैरपि ॥ भार्गवंविव्हलं कृत्वातेजश्चाक्षिप्यकेवलं ॥ २४ ॥ अगच्छज्ज्वलि
तोरामशरोबाहुप्रचोदितः ॥ सतुविव्हलतां गत्वा लब्ध्वाचचेतनां ॥ २५ ॥ रामः प्रत्यागत

प्राणःप्राणमद्विष्णुतेजसं॥विष्णुनासोऽप्यन्यवं[illegible]मगमत्पुनः॥ २६ ॥ भीतश्चतत्रन्यवस
द्विनीतश्चमहातपाः॥ततःसंवत्सरेऽतीते[illegible]वास्थितं॥ २७ ॥निर्मदंदुःखितंदृष्ट्वापितरो
राममब्रुवन्॥नैवैसम्यगिदंपुत्रविष्णुमासाद्यवैकृतं॥ २८ ॥सहिपूज्यश्चमान्यश्चत्रिषुलोकेषुस
र्वदा॥गच्छपुत्रनदींपुण्यांवधूसरकृतालयां॥ २९ ॥तत्रोपस्पृश्यतीर्थेषुपुनर्वपुरवाप्स्यसि॥
दीप्तोदंनामतत्तीर्थंयत्रतेप्रपितामहः॥ ३० ॥भृगुर्देवयुगेरामततवाननुत्तमंतपः॥तत्तथाकृत
वान्रामोभार्गवोवचनात्पितुः॥ ३१ ॥प्राप्तवांश्चपुनस्तेजोभारद्वाजमहामुने॥एतद्यःशृणु
याद्वत्सरामचारित्रमुत्तमं॥ ३२ ॥सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति॥ततोरामोजा
नकीस्पृष्टपाणिःसूतैर्भक्त्यामागधैःस्तूयमानः॥पुष्पासारैराप्लुतोदेवसंघैःसउत्तरान्कोस
लानाजगाम॥ ३३ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेजा
मदग्न्यविश्वरूपदर्शननामनवमःसर्गः॥ ९ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥
अथसीतालक्ष्मणाभ्यांसहकेनापिहेतुना॥जगामविपिनंरामोदंडकारण्यमाश्रितः॥ १
॥तत्रगोदावरीतीरेपर्णशालांविधायसः॥उवासकंचित्कालंवैमृगयामभिकारयन्॥ २ २०
॥कदाचिद्रावणोमोहाल्लंकायांतांन्यवासयत्॥तामदृष्ट्वाततोरामोलक्ष्मणश्चमहाबलः

१मोहमुत्पाद्य·

॥ ३ ॥ आटतुश्चाटवींसर्वांसीतादर्शनलालसौ ॥ रामस्यरुदतस्तस्य बाष्पवारिसमुद्भवा ॥ ४ ॥
नदीवैतरणीचाभूच्चक्षुषाराशसमुद्भवं ॥ वितरत्यश्रुवेयस्मादतोवैतरणीस्मृता ॥ ५ ॥ पितॄणां
तरणंयस्मान्नृणांस्नानेनतर्पणात् ॥ तेनापिकारणेनासौनदीवैतरणीस्मृता ॥ ६ ॥ नेत्रयोर्दू
षिकायाश्चताभिःशैलास्ततोभवन् ॥ सुग्रीवेणवानरेणसख्यंकर्तुमहामनाः ॥ ७ ॥ ऋष्यमूक
मगाद्रामोलक्ष्मणेनानुजेनच ॥ पंचभिर्मंत्रिभिःसार्द्धंसुग्रीवोनामवानरः ॥ ८ ॥ यत्रास्तेवालि
भयतःसोऽपश्यद्रामलक्ष्मणौ ॥ चापबाणधरौवीरौग्रसंताविवचांबरं ॥ ९ ॥ तौदृष्ट्वासुमह
च्चस्तोवालिपक्ष्यावमन्यत ॥ प्रास्थापयद्धनूमंतंभिक्षुरूपेणवानरं ॥ १० ॥ आत्मानंदर्श
यामासहनूमान्रामलक्ष्मणौ ॥ कोभवानितिचोक्तेथचतुर्बाहुंकिरीटिनं ॥ ११ ॥ शंखचक्र
गदापाणिंवनमालाविभूषितं ॥ श्रीवत्सवक्षसंदेवंपीतवाससमच्युतं ॥ १२ ॥ लक्ष्मीसर-
स्वतीभ्यांचसंश्रितोभयपार्श्वकं ॥ ब्रह्मपुत्रैःसनंदाद्यैःस्तूयमानंसमंततः ॥ १३ ॥ देवर्षिपि
तृगंधर्वैःसिद्धविद्याधरोरगैः ॥ सेव्यमानंमहात्मानंपुंडरीकविलोचनं ॥ १४ ॥ सहस्रसूर्यसं-
काशंशतचंद्रशुभाननं ॥ फणासहस्रमस्तकंच्चलक्ष्मणं ॥ १५ ॥ अनंतंरामशिरसि
आतपत्रंफणागणैः ॥ दधानंसर्वलोकेशं...ब्रह्मसंस्तुतं ॥ १६ ॥ आत्मानंदर्शयामा

सरामचंद्रोहनूमते ॥ तद्रूपंहनुमान्लक्ष्यकिंवे[illegible]स्मृतः ॥ १७ ॥ क्षणंनिमील्यनयनेपु
नःसोऽपश्यदद्भुतं ॥ स्तुत्वानत्वाच्चबहुध[illegible]घववचः ॥ १८ ॥ अहंसुग्रीवसचिवोह
नुमान्नामवानरः ॥ सुग्रीवेणप्रेषितोहंयुव[illegible] ज्ञातुमागतः ॥ १९ ॥ दृष्ट्वायुवांचद्विभुजौचाप
बाणधरौपरं ॥ आगत्यचान्यथादृष्टंवदमेकोभवानिति ॥ २० ॥ इतिपवनसुतंतंव्याकुलंव्या
हरंतंकिमितिकथमितीदंकंपमानंप्लवंगं ॥ कृतकरपुटमौलिंसंविधेयंभवंतंमधुरतरमुदाररामं
चंद्रोब्रवीत्तं ॥ २१ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेश्रीराम
चतुर्भुजरूपदर्शनंनामदशमःसर्गः ॥ १० ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥
रामःप्राहहनूमंतमात्मानंपुरुषोत्तमः ॥ वत्सवत्सहनूमंस्त्वंभक्तोयत्पृष्टवानसि ॥ १ ॥ तत्तेऽ
हंसंप्रवक्ष्यामिशृणुष्वावहितोमम ॥ अवाच्यमेतद्विज्ञानमात्मगुह्यंसनातनं ॥ २ ॥ यन्नदे
वाविजानंतियतंतोपिद्विजातयः ॥ इदंज्ञानंसमाश्रित्यब्रह्मभूताद्विजोत्तमाः ॥ ३ ॥ नसंसारं
प्रपश्यंतिपूर्वेपिब्रह्मवादिनः ॥ गुह्याद्गुह्यतमंसाक्षाद्गोपनीयंप्रयत्नतः ॥ ४ ॥ वंशेभक्तिम
तोह्यस्यभवंतिब्रह्मवादिनः ॥ आत्मायंकेवलःस्वच्छःशांतःसूक्ष्मःसनातनः ॥ ५ ॥ अ
स्तिसर्वांतरःसाक्षाच्चिन्मात्रस्तमसःपरः ॥ सोंतर्यामीसपुरुषःसप्राणःसमहेश्वरः ॥ ६ ॥

सकालाग्निस्तदव्यक्तंसद्योवेदयतिश्रुतिः ॥ अस्माद्धिजायतेविश्वमत्रैवप्रविलीयते ॥ ७ ॥ माया
वीमाययाबद्धः करोतिविविधास्तनूः ॥ नचाप्ययंसंसरतिनचसंसारयेत्प्रभुः ॥ ८ ॥ नायंपृथ्वी
नसलिलंनतेजःपवनोनभः ॥ नप्राणोनमनोव्यक्तंनशब्दःस्पर्शएवच ॥ ९ ॥ नरूपरसगंधा-
श्चनाहंकर्तानवागपि ॥ नपाणिपादौनोपायुर्नचोपस्थंप्लवंगम ॥ १० ॥ नकर्तानचभोक्ताचनच-
प्रकृतिपूरुषौ ॥ नमायानैवचप्राणश्चैतन्यंपरमार्थतः ॥ ११ ॥ यथाप्रकाशतमसोःसंबंधो-
नोपपद्यते ॥ तद्वदेवनसंबंधःप्रपंचपरमात्मनोः ॥ १२ ॥ छायातरूयथालोकेपरस्पर
विलक्षणौ ॥ तद्वत्प्रपंचपुरुषौविभिन्नौपरमार्थतः ॥ १३ ॥ यद्यात्मामलिनोऽस्वस्थोविका
रीस्यात्स्वभावतः ॥ नहितस्यभवेन्मुक्तिर्जन्मांतरशतैरपि ॥ १४ ॥ पश्यंतिमुनयोयुक्ताःस्वा
त्मानंपरमार्थतः ॥ विकारहीनंनिर्दुःखमानंदात्मानमव्ययं ॥ १५ ॥ अहंकर्तासुखीदुःखी
कृशःस्थूलेतियामतिः ॥ साप्यहंकृतिसंबंधादात्मन्यारोप्यतेजनैः ॥ १६ ॥ वदंतिवेदविद्वांसः
साक्षिणंप्रकृतेःपरं ॥ भोक्तारमक्षयंबुद्ध्वासर्वत्रसमवस्थितं ॥ १७ ॥ तस्मादज्ञानमूलोयंसं-
सारःसर्वदेहिनां ॥ अज्ञानादन्यथाज्ञातं[illegible]संगतं ॥ १८ ॥ नित्योदितःस्वयंज्योतिः
सर्वगःपुरुषःपरः ॥ अहंकाराविवेकेनकर्ता[illegible]मानिना[illegible]ते ॥ १९ ॥ पश्यंतिऋषयोव्यक्तंनित्यं

सदसदात्मकं ॥ प्रधानंप्रकृतिंबुद्ध्वाकारणं[illegible] ॥ २० ॥ तेनात्रसंगतोह्यात्माकूटस्थो-
पिनिरंजनः ॥ आत्मानमक्षरंब्रह्मनावबु[illegible] ॥ २१ ॥ अनात्मन्यात्मविज्ञानंतस्माद्दुः
खंतथेतरत् ॥ रागद्वेषादयोदोषाःसर्वे[illegible]तानेबंधनाः ॥ २२ ॥ कार्यत्वस्यभवेदेषापुण्यापु-
ण्यमितिश्रुतिः ॥ तद्वशादेवसर्वेषांसर्वदेहसमुद्भवः ॥ २३ ॥ नित्यःसर्वत्रगोह्यात्माकूटस्थोदोष
वर्जितः ॥ एकःसभिद्यतेशक्त्यामाययानस्वभावतः ॥ २४ ॥ तस्मादद्वैतमेवाहुर्मुनयःपरमा
र्थतः ॥ भेदोऽव्यक्तस्वभावेनसाचमायात्मसंश्रया ॥ २५ ॥ यथाहिधूमसंपर्कान्नाकाशोमलि
नोभवेत् ॥ अंतःकरणजैर्भावैरात्मातद्वन्नलिप्यते ॥ २६ ॥ यथास्वप्रभयाभातिकेवलःस्फ-
टिकोपलः ॥ उपाधिहीनोविमलस्तथैवात्माप्रकाशते ॥ २७ ॥ ज्ञानस्वरूपमेवाहुर्जगदेतद्वि-
चक्षणाः ॥ अर्थस्वरूपमेवाज्ञाः पश्यंत्यन्येकुबुद्धयः ॥ २८ ॥ कूटस्थोनिर्गुणोव्यापीचैतन्यात्मा
स्वभावतः ॥ दृश्यतेत्यर्थरूपेणपुरुषैर्भ्रांतिदृष्टिभिः ॥ २९ ॥ यथासंलक्ष्यतेव्यक्तःकेवलःस्फ
टिकोजनैः ॥ रक्तिकाऽव्यवधानेनतद्वत्परमपूरुषः ॥ ३० ॥ तस्मादात्माक्षरःशुद्धोनित्यःसर्व
गतोव्ययः ॥ उपासितव्योमंतव्यःश्रोतव्यश्चमुमुक्षुभिः ॥ ३१ ॥ यदामनसिचैतन्यंभातिसर्वत्र २२
गंसदा ॥ योगिनोऽव्यवधानेनतदासंपद्यतेस्वयं ॥ ३२ ॥ यदासर्वाणिभूतानिस्वात्मन्येवाभिप

श्यति ॥ सर्वभूतेषु चात्मानं ब्रह्म संपद्यते स्वयं ॥ ३३ ॥ यदा सर्वाणि भूतानि स्वात्मन्येव न पश्य
ति ॥ एकीभूतः परेणासौ न दा भवति केवलः ॥ ३४ ॥ यदा सर्वे प्रमुच्यंते कामा येऽस्य त्हृदि-
स्थिताः ॥ न दासावमृतीभूतः क्षेमं गच्छति पंडितः ॥ ३५ ॥ यदा भूतपृथग्भावमेकस्थमनुप
श्यति ॥ तत एव च विस्तारं ब्रह्म संपद्यते तदा ॥ ३६ ॥ यदा पश्यति चात्मानं केवलं परमार्थतः
॥ मायामात्रं जगत्कृत्स्नं तदा भवति निर्वृतः ॥ ३७ ॥ यदा जन्मजरादुःखव्याधीनामेकभेषजं
॥ केवलं ब्रह्मविज्ञानं जायतेऽसौ तदा शिवः ॥ ३८ ॥ यथा नदीनदा लोके सागरेणैकतां ययुः
॥ तद्वदात्माक्षरेणासौ निष्कलेनैकतां व्रजेत् ॥ ३९ ॥ तस्माद्विज्ञानमेवास्ति न प्रपंचो न संस्थि
तिः ॥ अज्ञानेनावृतं लोके विज्ञानं तेन मुह्यति ॥ ४० ॥ तज्ज्ञानं निर्मलं सूक्ष्मं निर्विकल्पं यदा
व्ययं ॥ अज्ञानमिति तत्सर्वं विज्ञानमिति मे मतं ॥ ४१ ॥ एतत्ते परमं सांख्यं भावितं ज्ञानमुत्त
मं ॥ सर्ववेदांतसारं हि योगस्तत्रैकचित्तता ॥ ४२ ॥ योगात्संजायते ज्ञानं ज्ञानाद्योगः प्रजा
यते ॥ योगज्ञानाभियुक्तस्य नावाप्यं विद्यते क्वचित् ॥ ४३ ॥ यदेव योगिनो यांति सांख्यैस्तद
भिगम्यते ॥ एकं सांख्यं च योगं च यः पश्य[illegible]वित् ॥ ४४ ॥ अन्ये च योगिनो वत्स ऐश्व-
र्यासक्तचेतसः ॥ मज्जंति तत्र तत्रैव सत्वा[illegible]दिना[illegible]तिः ॥ ४५ ॥ यत्तत्सर्वगतं दिव्यमैश्व

अद्भुत· २३ यममचलंमहत् ॥ ज्ञानयोगाभियुक्तस्तु देहांते [illegible] ॥ ४६ ॥ एषआत्माहमव्यक्तो माया रा·स·
वीपरमेश्वरः ॥ कीर्तितः सर्ववेदेषु सर्वात्मा [illegible] ॥ ४७ ॥ सर्वकामः सर्वरसः सर्वगंधोऽज ११
रोमरः ॥ सर्वतः पाणिपादोऽहमंतर्यामी स[illegible]नः ॥ ४८ ॥ अपाणिपादोजवनोऽगृहीतोत्हृदि
संस्थितः ॥ अचक्षुरपि पश्यामि नथाऽकर्णः शृणोम्यहं ॥ ४९ ॥ वेदाहंसर्वमेवेदं नमांजानाति
कश्चन ॥ प्राहुर्महांतंपुरुषं मामेकंतत्त्वदर्शिनः ॥ ५० ॥ निर्गुणामलरूपस्य यत्तदैश्वर्यमुत्तमं ॥
यन्नदेवाविजानंति मोहितामाययामम ॥ ५१ ॥ यन्मेगुह्यतमंदेहंसर्वगंतत्त्वदर्शिनः ॥ प्रवि
ष्टाममसायुज्यंलभंतेयोगिनोऽव्ययं ॥ ५२ ॥ येषांहिनसमापन्नामायावैविश्वरूपिणी ॥ ल
भंतेपरमंशुद्धंनिर्वाणंतेमयासह ॥ ५३ ॥ नतेषांपुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि ॥ प्रसादा
न्ममतेवत्सएतद्वेदानुशासनं ॥ ५४ ॥ नापुत्रशिष्ययोगिभ्योदातव्यंहनुमन्क्वचित् ॥ यदुक्त
मेतद्धिज्ञानसांख्ययोगसमाश्रयं ॥ ५५ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकियेआदिकाव्ये
अद्भुतोत्तरकांडेसांख्ययोगोनामैकादशःसर्गः ॥ ११ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥
पुरारामः प्रवचनमुवाचद्विजपुंगवः ॥ अव्यक्तादभवत्कालः प्रधानंपुरुषः परः ॥ १ ॥ तेभ्यः स २३
र्वमिदंजातंतस्मात्सर्वमहंजगत् ॥ सर्वतः पाणिपादंतत्सर्वतोक्षिशिरोमुखं ॥ २ ॥ सर्वतः श्रुति

मल्लोकेसर्वमावृत्त्यतिष्ठति ॥ सर्वेंद्रियगुणाभासंसर्वेंद्रियविवर्जितं ॥ ३ ॥ सर्वाधारंस्थिरानं
दमव्यक्तंद्वैतवर्जितम् ॥ सर्वोपमानरहितंप्रमाणातीतगोचरं ॥ ४ ॥ निर्विकल्पंनिराभाससर्वा
भासंपरामृतं ॥ अभिन्नंभिन्नसंस्थानंशाश्वतंध्रुवमव्ययम् ॥ ५ ॥ निर्गुणंपरमंव्योमतज्ज्ञा
नंसूरयोविदुः ॥ सआत्मासर्वभूतानांसबाह्याभ्यंतरात्परः ॥ ६ ॥ सोहंसर्वत्रगःशांतोज्ञाना
त्मापरमेश्वरः ॥ मयाततमिदंविश्वंजगदव्यक्तरूपिणा ॥ ७ ॥ मत्स्थानिसर्वभूतानियस्तंवे
दसवेदवित् ॥ प्रधानंपुरुषंचैवतत्त्वद्वयमुदाहृतं ॥ ८ ॥ तयोरनादिर्निर्दिष्टःकालःसंयोजकः
परः ॥ त्रयमेतदनाद्यंतमव्यक्तेसमवस्थितं ॥ ९ ॥ तदात्मकंतदन्यत्स्यात्तद्रूपंमामकंविदुः ॥
महदाद्यंविशेषांतंसंप्रसूतेखिलंजगत् ॥ १० ॥ यासाप्रकृतिरुद्दिष्टामोहिनीसर्वदेहिनां
पुरुषःप्रकृतिस्थोपिभुंक्तेयःप्राकृतान्गुणान् ॥ ११ ॥ अहंकाराविविक्तत्वात्प्रोच्यतेपंचविंश
कः ॥ आद्योविकारःप्रकृतेर्महानात्मेतिकथ्यते ॥ १२ ॥ विज्ञानशक्तिर्विज्ञानादहंकारस्तदुत्थि
तः ॥ एकएवमहानात्मासोहंकारोभिधी[illegible] ॥ १३ ॥ सजीवःसोंतरात्मेतिगीयतेतत्त्वचिंत
कैः ॥ तेनवेदयतेसर्वंसुखंदुःखंचजन्मसु [illegible] ज्ञानात्मकस्तस्यमनःस्यादुपकारकं
तेनाविवेकतस्तस्मात्संसारःपुरुषस्यतु ॥ [illegible]दिना । [illegible]वेकःप्रकृतौसंगात्कालेनसोभवत्

॥ कालःसृजतिभूतानिकालःसंहरतेप्रज [...] कालस्यवशगानकालःकस्यचि-
द्वशे ॥ सोंतरासर्वमेवेदंनियच्छतिसन [...] च्यतेभगवान्प्राणःसर्वज्ञःपुरुषः
परः ॥ सर्वेंद्रियेभ्यःपरमंमनःप्राहुर्मन [...] १८ ॥ मनसश्चाप्यहंकारमहंकारान्महान्प-
रः ॥ महतःपरमव्यक्तमव्यक्तात्पुरुषःपरः ॥ १९ ॥ पुरुषाद्भगवान्प्राणस्तस्यसर्वमिदंजगत् ॥
प्राणात्परतरंव्योमव्योमातीतोग्निरीश्वरः ॥ २० ॥ सोहंसर्वत्रगःशांतोज्ञानात्मापरमेश्वरः
॥ नास्तिमत्परमंभूतंमांविज्ञायविमुच्यते ॥ २१ ॥ नित्यंहिनास्तिजगतिभूतंस्थावरजंगमं
॥ ऋतेमामेकमव्यक्तंव्योमरूपंमहेश्वरं ॥ २२ ॥ सोहंसृजामिसकलंसंहरामिसदाजगत् ॥
मायीमायामयोदेवःकालेनसहसंगतः ॥ २३ ॥ मत्संनिधावेषकालःकरोतिसकलंजगत् ॥
नियोजयत्यनंतात्माह्येतद्वेदानुशासनं ॥ २४ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआ-
दिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेउपनिषत्कथनंनामद्वादशःसर्गः ॥ १२ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥
वक्ष्येसमाहितमनाःशृणुष्वपवनात्मज ॥ येनेदंलक्ष्यतेरूपंयेनेदंसंप्रवर्तते ॥ १ ॥ नाहंत-
पोभिर्विविधैर्नदानेननचेज्यया ॥ शक्योहिपुरुषैर्ज्ञातुमृतेभक्तिमनुत्तमां ॥ २ ॥ अहंहिसर्व
भावानामंतस्तिष्ठामिसर्वगः ॥ मांसर्वसाक्षिणंलोकानजानंतिप्लवंगम ॥ ३ ॥ यस्यांतरासर्व

मिदंयोहिसर्वोंनरःपरः ॥सोहंधाताविधाताचलोकेस्मिन्विश्वतोमुखः ॥ ४ ॥नमांपश्यंतिमुनयः
सर्वेपित्रिदिवौकसः॥ ब्राह्मणामनवःशक्रोयेचान्येप्रथितौजसः॥५॥गृणंतिसततंवेदामामेकं
परमेश्वरं॥यजंतिविविधैरग्निंब्राह्मणावैदिकैर्मखैः॥ ६ ॥सर्वेलोकानमस्यंतिब्रह्मलोकेपिताम
हं॥ध्यायंतियोगिनोदेवंभूताधिपतिमीश्वरं॥ ७॥अहंहिसर्वयज्ञानांभोक्ताचैवफलप्रदः॥स-
र्वदेवतनुर्भूत्वासर्वात्मासर्वसंस्तुतः॥८ ॥मांपश्यंतीहविद्वांसोधार्मिकावेदवादिनः॥तेषांसंनि
हितोनित्यंयेभक्त्यामामुपासते॥ ९॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याधार्मिकामामुपासते॥तेषांददामि
तत्स्थानमानंदपरमंपदं॥१०॥अन्येपियेविकर्मस्थाःशूद्राद्यानीचजातयः ॥भक्तिमंतःप्रमु
च्यंतेकालेनमयिसंगताः॥११ ॥नमद्भक्ताविनश्यंतिमद्भक्तावीतकल्मषाः ॥आदावेतत्प्रति
ज्ञातंनमेभक्तःप्रणश्यति॥ १२ ॥योवानिंदतितंमूढोदेवदेवंसनिंदति ॥योहितंपूजयेद्भक्त्या
सपूजयतिमांसदा॥ १३ ॥पत्रंपुष्पंफलंतोयंमदाराधनकारणात्॥योमेददातिनियतःसमेभ
क्तःप्रियोमतः॥ १४ ॥ अहंहिजगत[illegible]ब्रह्माणंपरमेष्ठिनं॥निधायदत्तवान्वेदानशेषा
नात्मनिसृतान्॥ १५॥ अहमेवहिसर्व[illegible]यः॥धार्मिकाणांचगोप्ताहंनि-
हंतावेदविद्विषां॥१६॥अहंवैसर्वसंसार[illegible]नामिह॥संसारहेतुरेवाहंसर्वसं-

सारवर्जितः॥१७॥अहमेवहिसंहर्तास्र[illegible]मायावीमामिकाशक्तिर्मायालोक
विमोहिनी॥१८॥ममैवचपराशक्तिर्य[illegible]॥नाशयामितयामायांयोगिनांहृ
दिसंस्थितः॥१९॥अहंहिसर्वशक्ती[illegible]नवर्तकः॥आधारभूतःसर्वासांनिधानम-
मृतस्यच॥२०॥एकासर्वांतराशक्तिःकरोतिविविधंजगत्॥भूत्वानारायणोनंतोजगन्नाथो
जगन्मयः॥२१॥तृतीयामहतीशक्तिर्निहंतिसकलंजगत्॥तामसीमेसमाख्याताकालाख्या-
रुद्ररूपिणी॥२२॥ध्यानेनमांप्रपश्यंतिकेचिज्ज्ञानेनचापरे॥अपरेभक्तियोगेनकर्मयोगे
नचापरे॥सर्वेषामेवभक्तानामेषप्रियतरोमम॥२३॥योहिज्ञानेनमांनित्यमाराधयति-
नान्यथा॥अन्येचयेत्रयोभक्तामदाराधनकांक्षिणः॥२४॥तेपिमांप्राप्नुवंत्येवनावर्ततेन्च-
वैपुनः॥मयाततमिदंकृत्स्नमेतद्योवेदसोऽमृतः॥२५॥पश्याम्यशेषमेवेदंवर्तमानंस्वभा-
वतः॥करोतिकालेभगवान्महायोगेश्वरःस्वयं॥२६॥योगसंप्रोच्यतेयोगीमायीशास्त्रे-
षुसूरिभिः॥योगेश्वरोसौभगवान्महादेवोमहान्प्रभुः॥२७॥महत्वात्सर्वसत्वानांपर
त्वात्परमेश्वरः॥प्रोच्यतेभगवान्ब्रह्मामहान्ब्रह्ममयोयतः॥२८॥योमामेवंविजानातिमहा २५
योगेश्वरेश्वरं॥सोऽविकंपेनयोगेनयुज्यतेनात्रसंशयः॥२९॥सोहंप्रेरयितादेवःपरमा

नंदमाश्रितः ॥ तिष्ठामियोगीसततंयस्तद्वेदसवेदवित् ॥ ३० ॥ इतिगुह्यतमंज्ञानंसर्ववेदेषुनि-
श्चितं ॥ प्रसन्नचेतसेदेयंधार्मिकायाहिताग्नये ॥ ३१ ॥ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकी
येआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेभक्तियोगोनामत्रयोदशः सर्गः ॥१३ ॥ ॥ छ ॥ ॥
सर्वलोकैकनिर्माता सर्वलोकैकरक्षिता ॥ सर्वलोकैकसंहर्ता सर्वात्माहंसनातनः ॥ १ ॥ सर्वेषा-
मेववस्तूनामंतर्यामीपिताह्यहं ॥ मय्येवांतःस्थितंसर्वंनाहंसर्वत्रसंस्थितः ॥ २ ॥ भवताचाद्भु
तंदृष्टंयत्स्वरूपंतुमामकं ॥ ममैषाह्युपमावत्समाययादर्शितामया ॥ ३ ॥ सर्वेषामेवभावा-
नामंतरासमवस्थितः ॥ प्रेरयामिजगत्सर्वंक्रियाशक्तिरियंमम ॥ ४ ॥ मयेदंचेष्टतेविश्वंत-
त्स्वभावानुवर्तिच ॥ सोहंकालेजगत्कृत्स्नंकरोमिहनुमन्किल ॥ ५ ॥ संहराम्येकरूपेणद्विधाव-
स्थाममैवतु ॥ आदिमध्यांतनिर्मुक्तोमायातत्त्वप्रवर्तकः ॥ ६ ॥ क्षोभयामिचसर्गादौप्रधानपु
रुषावुभौ ॥ ताभ्यांसंजायतेसर्वंसंयुक्ताभ्यांपरस्परं ॥ ७ ॥ महदादिक्रमेणैवममतेजोविजृं
भितं ॥ योहिसर्वजगत्साक्षीकालचक्र... हिरण्यगर्भोमार्तंडःसोपिमद्देहसंभवः
॥ तस्मैदिव्यंस्वमैश्वर्यंज्ञानयोगंसनातनं ... ज्ञान्वेदान्कल्पादौचतुरःकिल ॥
सम्मन्नियोगतोब्रह्मासदामद्भावभावितः ॥ ... ऐश्वर्यंसर्वदावहतिस्वयं ॥ स

सर्वलोकनिर्मातामन्नियोगेनसर्ववित् ॥ ११ ॥ [illegible] मत्सर्गंसृजत्येवात्मसंभवः ॥ यो
पिनारायणोनंतोलोकानांप्रभवाप्ययः ॥ [illegible] १२ ॥ [illegible] मूर्तिः करोतिपरिपालनं ॥ योंतकः स
र्वभूतानांरुद्रः कालात्मकः प्रभुः ॥ १३ ॥ [illegible] स्तासंततंसंहरत्येवमेतनुः ॥ हव्यंवहतिदे
वानांकव्यंकव्याशिनामपि ॥ १४ ॥ पाकंचकुरुतेवह्निः सोपिमच्छक्तिचोदितः ॥ भुक्तमाहा
रजातंयत्पचत्येतदहर्निशं ॥ १५ ॥ वैश्वानरोग्निर्भगवानीश्वरस्यनियोगतः ॥ योहिसर्वांभसां
योनिर्वरुणोदेवपुंगवः ॥ १६ ॥ ससंजीवयतेसर्वमीशस्यैवनियोगतः ॥ योंतस्तिष्ठतिभूतानांब-
हिर्देवोनिरंजनः ॥ १७ ॥ मदाज्ञयासौभूतानांशरीराणिबिभर्तिहि ॥ योपिसंजीवनोनृणांदेवा
नाममृताकरः ॥ १८ ॥ सोमःसमन्नियोगेनचोदितः किलवर्तते ॥ यः स्वभासाजगत्कृत्स्नंप्रकाश
यतिसर्वदा ॥ १९ ॥ सूर्योवृष्टिंवितनुतेशास्त्रेणैवस्वयंभुवः ॥ योप्यशेषजगच्छास्ताशक्रः सर्वाम-
रेश्वरः ॥ २० ॥ यज्ञानांफलदोदेवोवर्ततेसोमदाज्ञया ॥ यः प्रशास्ताह्यसाधूनांवर्ततेनियमादिह
॥ २१ ॥ यमोवैवस्वतोदेवोदेवदेवनियोगतः ॥ योपिसर्वधनाध्यक्षोधनानांसंप्रदायकः ॥ २२ ॥
सोपीश्वरनियोगेनकुबेरोवर्ततेसदा ॥ यः सर्वरक्षसांनाथस्तापसानांफलप्रदः ॥ २३ ॥ मन्नियो २६
गादसौदेवोवर्ततेनिर्ऋतिःसदा ॥ वेतालगणभूतानांस्वामीभोगफलप्रदः ॥ २४ ॥ ईशानः स

र्वभक्तानांसोपितिष्ठेन्ममाज्ञया ॥ योवामदेवोंगिरसःशिष्योरुद्रगणाग्रणीः ॥ २५ ॥ रक्षकोयो
गिनांनित्यंवर्त्ततेसौमदाज्ञया ॥ यश्चसर्वजगत्पूज्योवर्त्ततेविघ्नकारकः ॥ २६ ॥ विनायकोधर्मने
तासोपिमद्वचनात्किल ॥ योपिवेदविदांश्रेष्ठो देवसेनापतिःप्रभुः ॥ २७ ॥ स्कंदोसौवर्त्ततेनित्यं
स्वयंभूप्रतिचोदितः ॥ येचप्रजानांपतयोमरीच्याद्यामहर्षयः ॥ २८ ॥ सृजंतिविविधंलोकंपर
स्यैवनियोगतः ॥ याचश्रीःसर्वभूतानांददातिविपुलांश्रियं ॥ २९ ॥ पत्नीनारायणस्यासौवर्त्त
तेमदनुग्रहात् ॥ वाचंददातिविपुलांयाचदेवीसरस्वती ॥ ३० ॥ सापीश्वरनियोगेनचोदितासं
प्रवर्त्तते ॥ याशेषपुरुषान्घोरान्नरकात्तारयत्यपि ॥ ३१ ॥ सावित्रीसंस्मृतादेवीदेवाज्ञानुविधा
यिनी ॥ पार्वतीपरमादेवीब्रह्मविद्याप्रदायिनी ॥ ३२ ॥ यापिध्याताविशेषेणसापिमद्वचनानु
गा ॥ योनंतोमहिमानंतःशेषोऽशेषामरप्रभुः ॥ ३३ ॥ दधातिशिरसालोकंसोपिदेवनियोगतः
॥ योग्निःसंवर्त्तकोनित्यंवडवारूपसंस्थितः ॥ ३४ ॥ पिबत्यखिलमंभोधिमीश्वरस्यनियोग
तः ॥ आदित्यावसवोरुद्रामरुतश्चतथा[illegible] ॥ ३५ ॥ अन्याश्चदेवताःसर्वामच्छासनमधि-
ष्ठिताः ॥ गंधर्वाउरगायक्षाःसिद्धाःसाध्य[illegible]ज्ञाः ॥ भूतरक्षःपिशाचाश्चस्थिताःशा-
स्त्रेस्वयंभुवः ॥ कलाकाष्ठानिमेषाश्चमुहूर्त्ता[illegible] ॥ ३७ ॥ ऋत्वब्दमासपक्षाश्च

स्थिताःशास्त्रेप्रजापतेः॥युगमन्वंतराण्येवस [illegible] ॥३८॥परार्द्धेवपरार्द्धाश्चका
लभेदास्तथापरे॥चतुर्विधानिभूतानि [illegible] च॥३९॥नियोगाद्देववर्ततेसर्वाण्ये
वस्वयंभुवः॥पत्तनानिचसर्वाणिभुवन [illegible] त्॥४०॥ब्रह्मांडानिचवर्ततेदेवस्यपरमा
त्मनः॥अतीतान्यप्यसंख्यानिब्रह्मांडानिमदाज्ञया॥४१॥प्रवृत्तानिपदार्थौघैःसहितानिस
मंततः॥ब्रह्मांडानिभविष्यंतिसहवस्तुभिरात्मगैः॥४२॥हरिष्यंतिसदैवाज्ञांपरस्यपरमात्म
नः॥भूमिरापोनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच॥४३॥भूतादिरादिप्रकृतिर्नियोगान्ममवर्तते॥
द्याशेषसर्वजगतांमोहिनीसर्वदेहिनां॥४४॥मायापिवर्ततेनित्यंसापीश्वरनियोगतः॥वि
धूयमोहकालिलंययापश्यतितत्पदं॥४५॥सापिविद्यामहेशस्यनियोगाद्वशवर्तिनी॥बहु
नात्रकिमुक्तेनममशक्त्यात्मकंजगत्॥४६॥मयैवपूर्यतेविश्वंमय्येवप्रलयंव्रजेत्॥अहं-
हिभगवानीशःस्वयंज्योतिःसनातनः॥४७॥परमात्मापरंब्रह्ममत्तोह्यन्यन्नविद्यते॥इत्ये
तत्परमंज्ञानंभवतेकथितंमया॥४८॥ज्ञात्वाविमुच्यतेजंतुर्जन्मसंसारबंधनात्॥माया-
माश्रित्यजातोहंगृहेदशरथस्यहि॥४९॥रामोहंलक्ष्मणोह्येषशत्रुघ्नोभरतोपिच॥चतुर्धा २७
संप्रभूतोहंकथितंतेऽनिलात्मजे॥५०॥मयास्वरूपंचतवकथितंयत्प्लवंगम॥कृपयातद्धृदा

धार्यंनविस्मर्तव्यमेवहि॥ ५१ ॥येनायंपठ्यतेनित्यंसंवादोभवतोमम॥जीवन्मुक्तोभवेत्सोपिसर्वपापैः
प्रमुच्यते॥ ५२ ॥श्रावयेद्वाद्विजान्शुद्धान्ब्रह्मचर्यपरायणान्॥योवाविचारयेदर्थंसयातिपरमांग
तिं॥ ५३ ॥यश्चेतच्छृणुयान्नित्यंभक्तियुक्तोदृढव्रतः॥सर्वपापविनिर्मुक्तोब्रह्मलोकेमहीयते॥ ५४
॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपठितव्योमनीषिभिः॥श्रोतव्यश्चापिमंतव्योविशेषाद्ब्राह्मणैःसदा॥ ५५ ॥ ॥
इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेभगवद्धनुमत्संवादोनामचतुर्दशः
सर्गः॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
ध्यात्वात्महृदिस्थंप्रणिपत्यमूर्ध्नाबद्धांजलिर्वायुसुतोमहात्मा॥ओंकारमुच्चार्यविलोक्यदेवमंतः
शरीरेनिहितंगुहायां॥ १ ॥रामंमहात्मानमकुंठशक्तिंसनंदमुख्यैःस्तुतमप्रमेयं॥तुष्टावच्चब्रह्म
मयैर्वचोभिरानंदपूर्णायतमानसःसन्॥ २ ॥त्वामेकमीशंपुरुषंपुराणंप्राणेश्वरंराममनंतयोगं
॥नमामिसर्वांतरसन्निविष्टंप्रचेतसंब्रह्म[illegible]पवित्रं॥ ३ ॥पश्यंतित्वांमुनयोब्रह्मयोनिंदांताःशां
ताविमलरुक्मवर्णं॥ध्यात्वात्मस्यमच[illegible]प्रभुं[illegible]परेभ्यःपरमंपरंच॥ ४ ॥त्वत्तःप्रसूताज
गतःप्रसूतिःसर्वात्मसृष्टेःपरमाणुभूतः॥[illegible]स्तोमहीयांस्त्वामेवसर्वंप्रवदंतिसंतः
॥ ५ ॥हिरण्यगर्भोजगदंतरात्मात्वत्तोधिजातःपु[illegible]जायमानोभवताविसृष्टोय-

थाविधानंसकलंससर्ज ॥ ६ ॥ त्वत्तोवेदाः सकला [illegible] मृतत्वसास्थितिंतेलभंते ॥ पश्या-
मित्वांजगतोहेतुभूतंनृत्यंतंस्वेहृदयेसंनिवि [illegible] भ्राम्यतेब्रह्मचक्रंमायावीत्वंजगतामे-
कनाथः ॥ नमामित्वांशरणंसंप्रपद्येयोग [illegible] दृश्यनृत्यं ॥ ८ ॥ पश्यामित्वांपरमाकाशमध्ये
नृत्यंतंतेमहिमानंस्मरामि ॥ सर्वात्मानंबहुधासंनिविष्टंब्रह्मानन्दमनुभूयानुभूय ॥ ९ ॥ ओंकार
स्तेवाचकोमुक्तिबीजंत्वामक्षरंप्रकृतौगूढरूपं ॥ तंत्वांसत्यंप्रवदंतीहसंतःस्वयंप्रभंभवतोयत्प्र-
काशं ॥ १० ॥ स्तुवंतित्वांसततंसर्वदेवानमंतित्वामृषयः क्षीणदोषाः ॥ शांतात्मानःसत्यसंधंवरि-
ष्ठंविशंतित्वांयतयोब्रह्मनिष्ठाः ॥ ११ ॥ एकोवेदोबहुशाखोत्यनंतस्त्वामेवैकंबोधयत्येकरूपं ॥
संवेद्यंत्वांशरणंयेप्रपन्नास्तेषांशांतिःशाश्वतीनेतरेषां ॥ १२ ॥ भवानीशोऽणिमादिमांस्तेजो
राशिर्ब्रह्माविश्वंपरमेष्ठीवरिष्ठः ॥ आत्मानंदंचानुभूयानुशेतेस्वयंज्योतिरचलोनित्यमुक्तः ॥
१३ ॥ एकोदेवस्त्वंकरोषीहविश्वंत्वंपालयस्यखिलंविश्वरूपः ॥ त्वय्येवांतेविलयंविंदतीदंनमा
मित्वांशरणंत्वांप्रपन्नः ॥ १४ ॥ त्वामेकमाहुःपरमंचरामंप्राणंवह्निंहरिमित्रमीशं ॥ इंद्रंमृत्यु-
मनलंचेकितानंधातारमादित्यमनेकरूपं ॥ १५ ॥ त्वमक्षरंपरमंवेदितव्यंत्वमस्यविश्व-
स्यपरंनिधानं ॥ त्वमव्ययःशाश्वतोधर्मगोप्तासनातनस्त्वंपुरुषोत्तमोसि ॥ १६ ॥ त्वमेववि

षण्मुखश्चतुराननस्त्वंत्वमेवरुद्रोभगवानपीशः ॥ त्वंविश्वनाभिःप्रकृतिःप्रतिष्ठासर्वेश्वरस्त्वंपरमेश्वरो
सि॥ १७॥ त्वामेकमाहुःपुरुषंपुराणमादित्यवर्णंतमसःपरस्तात् ॥ चिन्मात्रमव्यक्तमचिंत्यरूपंखं
ब्रह्मशून्यंप्रकृतिंनिर्गुणंच॥ १८ ॥ यदंतरासर्वमिदंविभातियदव्ययंनिर्मलमेकरूपं॥ किमप्यचिंत्यं
तवरूपमेतत्तदंतरायत्प्रतिभातितत्त्वं॥ १९ ॥ योगेश्वरंरूपमनंतशक्तिंपरायणंब्रह्मतनुंपवित्रं
॥ नमामसर्वेशरणार्थिनस्त्वांप्रसीदभूताधिपतेप्रसीद॥ २० ॥ त्वत्पादपद्मस्मरणादशेषसंसा
रबीजंविलयंप्रयाति ॥ मनोनियम्यप्रणिधायकायंप्रसादयाम्येकरसंभवंतं॥ २१ ॥ नमोस्तु
रामायभवोद्भवायकालायसर्वैकहरायतुभ्यं॥ नमोस्तुरामायकपर्दिनेतेनमोऽग्नयेदर्शयरू
पमग्र्यं॥ २२ ॥ ततःसभगवान्रामोलक्ष्मणेनसहप्रभुः॥ संहृत्यपरमंरूपंप्रकृतिस्थोभव-
त्स्वयं॥ २३ ॥ सतस्यस्तवमाकर्ण्यवायुपुत्रस्यधीमतः॥ प्राहगंभीरयावाचाहनुमंतंरघूत्तमः
॥ २४ ॥ स्तोष्यंतियेनयास्तुत्यातेयास्यंतिपरांगतिं॥ स्थिरोभवहनूमंस्त्वंकार्यमौपयिकंकुरु
॥ २५ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्[illegible]काव्येअद्भुतोत्तरकांडेहनुमत्कृतस्तवराजे
पंचदशःसर्गः॥ १५ ॥ ॥ छ श्री[illegible]गङ्गा ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
रामःप्रत्याहचपुनर्हनूमंतंमहाद्युतिः॥ रक्षसा[illegible]णेनदुरात्मना॥ १ ॥ सुग्रीवे-

णासमंसख्यंकारयाद्यप्लवंगम ॥ हसित्वामधुरंवीरो[illegible]मा ॥ २ ॥ तवभार्यामहाभागराव-
णेनहृतेतियत् ॥ विश्वंचयथेदमाभातितथे[illegible] ॥ तथापिप्रभुणादिष्टंकार्यमेवहिकिं
करैः ॥ इत्युक्त्वाहनुमांस्तूर्णंप्रसन्नेनांत[illegible] ॥ ४ ॥ आरोप्यस्कंधयोर्वीरौसुग्रीवांतिकमान-
यत् ॥ तौदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रौसुग्रीवोवानरोत्तमः ॥ ५ ॥ वालिनंतंजितंमेनेप्राप्तांमेनेरुमांस्त्रियं
॥ सख्यंचकाररामेणादिष्ट्यादिष्ट्येतिचाब्रवीत् ॥ ६ ॥ वालिनोविलयंकृत्वाराज्यंचास्मैनिवेद्य
च ॥ नानादेश्यान्वानरांश्चआनाय्यरघुनंदनौ ॥ ७ ॥ हनूमदंगदारूढौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥
सिंधोस्तटंतौययतुःसुग्रीवेणसहप्रभुः ॥ ८ ॥ पारेसमुद्रंलंकांचनिरूप्याहरघूत्तमः ॥ वानराहि
यथायांतिलंकांलक्ष्मणतत्कुरु ॥ ९ ॥ रामस्यवचनंश्रुत्वासमुद्रंप्राहलक्ष्मणः ॥ सिंधोत्वंस्त-
भयात्मानंयथायास्यंतिवानराः ॥ १० ॥ सिंधुस्तुप्रभुणादिष्टंनशुश्रावयदानदः ॥ लक्ष्मणः
क्रोधसंदीप्तःपपाताब्धेर्जलांतरे ॥ ११ ॥ तद्देहवन्हिशिखयाशुशोषजलधेर्जलं ॥ यादांसिस्थ
लभाजीनिदेवाभीतादिशोद्रवन् ॥ १२ ॥ तद्दृष्ट्वामहदाश्चर्यंवानराविस्मयंगताः ॥ हाहा-
कारंप्रचक्रुस्तेलोकाःसर्वेचराचराः ॥ १३ ॥ ऋषयोभूतसंघाश्चस्वस्तिस्वस्तीतिचाब्रुवन् ॥ रा २९
घवोलक्ष्मणंप्राहनैतद्युक्तंत्वयाकृतं ॥ १४ ॥ पुनरेनंपूरयामिसीताविरहजेनवै ॥ अश्रुणेति

प्रतिज्ञायतंतथापूरयत्प्रभुः ॥ १५ ॥ रामोपरितदाकाशात्पुष्पवृष्टिः पपातह ॥ लोकाश्चसुस्थिता
आसंश्चिंतयित्वापुनःपुनः ॥ १६ ॥ सिंधुनासंस्तुतोरामःसेतुंसिंधौबबंधह ॥ लंकायांराव-
णंहत्वासगणंमधुसूदनः ॥ १७ ॥ आरोप्यपुष्पकेसीतांबिभीषणसहायवान् ॥ अयोध्या-
मगमद्रामःसुग्रीवहनुमदादिभिः ॥ १८ ॥ आनंदयोजयामासभ्रातॄन्मातॄंश्चबांधवान् ॥
राजासर्वस्यलोकस्यप्रजानामनुरंजनः ॥ १९ ॥ रामंराजानमासाद्यतिर्यंच्चोपिययुर्मुदं ॥ दे
वदुंदुभयोनेदुःसर्वदाह्निनभस्तले ॥ ववर्षुर्जलदाःकाले पुष्पवृष्टिःपपातच ॥ २० ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणेवाल्मीकीये आदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेरामराज्योपलंभनंनामषोडशःस
र्गः ॥ १६ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥
प्राप्तराज्यस्यरामस्यराक्षसानांक्षयेकृते ॥ आजग्मुर्मुनयस्तत्रराघवंप्रतिनंदितुं ॥ १ ॥ विश्वा
मित्रोयवक्रीतोरैभ्यश्च्यवनएवच ॥ कण्वश्चमुनिशार्दूलोयेपूर्वांदिशमाश्रिताः ॥ २ ॥ स्व-
स्त्यात्रेयश्चनमुचोरिमुचोऽगस्त्यएव[illegible]दमप्रमु[illegible]नयस्तत्रयेश्रितादक्षिणांदिशं ॥ ३ ॥
उपगुःकामठोधूम्रोरौद्राश्वोमुनिपुंगवः[illegible]स्तत्रयेप्रतीचींसमाश्रिताः ॥ ४
॥ शिष्योपशिष्यसहितावसिष्ठप्रमुखर्षयः ॥ [illegible]पानउत्तरांदिशमाश्रिताः

॥५॥प्राप्यते तु महात्मानो राघवस्य निवेशनं॥ [illegible] निहुताशसमविग्रहाः
॥६॥राघवं प्रतिनंद्यार्यविविशुः परमासने॥ [illegible] तेजाः सीतया सह सुव्रत॥७
॥भ्रातृभिर्मंत्रिभिः सार्द्धं पौरैः श्रेणि [illegible] तउपसंगम्य पूजयामास तान्मुनीन्
॥८॥अगस्त्यप्रमुखा विप्रा दिष्ट्या दिष्ट्येति चाब्रुवन्॥राघवं प्रशशंसुस्ते मुनयो वाग्विदांव-
राः॥९॥त्वं हि देवो जगन्नाथो जगतामुपकारकः॥रावणस्य सपुत्रस्य सामात्यस्य वधात्प्र-
भो॥१०॥जगदेतन्महाबाहो पुनर्जातमिवाभवत्॥नरावणादभ्यधिको दुष्टो लोकभयंक-
रः॥११॥दशास्यैर्दशदिक्कार्यमाज्ञापयति राक्षसः॥स दशास्यो हतो राम दिष्ट्या च जगदु-
द्धृतं॥१२॥भगवानसि भूपाल ब्रह्मणा प्रार्थितः पुरा॥पुंडरीकविशालाक्षः श्याम आजानु
बाहुकः॥१३॥अयोध्यायां प्रादुरभूदिक्ष्वाकुकुलनंदनः॥त्वद्दर्शनान्महाबाहो निर्वृत्ताः
स्मो वयं प्रभो॥१४॥तपश्चरामः सहितास्त्वत्प्रसादाद्धि नेवने॥ किंतु सीता महादेवी प्राप
दुःखं महत्प्रभो॥१५॥ न देव स्मर्यमाणं सच्चित्तमुद्वेजयेद्धि नः॥ एवमुक्ते तु मुनिभिः सा
नुक्रोशा पुनः पुनः॥१६॥जहास मधुरं साध्वी सीता जनकनंदिनी॥उवाच सस्मितं देवी- ३०
तान्मुनीन्मितभाषिणी॥१७॥मुनयो यद्यदुक्तं हि रावणस्य वधं प्रति॥परिहास इवा-

भातिप्रशंसनमिदंद्विजाः ॥ १८ ॥ रावणोहिदुराचारः सत्यमेतन्नसंशयः ॥ दशभिर्वदनैर्वीरोजग
दुद्वेजकोहिसः ॥ १९ ॥ दशास्यस्यवधोविप्रानप्रशंसामिहार्हति ॥ एतच्छ्रुत्वातुमुनयोविस्मयं
परमंगताः ॥ २० ॥ किमेतदितिहोचुस्ते परस्परमुखेक्षणाः ॥ अयोनिसंभवासीताकाकुत्स्थकु
लमाश्रिता ॥ २१ ॥ अस्मानपिजहासेयंकिमेतन्नैवविद्महे ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतेषांमुनीनांभा-
वितात्मनां ॥ २२ ॥ सीताभीताप्रणम्योचेकृतांजलिपुटासती ॥ पृथग्जनेवमुनयोनाहमनृत
भाषिणी ॥ २३ ॥ यदिचाज्ञापयथमांतदावक्ष्यामिचादितः ॥ अगस्त्यप्रमुखाविप्राःसीताया
विनयान्वितं ॥ २४ ॥ आकर्ण्यवचनंप्रीताःप्रोचुस्तेकथ्यतामिति ॥ ततःसीतामहाभागाप्रवक्तु
मुपचक्रमे ॥ २५ ॥ पतिंमुनीन्देवरांश्चमंत्रिणःश्रेणिमुख्यकान् ॥ विनयेनाभ्यनुज्ञाप्यपूर्ववृ
त्तांतमादरात् ॥ २६ ॥ पूर्वंविवाहान्मुनयोयदासंपितृमंदिरे ॥ तदैकोतिथिरूपेणब्राह्मणःस
मुपागतः ॥ २७ ॥ आगत्यपितरमत्थंसमुवाचोद्विजोत्तमः ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्स्था
स्यामितवमंदिरे ॥ २८ ॥ यदिसेवाप[illegible]मरसन्निभः ॥ जनकोमास्पितादेवद्विजं-
भक्तिपरायणः ॥ २९ ॥ ब्राह्मणंवासयामासनृ[illegible]ज्ञांसमादिशत् ॥ अहंचतस्यसेवार्थे
नियुक्ताधर्मभीरुणा ॥ ३० ॥ यदायथाज्ञापयतिमां [illegible] वित् ॥ तथात्वकरवंतत्र

१ पामर इव संधिरार्षः

रात्रिंदिवमतंद्रिता ॥ ३१ ॥ नानातीर्थाभिगमनं कृतं [illegible] पूर्वा ॥ तत्रत्याश्चकथाश्चित्राः श्रा
वयामास मां द्विजः ॥ ३२ ॥ सेवयाममधैर्येण च [illegible] सार्पितः ॥ कदाचिद्ब्राह्मणश्रेष्ठः प्रि-
यभाषी यदात्थ मां ॥ ३३ ॥ तद्वाहमभि [illegible] शृणुत द्विजपुंगवाः ॥ एकदा प्रातरुत्थाय य-
कृतमैत्रः कृताह्निकः ॥ ३४ ॥ सीत इति संभाष्य प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ शृणु सीते मया दृष्टमा
श्चर्यं कमलानने ॥ ३५ ॥ दधिमंडोदकाब्धेश्च परः स्वादूदकोब्धिकः ॥ पुष्करद्वीपमावृत्त्य वर्तते
वलयाकृतिः ॥ ३६ ॥ पुष्करं पुष्करे दृष्टं महावन्हिशिखोज्ज्वलं ॥ पत्रायुतायुतयुतं ब्रह्मणः प
रमासनं ॥ ३७ ॥ तद्वीपवर्षयोर्मध्ये मानसोत्तरसंज्ञकः ॥ मर्यादापर्वतो दैर्घ्ये चायामेऽयुतयोज
नः ॥ ३८ ॥ तच्छैलस्य चतुर्दिक्षु इंद्रादीनां पुराणि हि ॥ क्रीडार्थं निर्मितान्येषां महांति विश्वकर्म
णा ॥ ३९ ॥ सुमाली राक्षसश्रेष्ठः कैकसी नाम तत्सुता ॥ मुनेर्विश्रवसः पत्नी सासूत रावणद्वयं ॥ ४०
॥ एकः सहस्रवदनो द्वितीयो दशवक्त्रकः ॥ जन्मकाले सुरेरुक्त माकाशे रावणद्वयं ॥ ४१ ॥ लोका
नां रावणाज्ज्ञातं नाम यौगिकमेतयोः ॥ कनिष्ठो दशकंठोयं शितिकंठप्रसादतः ॥ ४२ ॥ लंकाम
धिवसत्येष धनदेन विनिर्मितां ॥ ब्रह्मणो वरदानेन त्रिलोकीमवमन्यते ॥ ४३ ॥ श्रेष्ठः सहस्र ३१
वदनो रावणो लोकरावणः ॥ स्वाभाविकबलेनासौ पुष्करद्वीपमाश्रितः ॥ ४४ ॥ सूर्याचंद्रमसौ

गृह्यक्रीडेत्कंदुकलीलया॥कुलाचलान्समुद्धृत्यकंदुकंक्रीडतेहिसः॥ ४५॥मानसोत्तरशैलस्य
चतुर्दिक्षुपुराणिहि॥आच्छिद्यसंगृहीतानिदिगीशानांमहात्मनां॥ ४६ ॥तत्रैवरमतेराजामाता
महत्कुलैःसह॥तत्रैवंद्वीपापुरीरम्यासस्वयंतत्रतिष्ठति॥ ४७ ॥अन्यान्यन्येभ्यएवादान्मंत्रि-
भ्योराक्षसाधिपः॥विशेषतोलंकृतासापुरीपरमदुर्लभा॥ ४८ ॥जगतांसारमाकृष्ययथास्था
नंसुमंडिता॥चंपकाशोकमंदारकदलीप्रियकार्जुनैः॥ ४९ ॥पाटलाशोकजंबूभिःकोविदा
रैश्चचंदनैः॥पनसैःसालतालैश्चवनमालैर्देवदारुभिः॥ ५० ॥बकुलैःपारिजातैश्चकल्पवृक्षै
रलंकृता॥अन्यैश्चविविधैर्वृक्षैःसर्वर्तुकुसुमोज्ज्वलैः॥ ५१ ॥दिव्यगंधरसैर्दिव्यैःसर्वर्तुफल-
संयुतैः॥भ्रमरैःकोकिलैर्नानावर्णपक्षिभिरुज्ज्वला॥ ५२ ॥शातकौंभमयैःकेश्चित्केश्चिद
ग्निशिखोपमैः॥नीलांजननिभैश्चान्यैःशोभितावरपादपैः॥ ५३ ॥दीर्घिकाःसंतिबह्व्योत्रजल
पूर्णामहोदयाः॥महार्हमणिसोपानाःस्फाटिकांतरकुट्टिमाः॥ ५४ ॥फुल्लपद्मोत्पलवनाश्चक्रवा
कोपशोभिताः॥दात्यूहगणसंघुष्टाहंस[illegible]दप्रमुखैताः॥ ५५ ॥तत्रतत्रावनेर्देशावैदूर्यमणि-
सन्निभाः॥शार्दूलैःपरमोपेताःसुखाश्चसुपक्वा[illegible]॥ ५६ ॥सर्वर्तुसुखदारम्याःपुंस्कोकिल
कलारवाः॥येवृक्षानंदनेतिष्ठन्येचचैत्ररथेस्थिता[illegible]न्दरन्येषुशैलेषुतेवृक्षास्तत्रसं

 स्थिताः॥ नानामणिमयीभूमिर्मुक्ताजालमयीतथा ॥ ५[illegible] ॥ [illegible]बहुसोपानप्रासादैरुपशोभिता
॥ पुरद्वारसमाकीर्णापुरीपरमशोभना ॥ ५९ ॥ नदे[illegible]तस्वर्गिभिर्नानुभूयते॥ तत्पुरीस्थि
तिमाकांक्ष्यतपः कुर्वंतिसत्तमाः ॥ ६[illegible]हस्रवदनोरावणोराक्षसाधिपः॥ आस्तेजग
द्वशीकृत्यहेलयाबाहुलीलया॥ ६१ ॥ इंद्रादींस्त्रिदशान्सर्वान्गलेबध्वासकिन्नरान्॥ गंधर्वा
न्दानवान्भीमान्सर्वान्विद्याधरांस्तथा॥ ६२ ॥ बालक्रीडनयाक्रीडन्मेरुमन्येतसर्षपं॥ गो
ष्पदमन्यतेचाब्धिंसर्वलोकांस्तृणोपमान् ॥ ६३ ॥ द्वीपान्लोष्ठसमान्वीरोनकिंचिद्गणयन्दृ
शा॥ सयदासर्वलोकानांत्रासनंसमुपारभत्॥ ६४ ॥ तदापितामहोभ्येत्यपुलस्त्योविश्रवा-
स्तथा॥ न्यवारयन्यत्नतस्तंतातवत्सेतिभाषकाः ॥ ६५ ॥ एवंसरावणोदेविसहस्रवदनोमहा
न्॥ पुष्करद्वीपमासाद्यवर्ततेजनकात्मजे ॥ ६६ ॥ तस्यानुजोदशास्योयंलंकायांजानकिस्थि
तः॥ ६६ ॥ चित्राणीत्यादीनिमेशंसयित्वाविप्रोमासांश्चतुरोयापयित्वा॥ राजानंमांचाशिषा-
योजयित्वाजगामैकः प्रोषितस्तीर्थयात्रां॥ ६७ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीये आदि-
काव्येअद्भुतोत्तरकांडेसीताभाषणंनामसप्तदशः सर्गः॥ १७ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥
एवंसरावणोविप्राः सहस्रवदनोमहान्॥ प्रोक्तस्तेनद्विजेनाहंश्रुत्वाश्चर्यंचविस्मिता ॥ १ ॥

अद्यापितन्ममत्द्दीद्जागरूकंहिवर्तते ॥ पत्यामेवाहुर्वीर्येणादशास्योरावणोद्धतः ॥ २ ॥ सानुगः
ससुतामात्यःसभ्रातृकःसबांधवः ॥ मत्कृतेचपुरीदग्धासेतुर्बद्धश्चवारिधौ ॥ ३ ॥ सुग्रीवेणसहा
येनतथाहनुमदादिना ॥ इदंलोकोत्तरंकर्मकृतंलोकहितंमहत् ॥ ४ ॥ तथापित्द्दिमेनैतदाश्चर्यं
प्रतिभातिहि ॥ यदितस्यवधंकुर्याद्रावणस्यदुरात्मनः ॥ ५ ॥ तदासंभाव्यतेकीर्तिर्जगत्स्वा-
स्थ्यमवाप्नुयात् ॥ अतोमेहसितंविप्राःक्षमध्वंज्वलनोपमाः ॥ ६ ॥ आकर्ण्यमुनयःसर्वेसाधुसा
ध्वितिवादिनः ॥ जानकींप्रशशंसुस्तेसर्वलोकहितैषिणीं ॥ ७ ॥ राघवोवचनंश्रुत्वासीतायाः
वीर्यवर्धनं ॥ सिंहनादंविनद्योच्चैःसर्वानाज्ञापयत्प्रभुः ॥ ८ ॥ मुनयोद्यैवगंतव्यंरावणस्यजया
यवै ॥ लक्ष्मणंभरतंचैवशत्रुघ्नंचादिशत्प्रभुः ॥ ९ ॥ मित्रसुग्रीवहेराजन्सर्वेजांबवदादयः ॥ ग-
च्छामःसहितास्तत्रसैनिकैःसहमंत्रिभिः ॥ १० ॥ इत्याज्ञाप्यमहाबाहुःसस्मारपुष्पकंरथं ॥ स्म
रणादागतस्तत्रपुष्पकोरथसत्तमः ॥ ११ ॥ तत्रारुरुक्षन्महावीरारामचंद्रपुरोगमाः ॥ भरतोलक्ष्म-
णश्चैवशत्रुघ्नश्चामितद्युतिः ॥ १२ ॥ सुग्रीवप्रमुखाःसर्वेवानराजितकाशिनः ॥ बिभीषणोम
हाबाहुःसहरक्षोगणैःप्रभुः ॥ १३ ॥ मात्रापित्राप्यनुज्ञातदजाननबोधितोऽनया ॥ सीतया
रामकार्यार्थेनिर्ययौराघवाज्ञया ॥ १४ ॥ सुमंत्राद्यामंत्रिणश्चऋषयस्तेचनिर्युयुः ॥ नानाश-

स्त्रप्रहरणा धृतायुधकलापिनः ॥ १५ ॥ मुमुचुस्तेसिंहन[illegible]वीरमहाबलाः ॥ धनुःशब्देनरा
मस्यसिंहनादेनचैवहि ॥ १६ ॥ चचालवसुधाशैल[illegible]पतुर्महाश्वरवात् ॥ नद्योऽक्षुभ्यन्स
मुद्रलाः सागराश्चचकंपिरे ॥ १७ ॥ सुग्रीवोहनु[illegible]नीलोजांबवान्नलएवच ॥ ग्रसंतइवतेसर्वेनि
र्ययूरामशासनात् ॥ १८ ॥ सतयासीतयासार्धंरामचंद्रोमहाबलः ॥ कामगंपुष्पकंदिव्यमारुरोह
धनुर्धरः ॥ १९ ॥ पुष्पकंतेसमारुह्यसर्वएवमहाबलाः ॥ सीतयाभ्रातृभिःसार्द्धंरामचंद्रंमहाब
लाः ॥ २० ॥ प्रोत्साहयंतोवचनैर्निर्ययुर्जितकाशिनः ॥ रामाज्ञयापुष्पकंतदाकाशपथमाश्रितं ॥
२१ ॥ मनोमारुतवेगेनक्षणेनगरुडोयथा ॥ जगामपुष्करद्वीपंयत्रास्तेमानसोत्तरः ॥ २२ ॥
मानसोत्तरमासाद्यविस्मितास्तेमहाबलाः ॥ किंचित्रंकिंचित्रमितिप्रोचुराश्चर्यलक्षणाः ॥ २३ ॥
राघवोभ्रातृभिःसार्द्धंसहवानरपुंगवैः ॥ सिंहनादंननादोच्चैर्धनुश्चापिव्यकर्षयत् ॥ २४ ॥ सश
ब्दस्तुमुलोभूत्वापृथिवींचांतरिक्षकं ॥ पातालविवरांश्चैवपूरयामाससर्वतः ॥ २५ ॥ रावणःसहसो
त्तस्थौकिमेतदितिसंवदन् ॥ तत्राथराक्षसाःक्रुद्धाःसर्वएवविनिर्ययुः ॥ २६ ॥ अहोकुतःस्विच्छ
ब्दोयंसाधुसर्वैर्निरूप्यतां ॥ इत्याभाष्यराक्षसेंद्रोराक्षसेंद्रैर्महाबलैः ॥ २७ ॥ नगरान्निर्ययौशीघ्रं
संदष्टोष्ठपुटोबली ॥ द्वादशादित्यसंकाशःसहस्रवदनोमहान् ॥ २८ ॥ द्विसहस्रभुजोद्रिक्तोद्विस ३३

हस्त्रविलोचनः ॥ महामेघसमध्वानो वडवाग्निसमः क्रुधा ॥ २९ ॥ शतयोजनविस्तीर्णे रथे सूर्यसमत्वि
षि ॥ नानायुधानि संगृह्य परिघप्रासतोमरान् ॥ ३० ॥ भुशुंडीः परशून् घंटा लोहमुद्गरचक्रकं ॥ पाशां
श्च विविधान् गृह्य बाणान् कर्मारमार्जितान् ॥ ३१ ॥ विपाठान् क्षुरधारांश्च अर्धचंद्राकृतीनपि ॥ ना
नायुधसहस्राणि नानाविधधनूंषि च ॥ ३२ ॥ प्रगृह्य सहसा प्रायाद्यत्र रामो धनुर्धरः ॥ लोचनैः-
क्रोधसंदीप्तैरुल्काग्निरिव दीपितः ॥ ३३ ॥ कोयमित्यब्रवीत्क्रोधादनलं प्रोद्वमन्निव ॥ सिंहनादं
मम पुरे रिपुस्त्वाद्य ससर्ज ह ॥ ३४ ॥ ममापि रिपुरस्तीति दुर्धर्षः समुपस्थितं ॥ इंद्राद्याः ककुभां ना
थाः भृत्याः प्राणपरीप्सया ॥ ३५ ॥ पातालविवरे स्वर्गं स्वर्गे पातालमेककं ॥ करोमि सहसैवाहं मा
नवानां तथैकतां ॥ ३६ ॥ मेरुप्रभृतिशैलांश्च पूर्णयाम्यणुसंख्यया ॥ देवलोकं नृणां कुर्यां नृलोकं त्रि
दिवौकसां ॥ ३७ ॥ उद्धृत्य पृथिवीं छिंद्यामनंतं नरखरायकैः ॥ ब्रह्मा मां वारयामास सांत्वयन्प्रियभा-
षितैः ॥ ३८ ॥ अन्यथा राक्षसमृते नारक्षं जगतीतले ॥ सूर्याचंद्रमसौ भूत्वा तिथिप्रणयनं त्वहं ॥ ३९
बलाहकत्वमिंद्रत्वं पृथ्वीसेकादिकाः क्रियाः ॥ कुर्यां यमत्वं वन्हित्वं वरुणत्वं धनेशतां ॥ ४० ॥ इत्येवं
बहुधा गर्जन्नाजगामांतिकं हरेः ॥ सेनाध्यक्षा राक्षसेंद्रा राज्ञा सार्द्धं समागताः ॥ ४१ ॥ नानाप्रहर
णोपेता नानारथपदातिनः ॥ एकैकस्यापि पर्याप्ता जगती नाशा[illegible]न्महे ॥ ४२ ॥ केषांचिदपि नामा-

निभारद्वाजनिबोधमे ॥ कोटीशोमनसः पूर्णः शलः पालोहली[illegible]मः ॥ ४३ ॥ पिच्छलः कौणपश्चक्रः
कालवेगः प्रकालकः ॥ हिरण्यबाहुः शरणः कक्षकः कालदंतकः ॥ ४४ ॥ पुच्छांडकोमंडलकः पिंडसे
क्तारभेणकः ॥ उच्छिखः करभोभद्रोविश्वजेताविरोहणः ॥ ४५ ॥ शिलीशलकरोमूकः स्कुकुमा
रः प्रेरषणः ॥ मुद्गरः शशरोमाचसुरोमाचमहाहनुः ॥ ४६ ॥ पारावतः पारियात्रः पांडुरोहरिणः कृ
शः ॥ विहंगः शरभोदक्षः प्रमोदः सहतापनः ॥ ४७ ॥ क्रूकरः कुंडरोवेणीवेणीस्कंधः कुमारकः ॥
बाहुकः शंखवेगश्चधूर्तकः पातपालकौ ॥ ४८ ॥ शंकुकर्णः पिठरकः कुटीरमुखसेचकौ ॥ पूर्णांग
दः पूर्णमुखः प्रभाषः शकुलिर्हरिः ॥ ४९ ॥ अमाहिठः कामठकः सुषेणोमानसोव्ययः ॥ भैरवो
मुंडवेदांगः पिशंगश्चोडपालकः ॥ ५० ॥ ऋषभोवेगवान्नामपिंडारकमहाहनू ॥ रक्तांगः सर्वसारं
गः समृद्धः पाटवासकौ ॥ ५१ ॥ वराहकोरावणकः सुचित्रश्चित्रवेगिकः ॥ पराशरस्तरुणिको
मणिस्कंधस्तथारुणिः ॥ ५२ ॥ सेनाध्यक्षामहाब्रह्मन्कीर्तिताः कीर्तिवर्धनाः ॥ प्राधान्येनबहुत्वा
त्तुनसर्वेपरिकीर्तिताः ॥ ५३ ॥ नशक्याः परिसंख्यातुंयेयुद्धायसमागताः ॥ नीलरक्तासिताघोराम
हाकायामहाबलाः ॥ ५४ ॥ सप्तशीर्षाद्विशीर्षाश्चपंचशीर्षास्तथापरे ॥ कालानलमहाघोराहुताश ३४
समविग्रहाः ॥ ५५ ॥ महाकायामहावेगाः शैलशृंगसमुच्छ्रयाः ॥ योजनायामविस्तीर्णाद्वियोजन

समुच्छ्रयाः ॥ ५६ ॥ कामरूपाः कामबलादीप्तानलसमत्विषः ॥ अन्येचबहवः शूराः शूलपट्टिश
धारिणः ॥ ५७ ॥ दिव्यप्रहरणोपेतानानावेषविभूषिताः ॥ शृणुनामानिचान्येषांयेन्येरावणसै
निकाः ॥ ५८ ॥ शंकुकर्णोनिकुंभश्चपद्मःकुमुदएवच ॥ अनंतोद्वादशभुजस्तथाकृष्णोपकृष्ण
कौ ॥ ५९ ॥ घ्राणश्रवाः कपिस्कंधः कांचनाक्षोजलंधमः ॥ अक्षसंतर्दनोब्रह्मन्कुनदीकस्तमो-
भ्रकृत् ॥ ६० ॥ एकाक्षोद्वादशाक्षश्चतथैवैकजराभिधः ॥ सहस्रबाहुर्विकटोव्याघ्राख्यः क्षि
तिकंपनः ॥ ६१ ॥ पुण्यनामासुनामाचसुवक्त्रःप्रियदर्शनः ॥ परिश्रितःकोकनदःप्रियमाल्या
नुलेपनः ॥ ६२ ॥ अजोदरोगजशिराः स्कंधाक्षः शतलोचनः ॥ ज्वालाजिह्वः करालश्चसितके
शोजटीहरिः ॥ ६३ ॥ चतुर्दंष्ट्रोष्टजिह्वश्चमेघनादःपृथुश्रवाः ॥ विकृताक्षोधनुर्वक्त्रोजाठरो-
मारुताशनः ॥ ६४ ॥ उदराक्षोरथाक्षश्चवज्रनाभोवसुप्रभः ॥ समुद्रवेगोविप्रेंद्रशैलकंपीतथै
वच ॥ ६५ ॥ वृषमेषप्रवाहश्चतथानंदोपनंदकौ ॥ धूम्रश्वेतःकलिंगश्चसिद्धार्थोवरदस्तथा ॥
६६ ॥ प्रियकश्चैकनंदश्चबहुवीर्यःप्रतापवान् ॥ आनंदश्चप्रमोदश्चस्वस्तिकोध्रुवकस्तथा ॥ ६७
॥ क्षेमबाहुः सुबाहुश्चसिद्धपात्रश्चसुव्रतः ॥ गोव्रजः कनकापीडोमहापारिषदेश्वरः ॥ ६८ ॥
गायनोदमनश्चैवबाणःखड्गश्चवीर्यवान् ॥ वैतालीगतितालीचतथाकथकवातिकौ ॥ ६९ ॥

हंसजः पंकदिग्धांगः समुद्रोन्मादनस्त्वहं ॥ रणोत्कटः प्रहासश्च श्वेतसिद्धश्च नंदकः ॥ ७० ॥ एते पुरा
रावणसैन्यपालानानायुधप्राहरणा रणेषु ॥ हंसेषु मेषेषु वृषेषु वीरा रासंप्रतस्थुः कृतसिंहनादाः
७१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये अद्भुतोत्तरकांडे रावणसैन्यनिर्याणं नामा
ष्टादशः सर्गः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
रावणस्यौरसाः पुत्राः सह राक्षसपुंगवैः ॥ नानाप्रहरणोपेता दुद्रुवू राघवं रणे ॥ १ ॥ नामान्येषां प्र
वक्ष्यामि भारद्वाज शृणुष्व मे ॥ कालकंठः प्रभाषश्च तथा कुंभांडकापरः ॥ २ ॥ कालकक्षः शितश्चै
व भूतलोन्मथनस्तथा ॥ यज्ञबाहुः प्रबाहुश्च देवयाजी च सोमपः ॥ ३ ॥ मज्जालश्च महातेजाः क्र
थः क्राथो वसुव्रतः ॥ तुहरश्च तुहारश्च चित्रदेवश्च वीर्यवान् ॥ ४ ॥ मधुरः सुप्रसादश्च किरीटश्च
महाबलः ॥ वसनो मधुवर्णश्च कलशोदर एव च ॥ ५ ॥ धर्मदो मन्मथकरः सूचीवक्त्रश्च वीर्यवान्
॥ श्वेतवक्त्रः सुवक्त्रश्च चारुवक्त्रश्च पांडुरः ॥ ६ ॥ दंडबाहुः सुबाहुश्च रजः कोकिलकस्तथा ॥ अ
चलः कालकाक्षश्च बालेशो बालभक्षकः ॥ ७ ॥ संचानकः कोकनदो गृध्रपत्रश्च जंबुकः ॥ लो
हाजवक्त्रो जवनः कुंभवक्त्रश्च कुंभकः ॥ ८ ॥ मुंडग्रीवश्च कृष्णौजा हंसवक्त्रश्च कुंजरः ॥ एते राव ३५
णपुत्राश्च महावीर्यपराक्रमाः ॥ ९ ॥ बाहुशब्दैः सिंहनादैः पूरयंतो दिशो दश ॥ एषां सैन्यस-

१ आरूढा इति शेषः

हस्त्राणांसहस्त्राण्यर्बुदानिच ॥ १० ॥ नानाकृतिवयोरूपाविविधायुधपाणयः ॥ कूर्मकुक्कुटवक्त्राश्चसर्प
जंभकवक्त्रकाः ॥ ११ ॥ गोमायुमुखवक्त्राश्चशशोलूकमुखास्तथा ॥ खरोष्ट्रवदनाश्चैववराहवदनास्तथा
॥ १२ ॥ मनुष्यमेषवक्त्राश्चशृगालवदनास्तथा ॥ मार्जारशशवक्त्राश्चदीर्घवक्त्राश्चकेचन ॥ १३ ॥ नकु
लोलूकवक्त्राश्चकाकवक्त्रास्तथापरे ॥ आखुबभ्रुकवक्त्राश्चमयूरवदनास्तथा ॥ १४ ॥ मत्स्यमेषा-
ननाश्चैवअजाविमाहिषाननाः ॥ ऋक्षशार्दूलवक्त्राश्चद्वीपिसिंहाननास्तथा ॥ १५ ॥ भीमागजा
नना श्चैवतथानक्रमुखास्तथा ॥ गरुडखरोष्ट्रमुखाश्चान्येवृषदंशमुखास्तथा ॥ १६ ॥ महाजठरपाद
गास्तबकाक्षाश्चदुर्मुखाः ॥ पारावतमुखाश्चान्येतथावृषमुखाःपरे ॥ १७ ॥ कोकिलाभाननाश्चा
न्येश्येनतित्तिरिकाननाः ॥ कृकलासमुखाश्चैवविरजोंबरधारिणः ॥ १८ ॥ व्यालवक्त्राःशुकमुखा
श्चंडवक्त्राःशुभाननाः ॥ आशीविषाश्चीरधरागोनासावरणास्तथा ॥ १९ ॥ स्थूलोदराःकृशांगास्थूलां
गाश्चकृशोदराः ॥ ह्रस्वग्रीवामहाकर्णानानाव्यालविभूषणाः ॥ २० ॥ गजेंद्रचर्मवसनास्तथाकृष्णाजि
नांबराः ॥ स्कंधमुखाद्विजश्रेष्ठतथाह्युदरतोमुखाः ॥ २१ ॥ पृष्ठेमुखाहनुमुखास्तथाजंघामु-
खास्तथा ॥ पार्श्वाननाश्चबहवो ॥ नानादेशमुखास्तथा ॥ २२ ॥ तथाकीटपतंगानांसदृशास्याम-
हाबलाः ॥ नानाव्यालमुखाश्चान्येबहुबाहुशिरोधराः ॥ २३ ॥ नानावृक्षोभुजाः केचिद्भुजंगवद-

नाः परे॥ खड्गमुखावृकमुखाअपरेगरुडाननाः ॥२४॥ चोरसंवृतगात्राश्चनानाफलकवाससः
॥नानावेषधराश्चान्येनानामाल्यानुलेपनाः॥ २५॥ नानावस्त्रधराश्चान्येचर्मवाससएवच॥
उष्णीषिणोमुकुटिनः कंबुग्रीवाः सुवर्च्चसः॥२६॥किरीटिनः पंचशिखास्तथा कठिनमुर्द्धजाः
॥त्रिशिखाद्विशिखाश्चैवतथासप्तशिखाअपि॥२७॥शिखंडिनो ऽमुकुटिनोमुंडाश्चजटिला
स्तथा॥ चित्रमालाधराः केचित्केचिद्रोमाननास्तथा॥ २८॥ विग्रहैकरसा नित्यमजेयाः स्फु
रसत्तमैः ॥कृष्णानिर्मांसवक्त्राश्चदीर्घपृष्ठा निरूदराः॥२९॥दीर्घपृष्ठास्थूलपृष्ठाः प्रलंबोदर
मेहनाः॥ महाभुजान्हस्वभुजा ह्रस्वगात्राश्चवामनाः॥३०॥कुब्जाश्च ह्रस्वजंघाश्चहस्तिकर्ण
शिरोधराः॥ हस्तिनासाः कूर्मनासा वृकनासास्तथापरे॥३१॥वारणेंद्रनिभाश्चान्येदीप्तिमं-
तः स्वलंकृताः॥ पिंगाक्षाः शंकुकर्णाश्चवक्रनासास्तथापरे॥३२॥ पृथुदंष्ट्रामहादंष्ट्राः स्थूलो
ष्ठाहरिमूर्द्धजाः॥ नानापदौष्ठदंष्ट्राश्चनानाहस्तशिरोधराः॥३३॥ नानाचर्मभिराच्छन्नाना
नावासाश्चसुव्रत॥ हृष्टाः परिपतंतिस्ममहापरिघबाहवः॥३४॥ दीर्घग्रीवादीर्घनखादीर्घ-
पादशिरोभुजाः॥ पिंगाक्षानीलकंठाश्चस्वर्णकर्णाश्चसुव्रत॥३५॥ वृकोदरनिभाः केचित्केचि ३६

१ विग्रहो युद्धं· २ दीर्घत्वमार्षं·

दंजनसंनिभाः ॥ श्वेताक्षालोहितग्रीवाः पिंगाक्षाश्चतथापरे ॥ ३६ ॥ कल्माषाबहवोविप्र-
चित्रवर्णाश्चकेचन ॥ चामरापीडकनिभाः श्वेतलोहितकांतयः ॥ ३७ ॥ नानावर्णाः सुवर्णा
श्चमयूरसदृशप्रभाः ॥ पाशोद्यतकराः केचिद्व्यादितास्याः खराननाः ॥ ३८ ॥ शतघ्नीचक्रह
स्ताश्चतथामुसलपाणयः ॥ असिमुद्गरहस्ताश्चदंडहस्ताश्चकेचन ॥ ३९ ॥ गदाभुशुंडिह
स्ताश्चतथातोमरपाणयः ॥ आयुधैर्विविधैर्घोरैर्महात्मानोमहौजसः ॥ ४० ॥ महाबलाम
हावेगा असंख्यातार्विनिर्ययुः ॥ घंटाजालपिनद्धांगाननृतुस्तेरणाजिरे ॥ ४१ ॥ कोटिशो-
विकृतरूक्षभाषिणोयातुधानगणसैन्यपालकाः ॥ डुडुबूरघुकुलावतंसकंगृह्यधावहनपो
थवादिनः ॥ ४२ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मी० आदिकाव्ये अद्भुतोत्तरकांडेरावणापु
त्रनिर्याणंनाम एकोनविंशः सर्गः ॥ १९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥
धनूंषिचविधुन्वानस्ततोवैश्रवणानुजः ॥ कोयंकिमर्थमायात इतिचिंतापरोभवत् ॥ १ ॥
ततोगगनसंभूतावाणीसमुपपद्यत ॥ भोरावणमहावीर्यरामोयंसमुपागतः ॥ २ ॥ राघवो-
यमयोध्यायाराजाधर्मस्वरूपधृक् ॥ लंकायांनिहतोयेनदाराकर्षीतवानुजः ॥ ३ ॥ त्वद्व-
धार्थमिहायातोबिभीषणवसुप्रदः ॥ भ्रातृभिर्वानरैरृक्षैराक्षसैर्मानुषैर्युतः ॥ ४ ॥ श्रुत्वा

१आर्षमेतत्

त्वंमानुषंवाक्यंरावणोलोकरावणः ॥ क्रोधमाहारयामासद्विगुणंमुनिपुंगव ॥ ५ ॥ हन्यतां
बध्यतामेषमानुषोरिपुसंज्ञितः ॥ ममविस्फूर्जितःसाक्षाद्रणायसमुपस्थितः ॥ ६ ॥ इत्यु-
क्त्वाबाणजालानिचक्रपर्वततोमरान् ॥ चिक्षेपसहसारक्षःपुष्पकोपरिसुव्रत ॥ ७ ॥ राक्षसी
साचमूर्धोरावानरानृक्षमानुषान् ॥ चखादकांश्चिदपरान्पोथयामासदर्पितान् ॥ ८ ॥ साच-
शाखामृगीसेनाराघवस्यचमानुषी ॥ रावणस्यानुगान्वीरान्जघानबाणपर्वतैः ॥ ९ ॥ तेन्यो
न्यवधमिच्छंतोयुयुधुःसैनिकोत्तमाः ॥ पेतुर्मम्लुश्चमुमुहूराक्षसावानरानराः ॥ १० ॥ ततो-
रामोमहाबाहुर्भरतोलक्ष्मणस्तथा ॥ शत्रुघ्नोहनुमान्वीरःसुग्रीवोजांबवांस्तथा ॥ ११ ॥ अ-
न्येचनलनीलाद्याविभीषणपुरोगमाः ॥ युयुधुस्तेमहाघोरंमहाघोरेरणाजिरे ॥ १२ ॥ नि
र्जग्मुश्चविनेदुश्चचिक्रीडुश्चैवराक्षसाः ॥ जहृषुश्चमहात्मानःसंग्रामेष्वनिवर्तिनः ॥ १३ ॥ उ-
त्कुष्टास्फोटितैर्नादैश्चचालेवचमेदिनी ॥ रक्षसांसिंहनादैश्चपरिपूर्णंनभस्थलं ॥ १४ ॥ ते
ष्वायुध्यंतमुदिताराक्षसेंद्रामहाबलाः ॥ प्रययुर्वानरानीकंसमुद्यतशिलायुधं ॥ १५ ॥ युयो
धराक्षसंसैन्यंनरराक्षसवानरैः ॥ हस्त्यश्वरथसंबाधंकिंकिणीशतनादितं ॥ १६ ॥ नील-
जीमूतसंकाशैःसमुद्यतशिलायुधैः ॥ दीप्तानलरविप्रख्यैर्नैर्ऋतैःसर्वतोवृतं ॥ १७ ॥

तद्वीक्ष्यराक्षसबलंसंरब्धाश्चप्लवंगमाः ॥ क्रुद्धंतद्राक्षसंसैन्यंजघ्नुर्द्रुमशिलायुधैः ॥ १८ ॥
तेपादपशिलाशैलैस्तांचक्रुर्वृष्टिमुत्तमां ॥ ऋक्षौघैर्वज्रसंकाशैर्हरयोभीमविक्रमाः ॥ १९ ॥
शिखरैःशिखराभांस्तेयातुधानानमर्दयन् ॥ निर्जघ्नुःसमरेक्रुद्धाहरयोराक्षसर्षभान् ॥
२० ॥ केचिद्रथगतान्वीरान्गजवाजिस्थितानपि ॥ निर्जघ्नुःसहसाप्लुत्ययातुधानान्प्लवंग-
माः ॥ २१ ॥ शैलशृंगनिभास्तेतुमुष्टिनिष्क्रांतलोचनाः[1] ॥ चेलुःपेतुश्चनेदुश्चततोराक्षसपुं
गवाः ॥ २२ ॥ ततःशूलैश्चवज्रैश्चविमुक्तैर्हरिपुंगवैः ॥ मुहूर्तेनावृताभूमिरभवच्छोणितप्लुता
॥ २३ ॥ किंकिर्णैःपर्वताग्रैश्चरक्षोभिरुपमर्दितैः ॥ आक्षिप्ताःक्षिप्यमाणाश्चभग्नशेषाश्चवा-
नराः ॥ २४ ॥ रथेनरथिनंचापिराक्षसंराक्षसेनच ॥ हयेनचहयंकेचित्तिपिषुर्धरणीतले ॥
२५ ॥ वानरान्वानरैरेवजघ्नुर्घोराहिराक्षसाः ॥ राक्षसान्राक्षसैरेवपिपिषुर्वानरायुधि ॥ २६
॥ आक्षिप्यचशिलाजघ्नूराक्षसावानरास्तथा ॥ तेषामाच्छिद्यशस्त्राणिजघ्नुस्तानपिवान
राः ॥ २७ ॥ निर्जघ्नुःशैलशिखरैर्विभिन्नाश्चपरस्परं[2] ॥ सिंहनादान्विनेदुश्चरणेवानरराक्षसाः
॥ २८ ॥ छिन्नचर्मतनुत्राणाराक्षसावानरैःकृताः ॥ सुस्रावरुधिरंतेभ्यःस्रवतःपर्वतोदिव[3]

१ मुष्टिप्रहारेण निष्क्रांतलोचनाः २ आर्षं. ३ उपमावाक्ये आर्षमेकवचनं.

॥ २९ ॥ तस्मिंस्तदासंयतिसंप्रवृत्ते कोलाहले राक्षसराजधान्यां ॥ संदृश्यमाणेषु च वानरेषु नि-
पात्यमानेषु च राक्षसेषु ॥ ३० ॥ प्रभज्यमानेषु महाबलेषु मुहुर्हर्षयो भूतगणाश्च नेदुः ॥ तेनापि स
वैहरयः प्रहृष्टा विनेदुराश्वेडितसिंहनादैः ॥ ३१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि-
काव्ये अद्भुतोत्तरकांडे संकुलयुद्धं नाम विंशतितमः सर्गः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
ततो रथं मारुततुल्यवेगमारुह्य शक्तिं निशितां प्रगृह्य ॥ स रावणो रामबलं प्रहृष्टं विवेश मीनो
ह्यथार्णवौघं ॥ १ ॥ स वानरान्हीनबलान्निरीक्ष्य प्राणो नदीस्तेन रराज राजा ॥ एकक्षणेनेंद्ररि-
पुर्महात्मा निहंतुमैच्छन्नरवानरांश्च ॥ २ ॥ मनसाचिंतयामास सहस्रकंधरः स्वराट् ॥ एते
क्षुद्राः समायाताः प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च ॥ ३ ॥ द्वीपांतरं महत्प्राप्य मम युद्धाभिकांक्षिणः
॥ किं स्यान्मम हतैः क्षुद्रैर्नरराक्षसवानरैः ॥ ४ ॥ यस्माद्देशात्समायातास्तं देशं प्रापयाम्यहं ॥
क्षुल्लकेषु शराघातं न प्रशंसंति पंडिताः ॥ ५ ॥ इति संचिंत्य धनुषा वायव्यास्त्रं युयोज ह ॥ तेना-
स्त्रेण नराऋक्षा वानरा राक्षसा हि ते ॥ ६ ॥ यस्माद्यस्मात्समायातास्तं तं देशं प्रयापिताः ॥ ग-
लहस्तिकया विप्र चोरान्राजभटा इव ॥ ७ ॥ ते सर्वे स्वगृहं प्राप्ता अस्त्रवेगेन विस्मिताः ॥
क्व स्थिताः क्व समायाता[1] मन्यतः स्वप्न एव ते ॥ ८ ॥ प्रलयानिलवेगेन अस्त्रेण वंचिताः स्त्रृ·

१ समायाताः अमन्यतेतिच्छेदः संधिरार्षः

शं॥ भरतोलक्ष्मणश्चापिशत्रुघ्नोहनुमांस्तथा॥ ९ ॥सुग्रीवनलनीलाद्याहरयोनिलरंहसः॥
बिभीषणपुरोगाश्चराक्षसाः क्रूरविक्रमाः॥ १० ॥वानराश्चनराऋक्षाराक्षसाअक्षतागृहं ॥प्रा
प्यातिविस्मिताः सर्वेशोचंतोराममेवहि॥ ११ ॥पुष्करे पुष्पकेतिष्ठन्ससीतोराघवः परं॥आ
त्मेस्मनास्त्रवेगोयंरामंचालयितुंक्षमः ॥ १२॥ महर्षयोपितत्रासन्किमेतदिति बिस्मिताः॥
सापिसीतामहाभागातत्रास्तेस्मशुचिस्मिता॥ १३ ॥ गंधर्वनगराकारंदृष्ट्वारामबलंमहत् ॥
स्वस्तीतिवादिनः सौम्यशांतिंजेपुर्महर्षयः ॥ १४ ॥ अंतरिक्षचराः सर्वेहाहाकारंप्रचक्रिरे॥
देवाअग्निमुखाविप्रकिंकृतंरावणेनहि॥ १५ ॥गरुडस्थोयदाविष्णूरावणंहंतुमागतः॥
लीलयालवणांभोधौक्षिप्तोविष्णुःसनातनः॥ १६ ॥साट्टहासंविनद्योच्चैरक्षसावामपा-
णिना॥ ततः प्रभृतिदेवाश्चगंधर्वाः किन्नरानराः॥ १७॥ गंधमस्यनगच्छंतिशार्दूलस्येव
जंबुकाः ॥ सोयंविष्णुर्दशरथाज्जातोदेवःसनातनः ॥ १८ ॥अस्माकंभागधेयेनरामोज
यतुरावणं॥ परस्परंसुराःसर्वेवदंतोंतर्हितास्थिताः॥ १९ ॥ननर्दचसहस्रास्यः क्षुद्रंमत्वा
सराघवं॥ विसिस्मियेचरामोपितदृष्ट्वाकर्मदुष्करं॥ २० ॥ क्रोधमाहारयामासरावणस्य
वधंप्रति॥ ततः किलकिलाशब्दंचक्रूराक्षसपुंगवाः॥ २१ ॥स [illegible] लाशलोचनोज

ज्वालकोपेनाद्विषज्जयेषणः ॥ रामप्रधर्तुंनशशाकमेदिनीचक ॥ [illegible] महाअपि ॥ २२ ॥
इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीये आदिकाव्ये अद्भुतोत्तरकांडे रामसैन्यविक्षेपणंनाम एकविं
शतितमः सर्गः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥
विनर्द्दतंरिपुंदृष्ट्वारामः शत्रुनिबर्हणः ॥ जज्वालचसकोपेनरक्षसांसहजोरिपुः ॥ १ ॥ विचकृ
र्षधनुः श्रेष्ठंप्रलयानलसन्निभं ॥ वेगेनबाणांश्चिक्षेपरक्षसांमर्मसुप्रभुः ॥ २ ॥ तिलशःखंडयां
तिस्मबाणाराक्षसपुंगवान् ॥ कदाधनुषिसंधत्तेकदाविसृजतिप्रभुः ॥ ३ ॥ नांतरंददृशेकोपिश्चि
च्छिन्नाः स्युररयःपरं ॥ जघानराक्षसान्रामोरुद्रः पशुगणानिव ॥ ४ ॥ तदृष्ट्वादुष्करंकर्मक्रु
द्धंरामेणरावणः ॥ अनीकाग्रंसमासाद्ययुयुधेराघवेणहि ॥ ५ ॥ रेरेराक्षससेनान्यः प्रेक्षका-
इवतिष्ठत ॥ अहमेकोहनिष्यामिनरमाकस्मिकंरिपुं ॥ ६ ॥ अद्यनिर्मानवांपृथ्वींनिर्देवांत्रिदि
वंतथा ॥ करिष्याम्यहमेवैकः शोषयिष्यामिवारिधीन् ॥ ७ ॥ पर्वतांश्चूर्णयिष्यामिपातयिष्या
मिवैग्रहान् ॥ इत्युक्त्वाराक्षसश्रेष्ठोरामंयोद्धुमथाह्वयत् ॥ ८ ॥ त्वामद्यखड्गनाच्छिद्यतर्पयि-
ष्यामिचानुगान् ॥ नेयंलंकापुरीरामनाहंचदशकंधरः ॥ ९ ॥ शिरस्तेपोथयिष्यामिगदयार ३९
घुनंदन ॥ कपित्थमिवकाकुत्स्थकरीमदकलः किल ॥ १० ॥ इत्युक्त्वारावणोयुद्धंरामेणसह

चारभन् ॥ तदभूद्द्वैरथं युद्धं बलिवासवयोरिव ॥ ११ ॥ रावणं प्राप्य रामोपि परं हर्षमुपागमत् ॥
तदभूदद्भुतं युद्धं द्वयोर्वैरोमहर्षणं ॥ १२ ॥ रामस्य च महाबाहोर्बलिनो रावणस्य च ॥ गांधर्वेण
च गांधर्वं दैवं दैवेन राघवः ॥ १३ ॥ अस्त्रं राक्षसराजस्य जघान परमास्त्रवित् ॥ अस्त्रयुद्धे च
परमो रावणो राक्षसाधिपः ॥ १४ ॥ ससर्ज परमक्रुद्धः पन्नगास्त्रं स राघवे ॥ ते रावणधनुर्मु-
क्ताः शराः कांचनभूषिताः ॥ १५ ॥ अभ्यवर्तत काकुत्स्थं सर्पा भूत्वा महाविषाः ॥ ते सर्पवदना-
घोरा वमंतो ज्वलनं मुखैः ॥ १६ ॥ राममेवाभ्यवर्तंत व्यादितास्या भयावहाः ॥ तैर्वासुकिसम
स्पर्शैर्दीप्तभोगैर्महाविषैः ॥ १७ ॥ दिशश्च विदिशश्चैव समंतादावृता भृशं ॥ रामः संपततो दृ-
ष्ट्वा पन्नगांस्तान्सहस्रशः ॥ १८ ॥ सौपर्णमस्त्रं तद्घोरं पुनः प्रावर्तयद्रणे ॥ रामेण च शरा मुक्ता
रुक्मपुंखाः शिलाशिताः ॥ १९ ॥ सुपर्णाः कांचना भूत्वा विचेरुः सर्पशत्रवः ॥ ते तान् शत्रु
शरान् जघ्नुः सर्परूपान् महाविषान् ॥ २० ॥ सुपर्णरूपा रामस्य विशिखाः कामरूपिणः ॥ अ
स्त्रे प्रतिहते क्रुद्धो रावणो राक्षसाधिपः ॥ २१ ॥ अभ्यवर्षत्तदा रामं घोराभिश्चाश्मवृष्टिभिः ॥
ततः शरसहस्रेण पुनरक्लिष्टकारिणं ॥ २२ ॥ रामबाणानभ्यहनद्घोराभिः शरवृष्टिभिः ॥ विषे-
दुर्देवगंधर्वाश्चारणाः पितरस्तथा ॥ १३ ॥ राममार्तं तदा दृष्ट्वा सि[illegible]श्च परमर्षयः ॥ रामचंद्रमसं

दृष्ट्वायस्त्वंरावणराहुणा ॥ २४ ॥ प्राजापत्यंचनक्षत्रंरोहिणींशशिनःप्रियां ॥ समाक्रम्यबुधस्त
स्थौप्रजानामहितेरतः ॥ २५ ॥ सधूमःपरिवृत्तोर्मिःप्रज्वलन्निवसागरः ॥ उत्पपाततः क्रुद्धः
स्पृशन्निवदिवाकरं ॥ २६ ॥ नष्टरूपश्चपरुषोमंदरश्मिर्दिवाकरः ॥ अदृश्यतकबंधांकःसमंतो
धूमकेतुना ॥ २७ ॥ रूक्षाश्वखरनिर्घोषागगनेपुरुषाधमाः ॥ औत्पातिकानिनर्दंतःसमंता
त्परिचक्रमुः ॥ २८ ॥ रामोपिबध्वाभ्रुकुटिंक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ क्रोधंचकारसुभृशंनिर्दह
न्निवराक्षसं ॥ २९ ॥ तस्यक्रुद्धस्यवदनंदृष्ट्वारामस्यधीमतः ॥ सर्वभूतानिवित्रेसुःप्राकंपतमही
तदा ॥ ३० ॥ सिंहशार्दूलवान्शैलःप्रजज्वालाकुलद्रुमः ॥ बभूवचातिक्षुभितःसमुद्रइवपर्व
सु ॥ ३१ ॥ लंकायांरावणवधेयंप्रायुंक्तशरंप्रभुः ॥ जयाहतंशरंदीप्तनिःश्वसंतमिवोरगं ॥
३२ ॥ यमस्मैप्रथमंप्रादादगस्त्योभगवानृषिः ॥ ब्रह्मदत्तंमहाबाणंयमाहयुधितद्वधे ॥ ३३
॥ ब्रह्मणानिर्मितंपूर्णमिंद्रायामिततेजसा ॥ दत्तंसुरपतेःपूर्वंत्रैलोक्यजयकांक्षिणः ॥ ३४ ॥
यस्यवाजेषुपवनःफलेपावकभास्करौ ॥ शरीरमाकाशमयंगौरवेमेरुमंदरौ ॥ ३५ ॥ पर्वस्वपि

१ पर्वस्वियेतिसंबंधः ॥ २ यंच महाबाणं ब्रह्मदत्तं प्राहेत्यन्वयः युधितद्वधे तद्वधनिमित्तं ब्रह्मणानिर्मि
तमितितिचान्वयः ॥

चविन्यस्तालोकपालामहौजसः ॥ धनदोवरुणश्चैवपाशहस्तस्तथांतकः ॥३६॥ जाज्वल्य-
मानंवपुषासपुंखंहेमभूषितं ॥ तेजसासर्वभूतानांकृतंभास्करवर्चसा ॥ ३७ ॥ सधूममिवका
लाग्निंदीप्यमानंरविंयथा ॥ रथनागाश्ववृंदानांभेदनंक्षिप्रकारिणं ॥ ३८ ॥ परिघाणांसहस्रा
णांगिरीणांचैवभेदनं ॥ नानारुधिरसिक्तांगंमेदोदिग्धंसुदारुणं ॥ ३९ ॥ कालाभंसुमहानादं
नानाशक्तिविनाशनं ॥ शत्रूणांत्रासजननंसपक्षमिवपन्नगं ॥ ४० ॥ काकगृध्रबकानांचगो-
मायुवृकरक्षसां ॥ नित्यंभक्ष्यप्रदंयुद्धेराक्षसानांभयावहं ॥ ४१ ॥ द्विषतांकीर्तिहरणंप्रकर्ष
करमात्मनः ॥ अभिमंत्र्यततोरामस्तंमहेषुंमहाभुजः ॥ ४२ ॥ वेदप्रोक्तेनविधिनाकुंडलीकृ
त्यकार्मुकं ॥ सरावणायतंवेगाच्चिक्षेपशरमुत्तमं ॥ ४३ ॥ ससायकोधनुर्मुक्तो हंतुंरामेणराव-
णं ॥ धूमपूर्वंप्रजज्वालप्राप्यवायुपथंमहान् ॥ ४४ ॥ तंवज्रमिवदुर्धर्षंवज्रपाणिविसर्जितं ॥
कृतांतकमिवावार्यंरावणोवीक्ष्यतत्सुरः ॥ ४५ ॥ हुंकृत्यकिलजग्राहबाणंवामेनपाणिना ॥
ततस्तंजानुनाकृष्यबभंजराक्षसाधिपः ॥ ४६ ॥ भग्नेतस्मिन्शरे रामोविमनाइवतास्थिवान्
॥ सहस्रकंधरःक्रुद्धःक्रूरंप्रगृह्यसायकं ॥ ४७ ॥ विव्याधराघवंवक्षःसर्वप्राणेनराक्षसः ॥ वक्षो
निर्भिद्यसशरोरामस्यसुमहात्मनः ॥ ४८ ॥ भित्वामहींचसह[illegible]ालतलमाविशत् ॥ ततो

१ वक्षसि.

रामोमहाबाहुःपपातपुष्पकोपरि ॥ ४९ ॥ निःसंज्ञोनिश्चलश्वासोहाहाभूतानिचक्रिरे ॥ -
प्राकंपतमहीसर्वासपर्वतवनाब्धिका ॥ ऋषयःकांदिशीकास्तेहारामइतिवादिनः ॥ ५० ॥
दशशतवदनोजितारिरुग्रोरणशिरसिप्रननर्तसानुमात्रः ॥ गगनतलगतानिपेतुरुल्काः
प्रलयमिवापिचमेनिरेजनौघाः ॥ ५१ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिका
व्येअद्भुतोत्तरकांडेरामस्वप्नायितंनामद्वाविंशतितमःसर्गः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥
रामंतथाविधंदृष्ट्वामुनयोभयविह्वलाः ॥ हाहाकारंप्रकुर्वंतःशांतिंजेपुश्चकेचन ॥ १ ॥
तदातुमुनिभिर्दृष्टासीताप्रहसितानना ॥ वसिष्ठप्रमुखाःसर्वेसीतांप्रोचुर्महर्षयः ॥ २
सीतेकथंभावितायद्रावणंराघवस्त्वया ॥ समुत्पन्नोविपाकोयंघोरोजनकनंदिनि ॥ ३
॥ क्वगताभ्रातरःसर्वेक्वगतावानरर्षभाः ॥ मंत्रिणःक्वगताभद्रेरामस्यकिमुपस्थितं ॥ ४
॥ श्रुत्वैतद्वचनंतेषांमुनीनांभावितात्मनां ॥ रामंतथाविधंदृष्ट्वाशयानंपुष्पकोपरि ॥ ५ ॥
पुंडरीकनिभंनेत्रंनिमील्यरणमूर्द्धनि ॥ आलिंग्यचोरसासुसंप्रियामिवधनुःशरं ॥ ६ ॥
नर्दंतंराक्षसंचापिमहाबलपराक्रमं ॥ साट्टहासंविनद्योच्चैःसीताजनकनंदिनी ॥ ७ ॥ ४१
स्वरूपंप्रजहौदेवीमहाविकटरूपिणी ॥ क्षुत्क्षामाकोटराक्षीचचक्रभ्रामितलोचना ॥

८॥दीर्घजंघामहारावामुंडमालाविभूषणा॥अस्थिकिंकिणिकाभीमाभीमवेगपराक्र-
मा॥९॥खरस्वरामहाघोराविकृताविकृतानना॥चतुर्भुजादीर्घतुंडाशिरोलंकरणो-
ज्ज्वला॥१०॥ललज्जिव्हाजटाजूटैर्मंडिताचंडरोमिका॥प्रलयांभोदकालाभाघंटापा-
शविधारिणी॥११॥अवस्कंधरथोत्तूर्णखड्गखर्परधारिणी॥श्येनीवरावणरथेपपात-
निमिषांतरे॥१२॥शिरांसिरावणस्याशुनिमिषांतरमात्रतः॥खड्गेनतस्यचिच्छेदसहस्रा-
णीहलीलया॥१३॥अन्येषांयोद्धवीराणांशिरांसिनखरेणहि॥भिन्नानिपातयामास
भूमौतेषांदुरात्मनां॥१४॥केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिजानकी॥खड्गेनचाच्छि-
नत्कांश्चित्क्रूरान्मादांश्चचिच्छिदे॥१५॥खंडंखंडंचकारान्यांस्तिलशःकांश्चिदेवहि॥
अंत्राण्यन्यस्याचकर्षपादाघातेनकांश्चन॥१६॥पार्श्वेननिजघानान्यान्पार्ष्णिनान्या-
नपोथयत्॥कांश्चिच्छरीरवातेनदृस्वाप्यन्यानपातयत्॥१७॥प्रलयंकुर्वतीसीताराक्ष-
सानांभयंकरी॥निजघानाट्टहासेनकांश्चित्पृष्ठेद्विधाकरोत्॥१८॥कांश्चित्केशान्समा-
कृष्यनिष्पिपेषमहीतले॥सरथान्सगजान्साश्वान्सगदान्सहतोमरान्॥१९॥कांश्चिद्घो-

१ पुष्पकादित्यर्थः सस्मार पुष्पकं रथमित्यत्र पुष्पके रथशब्दप्रयोगात्॥

धान्समाकृष्य मज्जयामासवारिधौ॥ गलेचोद्धृत्य कंपूलं ... सा ... जीनकी॥ २०॥
केषांचित्स्कंधआरुह्यशिरांस्युत्पाटितानिहि॥ हुंकारेणाट्टहासेनकांश्चित्प्राणानहा-
यपत्॥ २१॥ कांश्चित्संचूर्ण्य वदनंपश्रूमारममारयत्॥ तान्सर्वान्निमिषेणैवनिहत्य
जनकात्मजा॥ २२॥ तेषामंत्रेणशिरसांमालाभिः कृतभूषणा॥ रावणस्यशिरांस्युद्धृत्या
एयादायरणमूर्द्धनि॥ २३॥ कंदुकक्रीडनंकर्तुमनश्चक्रेमनस्विनी॥ एतस्मिन्नंतरेतस्या
रोमकूपेभ्यउद्धृताः॥ २४॥ मातरोविकृताकाराःसाट्टहासाःसमाययुः॥ सहकंदुकली
ला ... र्थसीतयाताःसहस्रशः॥ २५॥ तासांकासांचिदाख्यास्येनामानिशृणुसुव्रत॥
याभिर्व्याप्तास्त्रयोलोकाःकल्याणीभिश्चराचराः॥ २६॥ प्रभावतीविशालाक्षीपा
लितागोनसीतथा॥ श्रीमतीबहुलाचैवतथैवबहुपुत्रिका॥ २७॥ अप्सुजाताचगोपा
लीबृहदंबालिकातथा॥ जयावतीमालतिकाध्रुवरत्नाभयंकरी॥ २८॥ वसुदामाऽ-
सुदामाचविशोकानंदिनीतथा॥ एकचूडामहाचूडाचक्रनेमिश्चवटीतमा॥ २९॥ उत्ते-
जनीजयासेनाकमलाक्ष्यथशोभना॥ शत्रुंजयातथाचैवक्रोधनाशलभीखरी॥ ३०॥ ४२
माधवीशत्रुवस्त्राचतीर्थसेनीजटोज्ज्वला॥ गीतप्रियाचकल्याणीकद्रुरोमामिताश

ना॥३१॥मेघस्वनाभोगवतीस्फूम्रूश्चकनकावती॥अलाताक्षीवेगवतीविद्युज्जिह्वाचभारती॥
॥३२॥पद्मावतीसुनेत्राचगंधराबहुयोजना॥सन्नालिकामहाकालीकमलाचमहाबला॥३३॥
सुदामाबहुदामाचसुप्रभाचयशस्विनी॥नृत्यप्रियापरानंदाशतोलूखलमेखला॥३४॥श
तघंटाशतानंदाआनंदाभवतारिणी॥वपुष्मतीचंद्रसीताभद्रकालीसंटामला॥३५॥झंकारि
कानिष्कुटिकारामाचत्वरवासिनी॥३५॥सुमलासुस्तनवतीवृद्धिकामाजयप्रिया॥३६॥ध
नदासुप्रसादाचभवदाचजनेश्वरी॥एडीभेडीसमेडीचवेतालजननीतथा॥३७॥कंदूतिः
कंदुकाचैववेदमित्रासुदेविका॥लंबास्याकेतकीचैवचित्रसेनाचलाचला॥३८॥कुक्कुटि
काशृंखलिकातथाशकुलिकाहडा॥कंदालिकाकालिकाकुंभिकायशतोदरी॥३९॥उत्क्रा
थिनीजवेलाचमहावेगाचकंकिनी॥मनोजवाकंटकिनीप्रघसापूतनातथा॥४०॥खेशायाचा
तिद्रदिमाक्रोशनायतडित्प्रभा॥मंदोदरीचतुंडीचक्रोटरामेघवाहिनी॥४१॥सुभगालंबि
नीलंबाबहुचूडाविकत्थिनी॥ऊर्ध्ववेणीधराचैवपिंगाक्षीलोहमेखला॥४२॥पृथुवक्त्रा-
मधुलिहामधुकुंभातथैवच॥यक्षानीकामत्सरिकाजरायूजर्जरानना॥४३॥ख्यातादहृदहा
चैवतथाधमधमाद्विज॥खंडखंडापृथुश्रोणीपूषणामणि[illegible]॥४४॥अम्लोचाचैव-

निम्लोचानथालंबपयोधरा ॥ वेणुवीणाधराचैवपिंगाक्षीलोहमेखला ॥ ४५ ॥ शशोलूकमुखी
कृष्णाखरजंघामहाजरा ॥ शिशुमारमुखीश्वेतालोहिताक्षीविभीषणा ॥ ४६ ॥ जटालीकाकामच
रीदीर्घजिह्वाबलोत्कटा ॥ कालाहिकायामालीकामुकुटामुकुटेश्वरी ॥ ४७ ॥ लोहिताक्षीमहा
कायाहविपिंडाचपिंडिका ॥ एकत्वचासुकूर्माचकुष्ठाकर्णीचकर्णिका ॥ ४८ ॥ सुकर्णीचतुष्क
र्णीकर्णप्रावरणातथा ॥ चतुष्पथनिकेताचगोकर्णीमहिषानना ॥ ४९ ॥ खरकर्णीमहाकर्णी-
भेरीस्वनमहास्वना ॥ शंखकुंभश्रवाचैवभगदाचमहाबला ॥ ५० ॥ गणाचसुगणाचैवकामदा-
प्यथकन्यका ॥ चतुष्पथरताचैवभूतितीर्थान्यगोचरा ॥ ५१ ॥ पशुदाविभुदाचैवसुखदाचमहा
यशा ॥ पयोदागोमहिषदासुविशालाचतुर्भुजा ॥ ५२ ॥ प्रतिष्ठासुप्रतिष्ठाचरोचमानासुलोच
ना ॥ नौकर्णीमुखकर्णीचविशिरामंथिनीतथा ॥ ५३ ॥ एकवक्त्रामेघरवामेघवामाहिरोचना
॥ एताश्चान्याश्चबहवोमातरःकोटिकोटिशः ॥ ५४ ॥ असंख्याताःसमाजग्मुःक्रीडितुंसीत-
यासह ॥ दीर्घवक्त्र्योदीर्घदंत्योदीर्घतुंड्योद्विजोत्तम ॥ ५५ ॥ सरसामधुराश्चैवयौवनस्थाःस्व-
लंकृताः ॥ माहात्म्येनचसंयुक्ताःकामरूपधरास्तथा ॥ ५६ ॥ निर्मांसगात्र्यःश्वेताश्चतथाकां-
चनसंनिभाः ॥ कृष्णामेघनिभाश्चान्याधूम्राश्चद्विजपुंगव ॥ ५७ ॥ अरुणाभामहाभागादी

र्धकेश्यः सितांबराः ॥ ऊर्ध्ववेणीधराश्चैव पिंगाक्ष्योलंबमेखलाः ॥ ५८ ॥ लंबोदर्योलंबकर्ण्यस्त-
थालंबपयोधराः ॥ ताम्राक्ष्यस्ताम्रवर्णाश्च हर्यक्ष्यश्च तथापराः ॥ ५९ ॥ शत्रूणां विग्रहे नित्यं भ
यदास्ता भवंत्यपि ॥ कामरूपधराश्चैव जवे वायुसमास्तथा ॥ ६० ॥ शिरांसि रक्षसां गृह्य गंडशै
लोपमान्यपि ॥ चिक्रीडुः सीतया सार्द्धं तस्मिन्रणधरातले ॥ ६१ ॥ मुंडमालाधराश्चैव काश्चि
न्मुंडविभूषणाः ॥ रणांगणे महाघोरे गृध्रकंकशिवान्विते ॥ ६२ ॥ मांसासृक्पंकिले घोरे तत्र तत्र पु
रोपमे ॥ ननर्त जानकी देवी घोरकाली महाबला ॥ ६३ ॥ तदा चकंपे पृथिवी नौरिवानिलचालिता
॥ चेलुश्च भूधराः सर्वे समुद्राश्च चकंपिरे ॥ ६४ ॥ स्वर्गिणां च विमानानि खात्पेतुर्भयतो द्विज ॥ सू
र्यस्य दुद्रुवुर्भीता वाजिनो मुक्तरश्मयः ॥ ६५ ॥ यदा न सेहे जानक्या भारं सा द्रुवसुंधरा ॥ गंतु
मैच्छत पातालं सीतापादाग्रपीडिता ॥ ६६ ॥ अट्टहासेन सीतायामानॄणां हुंकृतेन च ॥ प्रलयं
मेनिरे लोकाः किमेतदिति विह्वलाः ॥ ६७ ॥ धरापातालगमनं वितर्क्य सुरसत्तमैः ॥ संप्रार्थितो-
महादेवः स्वयमायाद्रणाजिरं ॥ ६८ ॥ जानक्या पादविन्यासे शवरूपधरो हरः ॥ आत्मानं स्तंभ
यामास धरणीधृतिहेतवे ॥ ६९ ॥ सर्वभारसहो देवः सीतापादतलेऽस्थितः ॥ शवरूपो विरूपा
क्षः सुस्थिताभूद्धरा तदा ॥ ७० ॥ तथाप्युपरिगा लोकान्स्थातुं नेशुर्दिरक्षणं ॥ सीतायाः पादशब्दे

नाशिरसाहुं कृतेनच ॥ निःश्वासवातसंघातैर्दुःस्थिताभूर्भुवादयः ॥ ७१ ॥ धरणितनययायद्ब्रीमनृ
त्यंधरण्यांकृतमिह मनसानचिंतयंतोद्विजेंद्राः ॥ जयतिजयतिसीतेत्याहुरिंद्रादिदेवाः सपदिभुवनं
भंगंमन्यमानाविषेदुः ॥ ७२ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेआदिकाव्येवाल्मीकीये अद्भुतोत्तरकांडे
सहस्त्रवदनरावणवधोनामत्रयोविंशतितमः सर्गः ॥ २३ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥
संरंभवेगंसीतायावीक्ष्यब्रह्मपुरोगमाः ॥ सलोकपालास्त्रिदशाऋषिभिःपितृभिःसह ॥ १ ॥ प्र-
सादयितुमुद्युक्ताः सीतांतेतुष्टुवुःसुराः ॥ कृतांजलिपुटादेवाः प्रणम्यचपुनःपुनः ॥ २ ॥ ब्रह्मा
द्याःस्तोतुमारब्धाःसीतांराक्षसनाशिनीं ॥ यासामाहेश्वरीशक्तिर्ज्ञानरूपातिलालसा ॥ ३ ॥
अनन्यानिष्कलेतत्वेसंस्थितारामवल्लभा ॥ स्वाभाविकींचतन्मूलाप्रभाभानोस्तथामला ॥
४ ॥ एकासावैष्णवीशक्तिरणेकोपाधिवेगतः ॥ परापरेणरूपेणक्रीडंतीरामसन्निधौ ॥ ५ ॥
सेयंकरोतिसकलंतस्याःकार्यमिदंजगत् ॥ नकार्यंचापिकरणमीश्वरस्येतिनिश्चयः ॥ ६ ॥
चतस्त्रःशक्तयोदेव्याःस्वरूपत्वेनसंस्थिताः ॥ अधिष्ठानवशादस्याजानक्यारामयोषितः ॥ ७
॥ शांतिर्विद्याप्रतिष्ठाचानिवृत्तिश्चेतिताःस्मृताः ॥ चतुर्व्यूहस्ततोदेवः प्रोच्यतेपरमेश्वरः ॥ ८ ॥ ४४
अनयापरयादेवःस्वात्मानंदंसमश्नुते ॥ यस्त्वस्यनादिसंसिद्धमैश्वर्यमतुलंमहत् ॥ ९ ॥ त्व

त्संबंधादयासंनद्धाम्नेणापरमात्मना ॥ सैषासर्वेश्वरीदेवीसर्वभूतप्रवर्तिका ॥ १० ॥ त्वयेदंभ्रामयेद्
दीशोमायावीपुरुषोत्तमः ॥ सैषामायात्मिकाशक्तिःसर्वाकारासनातनी ॥ ११ ॥ वैश्वरूप्यंमहे
शस्यसर्वदासंप्रकाशयेत् ॥ अन्याश्चशक्तयोमुख्यास्त्वयादेविविनिर्मिताः ॥ १२ ॥ ज्ञानश-
क्तिःक्रियाशक्तिःप्राणशक्तिरितित्रयं ॥ सर्वासामेवशक्तीनांशक्तिमंतोविनिर्मिताः ॥ १३ ॥-
एकाशक्तिःशिवोप्येकःशक्तिमानुच्यतेशिवः ॥ अभेदंचानुपश्यंतियोगिनस्तत्वदर्शिनः ॥ १४
॥ शक्तयोजानकीदेवीशक्तिमंतोहिराघवः ॥ विशेषःकथ्यतेचायंपुराणेतत्त्ववादिभिः ॥ १५
॥ भोग्याविश्वेश्वरीदेवीरघूत्तमपतिव्रता ॥ प्रोच्यतेभगवान्भोक्तारघुवंशविवर्धनः ॥ १६ ॥
मंतारामोमतिःसीतामंतव्याचविचारतः ॥ एकंसर्वगतसूक्ष्मंकूटस्थमचलंध्रुवं ॥ १७ ॥ योगिन
स्तत्प्रपश्यंतितवदेव्याःपरंपदं ॥ अनंतमजरंब्रह्मकेवलंनिष्कलंपरं ॥ १८ ॥ योगिनस्तत्प्रपश्यं
तितवदेव्याःपरंपदं ॥ सात्वंधात्रीवपरमायानंदनिधिमिच्छतां ॥ १९ ॥ संसारतापानखिलान्
हरसोश्वरसंश्रयात् ॥ नेदानींभूतसंहारस्त्वयाकार्योमहेश्वरि ॥ २० ॥ रावणंसगणंहत्वाजगतां
सुखमाहितं ॥ किंपुनर्नृत्यकलयाजगत्संह्रियतेत्वया ॥ २१ ॥ एतच्छ्रुत्वाविशालाक्षीब्रह्मणो
ऽभ्यर्थनंवचः ॥ प्रीतासीतातदाप्राहब्रह्माणंसहदैवतं ॥ २२ ॥ पुनर्निर्मेपुंडरीकाक्षःपुष्पकोपरिरा

घवः॥ विद्धः क्षुरप्रेणहृदि शेते मृतकवत्प्रभुः॥ २३॥ तस्मिन्नवस्थिते देवाः किमिच्छामि जग-
द्धितं॥ ग्रासमेकं करिष्यामि जगदेतच्चराचरं॥ २४॥ श्रुत्वैतद्वचनं देव्याः संरंभसहितं सुराः॥
हाहाकारं प्रचक्रुस्ते संचचाल च मेदिनी॥ २५॥ ततो ब्रह्मा सुरैः सार्द्धं पुष्पकं रथमास्थितं॥ श्री·
रामं ग्राहयामास स्मृतिं स्पृष्ट्वा स्वपाणिना॥ २६॥ उत्तस्थौ च महाबाहू रामः कमललोचनः॥ रे
रावण सुदुष्टस्त्वं मम घ्नन् द्वाणभेदितः॥ २७॥ द्रक्ष्यस्यद्य शुयमस्यास्यं भ्रुकुटी भीषणाकृतिः
॥ ब्रुवन्नेवं धनुर्गृह्य तत्रापश्यत्त्रिदशान्पुरः॥ २८॥ नापश्यज्जानकीं तत्र प्राणेभ्योपि गरीयसीं
॥ नृत्यंतीं चापरां कालीमपश्यच्चरणांगणे॥ २९॥ चतुर्भुजां ललज्जिह्वां खड्गखर्पर धारिणीं॥
शवरूपमहादेवहृदि संस्थां दिगंबरां॥ ३०॥ पिबंतीं रुधिरं भीमां कोटराक्षीं क्षुधातुरां॥ ज
गद्ग्रासे कृतोत्साहां मुंडमालाविभूषणां॥ ३१॥ भीमाकाराभिरन्याभिः क्रीडंतीं रणमूर्द्धनि॥
मुंडै राक्षसराजस्य खेलंतीं कंदुकं मुदा॥ ३२॥ प्रलयध्वांतधाराभां सदा घर्घरनादिनीं॥ अंत्र
मुंडकरोद्यक्षकृतमालां चलत्पदां॥ ३३॥ कबंधान्राक्षसानां च तया सह हि विनृत्यतः॥ रथ
वाजिगजानां च शकलानि व्यलोकयत्॥ ३४॥ नैकोपि राक्षसो यत्र करपादशिरोयुतः॥ क
बंधा येन च नृत्यंति तेषां पादाः प्रतिष्ठिताः॥ ३५॥ कबंधं रावणस्यापि नृत्यंतं च व्यलोकयत्

॥ तद्दृष्ट्वासुमहाघोरं प्रेतराजपुरोपमं ॥ ३६ ॥ कालींचवीक्ष्यनृत्यंतींमातृभिः सहितांद्विज ॥ पपा
तहस्ताद्रामस्यवेपतःसशरंधनुः ॥ ३७ ॥ भयाच्चनिमिमीलाशुरामः पद्मविलोचने ॥ इत्येवं-
विस्मितंदृष्ट्वा ब्रह्मोवाचरघूत्तमं ॥ ३८ ॥ त्वांदृष्ट्वाविह्वलंसीताक्रुद्धंचापिचरावणं ॥ रथाद
वस्कंद्यसतीपपातरणमूर्द्धनि ॥ ३९ ॥ भीमांचमूर्तिमालंब्यरोमकूपाच्चमातृकाः ॥ निर्माय
ताभिःसहिता हत्वारावणमग्रतः ॥ ४० ॥ रक्षसांनिधनंकृत्वानृत्यंतीयंव्यवस्थिता ॥ अनया
सहितोरामसृजस्यवसिहंसिच ॥ ४१ ॥ नानयासहितोरामकिंचित्कर्तुमपिक्षमः ॥ इतिबो
धयितुंसीताचकारतदर्नंदिता ॥ ४२ ॥ पश्यैतांजानकींरामत्यजभीतिंमहाभुज ॥ निर्गुणां
सगुणांसाक्षात्सदसद्व्यक्तिवर्जितां ॥ ४३ ॥ इत्येतद्द्रुहिणवचोनिशम्यरामःश्रुतिसुख-
मात्महितंपराभिमर्द्दि ॥ शुचमनुविजहौविचार्यकिंचिज्जनकसुतामनुपश्यतिस्मपश्चात्
॥ ४४ ॥ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेरामाश्वासनंनाम
मचतुर्विंशतितमः सर्गः ॥ २४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वारामः कमललोचनः ॥ प्रोन्मील्यशनकैरक्षिवेपमानोमहाभुजः ॥ १ ॥ प्र-
णम्यशिरसाभूमौतेजसाचापिविह्वलः ॥ भीतः कृतांजलिपुटः प्रोवाच परमेश्वरीं ॥ २ ॥ का

त्वंदेविविशालाक्षीशशांकावयवांकिते ॥ नजानेत्वामहंदेवि ... स्थितेहिपृच्छति ॥ ३ ॥ राम
स्यवचनंश्रुत्वाततःसापरमेश्वरी ॥ व्याजहाररघुव्याघ्रंयोगिनामभयप्रदा ॥ ४ ॥ मांविद्धिप
रमांशक्तिंमहेश्वरसमाश्रयां ॥ अनन्यामव्ययामेकांयांपश्यंतिमुमुक्षवः ॥ ५ ॥ अहंवैसर्व
भावानामात्मासर्वांतराशिवा ॥ शाश्वतीसर्वविज्ञानासर्वमूर्तिप्रवर्तिका ॥ ६ ॥ अनंतानंत
महिमासंसारार्णवतारिणी ॥ दिव्यंददामितेचक्षुःपश्यमेपदमैश्वरं ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वाविररा
मैषारामोपश्यच्चतत्पदं ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशंविश्वकृतेजोनिराकुलं ॥ ८ ॥ ज्वालावलिसह
स्राढ्यंकालानलशतोपमं ॥ दंष्ट्राकरालंदुर्द्धर्षंजटामंडलमंडितं ॥ ९ ॥ त्रिशूलवरहस्तंचघो
ररूपंभयावहं ॥ प्रशाम्यत्सौम्यवदनमनंतैश्वर्यसंयुतं ॥ १० ॥ चंद्रावयवलक्ष्माढ्यंचंद्रको
टिसमप्रभं ॥ किरीटिनंगदाहस्तंनूपुरैरुपशोभितं ॥ ११ ॥ दिव्यमाल्यांबरधरंदिव्यगंधानु
लेपनं ॥ शंखचक्रकरंकाम्यंत्रिनेत्रंकृत्तिवाससं ॥ १२ ॥ अंतःस्थंचांडबाह्यस्थंबाह्याभ्यंतर
तःपरं ॥ सर्वशक्तिमयंशांतंसर्वाकारंसनातनं ॥ १३ ॥ ब्रह्मेंद्रोपेंद्रयोगींद्रैरीड्यमानपदांबुजं
सर्वतःपाणिपादंतत्सर्वतोक्षिशिरोमुखं ॥ १४ ॥ सर्वमावृत्त्यतिष्ठंतंददर्शपदमैश्वरं ॥ दृष्ट्वा·
चतादृशंरूपंदिव्यंमाहेश्वरंपदं ॥ ॥ १५ ॥ तयैवचसमाविष्टःसरामोहृतमानसः ॥ आत्म

१ पुंस्त्वमार्षं एव मेवोत्तरत्रविशेषणद्वये·

न्याधायचात्मानमोंकारंसमनुस्मरन् ॥ १६ ॥ नाम्नामष्टसहस्रेण तुष्टावपरमेश्वरी॥ ॐ सीतो-
मापरमाशक्तिरनंतानिष्कलामला ॥ १७ ॥ शांतामाहेश्वरीनित्याशाश्वती १० परमाक्षरा ॥
अचिंत्याकेवलानंनाशिवात्मापरमात्मिका ॥ १८ ॥ अनादिरव्ययाशुद्धा देवात्मा २० सर्वगो
चरा ॥ एकानेकविभागस्थामायातीतासुनिर्मला ॥ १९ ॥ महामाहेश्वरीशक्तामहादेवीनिरंज
ना ॥ काष्ठा ३० सर्वांतरस्थाचचिच्छक्तिरतिलालसा ॥ २० ॥ जानकीमिथिलानंदाराक्षसांत
विधायिनी ॥ रावणांतकरीरम्यारामवक्षःस्थलालया ॥ २१ ॥ उमासर्वात्मिका ४० विद्याज्यो
तीरूपाऽयुताक्षरी ॥ शांतिः प्रतिष्ठासर्वेषांनिवृत्तिरमृतप्रदा ॥ २२ ॥ व्योममूर्तिर्व्योममयी-
व्योमाधारा ५० च्युतालता ॥ अनादिनिधनायोषाकारणात्माकलाकुला ॥ २३ ॥ नंदप्रथ
मजानाभिरमृतस्यांतसंश्रया ॥ प्राणेश्वरप्रिया ६० मातामहीमहिषवाहिनी ॥ २४ ॥ प्रा-
णेश्वरीप्राणरूपाप्रधानपुरुषेश्वरी ॥ सर्वशक्तिः कलाकाष्ठाज्योत्स्नेंदो ७० र्महिमास्पदा-
॥ २५ ॥ सर्वकार्यनियंत्रीचसर्वभूतेश्वरीश्वरी ॥ अनादिरव्यक्तगुणामहानंदासनातनी ॥ २६
॥ आकाशयोनिर्योगस्थासर्वयोगेश्वरेश्वरी ८० ॥ शवासनाचितांतःस्थामहेशीवृषवाहि
नी ॥ २७ ॥ बालिकातरुणीवृद्धावृद्धमाताजरातुरा ॥ महामाया ९० सुदुष्पूरामूलप्रकृ-

तिरीश्वरी ॥ २८ ॥ संसारयोनिः सकलासर्वशक्तिसमुद्भवा ॥ संसारसारादुर्वारादुर्निरीक्ष्यादुरा-
सदा १०० ॥ २९ ॥ प्राणशक्तिः प्राणविद्यायोगिनीपरमाकला ॥ महाविभूतिर्दुर्धर्षामूलप्रकृति
संभवा ॥ ३० ॥ अनाद्यनंतविभवापरात्मापुरुषोबली ११० ॥ सर्गस्थित्यंतकरणीसुदुर्वा
च्यदुरत्यया ॥ ३१ ॥ शब्दयोनिःशब्दमयीनादाख्यानादविग्रहा ॥ प्रधानपुरुषातीताप्र
धानपुरुषात्मिका ॥ ३२ ॥ पुराणी १२० चिन्मयीपुंसामादिःपुरुषरूपिणी ॥ भूतांतरात्मा
कूटस्थमहापुरुषसंज्ञिता ३३ ॥ जन्ममृत्युजरातीतासर्वशक्तिसमन्विता ॥ व्यापिनीचानव
च्छिन्ना १३० प्रधानासुप्रवेशिनी ॥ ३४ ॥ क्षेत्रज्ञाशक्तिरव्यक्तलक्षणामलवर्जिता ॥ अना
दिमायासंभिन्नात्रितत्वाप्रकृतिर्गुणा १४० ॥ ३५ ॥ महामायासमुत्पन्नातामसीपौरुषं
ध्रुवा ॥ व्यक्ताव्यक्तात्मिकाकृष्णारक्ताशुक्ला प्रसूतिका ॥ ३६ ॥ स्वकार्या १५० कार्यजननी
ब्रह्मास्याब्रह्मसंश्रया ॥ व्यक्ताप्रथमजाब्राह्मीमहतीज्ञानरूपिणी ॥ ३७ ॥ वैराग्यैश्वर्यध
र्मात्माब्रह्ममूर्ति १६० र्हृदिस्थिता ॥ जयदाजित्वरीजैत्रीजयश्रीर्जयशालिनी ॥ ३८ ॥ सु
खदाशुभदासत्यासुभा १७० संक्षोभकारिणी ॥ अपांयोनिःस्वयंभूतिर्मानसीतत्वसं ४७
भवा ॥ ३९ ॥ ईश्वराणीचशर्वाणीशंकरार्द्धशरीरिणी ॥ भवानीचैवरुद्राणी १८० महाल-

क्ष्मीरथांबिका ॥ ४० ॥ माहेश्वरीसमुत्पन्नाभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ सर्वेश्वरीसर्ववर्णानित्यामुदित
मानसा ॥ ४१ ॥ ब्रह्मेंद्रोपेंद्रनमिताशंकरेच्छानुवर्तिनी १९० ॥ ईश्वरार्द्धासनगतारघूत्तमपति
व्रता ॥ ४२ ॥ सकृद्विभाविता सर्वासमुद्रपरिशोषिणी ॥ पार्वतीहिमवत्पुत्रीपरमानंददायिनी ॥
४३ ॥ गुणाढ्यायोगदायोग्याज्ञानमूर्तिर्विकाशिनी ॥ सावित्रीकमलालक्ष्मीः श्रीरनंतोरसि-
स्थिता ॥ ४४ ॥ सरोजनिलयाशुभ्रायोगनिद्रा २५० सुदर्शना ॥ सरस्वतीसर्वविद्याजगज्ज्येष्ठा
सुमंगला ॥ ४५ ॥ वासवीवरदावाच्याकीर्तिः सर्वार्थसाधिका २२० ॥ वागीश्वरीसर्वविद्याम
हाविद्यासुशोभना ॥ ४६ ॥ गुह्यविद्यात्मविद्याचसर्वविद्यात्मभाविता ॥ स्वाहाविश्वंभरी
२३० सिद्धिः स्वधामेधाधृतिः श्रुतिः ॥ ४७ ॥ नाभिः सुनाभिः सुकृतिर्माधवीनरवाहिनी
२४० ॥ पूजाविभावरीसौम्याभगिनीभोगदायिनी ॥ ४८ ॥ शोभावंशकरीलीलामानिनी
परमेष्ठिनी २५० ॥ त्रैलोक्यसुंदरीरम्यासुंदरीकामचारिणी ॥ ४९ ॥ महानुभावमध्यस्था-
महामहिषमर्दिनी ॥ पद्ममालापापहराविचित्रमुकुटानना ॥ ५० ॥ कांता २६० चित्रांबरध
रादिव्याभरणभूषिता ॥ हंसाख्याव्योमनिलयाजगत्सृष्टिविवर्द्धिनी ॥ ५१ ॥ निर्यंत्रामंत्र
वाहस्थानंदिनीभद्रकालिका ॥ आदित्यवर्णा २७० कौमारीमयूरवरवाहिनी ॥ ५२ ॥ वृषासन

गतागौरीमहाकालीसुरार्चिता ॥ अदितिर्नियतारौद्रीपद्मगर्भा २८० विवाहना ॥ ५३ ॥वि
रूपाक्षीलेलिहानामहासुरविनाशिनी ॥ महाफलानवद्यांगीकामपूराविभावरी ॥ ५४ ॥वि
चित्ररत्नमुकुटाप्रणतर्द्धिविवर्द्धिनी २९० ॥ कौशिकीकर्षिणीरात्रिस्त्रिदशार्त्तिविनाशिनी
॥५५ ॥विरूपाचसुरूपाचभीमामोक्षप्रदायिनी ॥ भक्तार्त्तिनाशिनीभव्या ३०० भवभावबि
नाशिनी ॥ ५६ ॥निर्गुणानित्यविभवानिःसारानिरपत्रपा ॥ यशस्विनीसामगीतीर्भवांगनिल
यालया ॥ ५७ ॥दीक्षा ३१० विद्याधरीदीप्तामहेंद्रविनिपातिनी ॥ सर्वातिशायिनीविद्यासर्व-
शक्तिप्रदायिनी ॥ ५८ ॥ सर्वेश्वरप्रियातार्क्षीसमुद्रांतरवासिनी ॥ अकलंकानिराधारा ३२०
नित्यसिद्धानिरामया ॥ ५९ ॥ कामधेनुर्वेदगर्भाधीमती मोहनाशिनी ॥ निःसंकल्पानिरातं
काविनयाविनयप्रदा ३३० ॥ ६० ॥ज्वालामालासहस्राढ्यादेवदेवीमनोन्मनी ॥ उर्वीगुर्वी
गुरुः श्रेष्ठासगुणाषड्गुणात्मिका ॥ ६१ ॥ महाभगवती ३४० भव्यावसुदेवसमुद्भवा ॥ महें-
द्रोपेंद्रभगिनीभक्तिगम्यापरायणा ॥ ६२ ॥ ज्ञानज्ञेयाजरातीतावेदांतविषयागतिः ॥ दक्षि
णा ३५० दहनाबाह्यासर्वभूतनमस्कृता ॥ ६३ ॥ योगमायाविभावज्ञामहामोहामहीयसी ४८
॥ सत्यासर्वसमुद्भूतिर्ब्रह्मवृक्षाश्रया ३६० मतिः ॥ ६४ ॥बीजांकुरसमुद्भूतिर्महाशक्तिर्म-

हार्मतिः ॥ रव्यातिः प्रतिज्ञाचित्संविन्महायोगेंद्रशायिनी ॥ ६५ ॥ विकृतिः ३७० शांकरीशा
स्त्रीगंधर्वयक्षसेविता ॥ वैश्वानरीमहाशालादेवसेनागुहप्रिया ॥ ६६ ॥ महारात्रीशिवान
दाशची ३८० दुःस्वप्ननाशिनी ॥ पूज्याऽपूज्याजगद्धात्रीदुर्विनेयस्वरूपिणी ॥ ६७ ॥ गुहांबि
कागुहोत्पत्तिर्महापीठामरुत्सुता ॥ हव्यवाहांतरा ३९० गार्गीहव्यवाहसमुद्भवा ॥ ६८ ॥ ज
गद्योनिर्जगन्माताजगन्मृत्युर्जरातिगा ॥ बुद्धिर्माताबुद्धिमतीपुरुषांतरवासिनी ४०० ॥ ६९ ॥
तपस्विनीसमाधिस्थात्रिनेत्रादिविसंस्थिता ॥ सर्वेंद्रियमनोमातासर्वभूतहृदिस्थिता ॥
७० ॥ संसारतारिणीविद्याब्रह्मवादिमनोलया ॥ ब्रह्माणीबृहती ४१० ब्राह्मीब्रह्मभूता
भयावनिः ॥ ७१ ॥ हिरण्मयीमहारात्रिःसंसारपरिवर्तिका ॥ सुमालिनीसुरूपाचतारिणीभा
विनि ४२० प्रभा ॥ ७२ ॥ उन्मीलनीसर्वसहासर्वप्रत्ययसाक्षिणी ॥ तपिनीतापिनीवि-
श्वाभोगदाधारिणीधरा ४३० ॥ ७३ ॥ सुसौम्याचंद्रवदनातांडवासक्तमानसा ॥ सत्वशु
द्धिकरीशुद्धिर्मलत्रयविनाशिनी ॥ ७४ ॥ जगत्प्रियाजगन्मूर्तिस्त्रिमूर्तिरमृताश्रया ४४०
निराश्रयानिराहारानिरंकुशरणोद्भवा ॥ ७५ ॥ चक्रहस्ताविचित्रांगीस्त्रग्विणीपद्मधारि
णी ॥ परापरविधानज्ञामहापुरुषपूर्वजा ॥ ७६ ॥ विद्येश्वरप्रियाऽ ४५० विद्याविद्युज्जि-

क्काजितश्रमा ॥ विद्यामयीसहस्राक्षीसहस्रश्रवणात्मजा ॥ ७७ ॥ सहस्ररश्मिपद्मस्थामहेश्वरपदा
श्रया ॥ ज्वालिनी ४६० सद्मनाव्याप्ततैजसीपद्मरोधिका ॥ ७८ ॥ महादेवाश्रयामान्यामहादेव
मनोरमा ॥ व्योमलक्ष्मीः सिंहरथाचेकितान्यमितप्रभा ४७० ॥ ७९ ॥ विश्वेश्वरीविमानस्था-
विशोकाशोकनाशिनी ॥ अनाहताकुंडलिनीनलिनीपद्मवासिनी ॥ ८० ॥ शतानंदासतांकीर्तिः
४८० सर्वभूताशयास्थिता ॥ वाग्देवताब्रह्मकलाकलातीताकलावती ॥ ८१ ॥ ब्रह्मर्षिर्ब्रह्महृदया-
ब्रह्मविष्णुशिवप्रिया ॥ व्योमशक्तिः क्रियाशक्ति ४९० र्जनशक्तिः परागतिः ॥ ८२ ॥ क्षोभिकारौद्रि
काभेद्याभेदाभेदविवर्जिता ॥ अभिन्नाभिन्नसंस्थानावंशिनीवंशहारिणी ५०० ॥ ८३ ॥ गुह्य-
शक्तिर्गुणातीतासर्वदासर्वतोमुखी ॥ भगिनीभगवत्पत्नीसकलाकालकारिणी ॥ ८४ ॥ सर्ववि
त्सर्वतोभद्रा ५१० गुह्यातीतागुहावलिः ॥ प्रक्रिया योगमाताच गंधाविश्वेश्वरेश्वरी ॥ ८५ ॥
कपिलाकपिलाकांताकनकाभाकलांतरा ५२० ॥ पुण्यापुष्करिणीभोक्त्रीपुरंदरपुरःसरा ॥ ८६
॥ पोषणीपरमैश्वर्यभूतिदाभूतिभूषणा ॥ पंचब्रह्मसमुत्पत्तिः परमात्मात्मविग्रहा ॥ ८७ ॥ नर्मो
दया ५३० भानुमतीयोगिज्ञेयामनोजवा ॥ बीजरूपारजोरूपावशिनीयोगरूपिणी ॥ ८८ ॥ सु
मंत्रामंत्रिणीपूर्णा ५४० ह्लादिनीक्लेशनाशिनी ॥ मनोहरीमनोरक्षीतापसीवेदरूपिणी ॥ ८९ ॥

वेदशक्तिर्वेदमातावेदविद्याप्रकाशिनी ॥ योगेश्वरेश्वरी ५५० मालामहाशक्तिर्मनोमयी ॥
९० ॥ विश्वावस्थावीरमुक्तिर्विद्युन्मालाविहायसी ॥ पीवरीसुरभीवंद्या ५६० नंदिनीनंदिवल्ल
भा ॥ ९१ ॥ भारतीपरमानंदापरापरविभेदिका ॥ सर्वप्रहरणोपेताकाम्याकामेश्वरेश्वरी ॥
९२ ॥ अचिंत्याऽचिंत्यमहिमादुर्लेखाकनकप्रभा ॥ कूश्मांडीधनरत्नाढ्यासुगंधागंधदायि
नी ॥ ९३ ॥ त्रिविक्रमपदोद्भूताधनुष्पाणिःशिरोहया ॥ सुदुर्लभा ५८० धनाध्यक्षाधन्यापिं
गललोचना ॥ ९४ ॥ भ्रांतिःप्रभावतीदीप्तिःपंकजायतलोचना ॥ आद्यात्हत्कमलोद्भूतापरा
माता ५९० रणप्रिया ॥ ९५ ॥ सत्क्रियागिरिजानित्यशुद्धापुष्पनिरंतरा ॥ दुर्गाकात्यायनीचं-
डीचर्चिकाशांतविग्रहा ६०० ॥ ९६ ॥ हिरण्यवर्णारजनीजगन्मंत्रप्रवर्तिका ॥ मंदराद्रिनिवा
साचशारदास्वर्णमालिनी ॥ ९७ ॥ रत्नमालारत्नगर्भापृथ्वीविश्वप्रमाथिनी ६१० ॥ पद्मा
सनापद्मनिभानित्यतुष्टाऽमृतोद्भवा ॥ ९८ ॥ धुन्वतीदुष्प्रकंपाचसूर्यमातादृषद्वती ॥ महेंद्र
भगिनीमाया ६२० वरेण्यावरदर्पिता ॥ ९९ ॥ कल्याणीकमलारामापंचभूतवरप्रदा ॥ वा-
च्यावरेश्वरीनंद्यादुर्जया ६३० दुरतिक्रमा ॥ १०० ॥ कालरात्रिर्महावेगावीरभद्रहितप्रिया ॥
भद्रकालीजगन्माताभक्तानांभद्रदायिनी ॥ १०१ ॥ करालापिंगलाकारा नामवेदा ६४० म-

अद्भुत ह्वानदा ॥ तपस्विनीयशोदाच यथाध्वपरिवर्तिनी ॥ १०२ ॥ शंखिनीपद्मिनीसांख्यासांख्य रा.स.
५० योगप्रवर्तिका ॥ चैत्रीसंवत्सरा ६५० रुद्राजगत्संपूरणींद्रजा ॥ १०३ ॥ शुंभारिःखेचरीख- २५
स्थाकंबुग्रीवाकलिप्रिया ॥ खरध्वजाखरारूढा ६६० पराध्यापरमालिनी ॥ १०४ ॥ ऐश्वर्य
रत्ननिलयाविरक्तागरुडासना ॥ जयंतीहृद्गुहारम्यासत्ववेगागणाग्रणीः ॥ १०५ ॥ संकल्प-
सिद्धा ६७० साम्यस्थासर्वविज्ञानदायिनी ॥ कलिकल्मषहंत्रीचगुह्योपनीषदुत्तमा ॥ १०६
॥ नित्यदृष्टिःस्मृतिर्व्याप्तिःपुष्टिस्तुष्टिः ६८० क्रियावती ॥ विश्वामरेश्वरेशाना भुक्तिर्मुक्तिःशि
वामृता ॥ १०७ ॥ लोहितासर्वमाताचभीषणावनमालिनी ६९० ॥ अनंतशयनाऽनाद्यान
रनारायणोद्भवा ॥ १०८ ॥ नृसिंहीदैत्यमथिनीशंखचक्रगदाधरा ॥ संकर्षणसमुत्पत्तिरंबि
कोपांतसंश्रया ॥ १०९ ॥ महाज्वालामहामूर्तिः ७०० सुमूर्तिःसर्वकामधुक् ॥ सुप्रभासुतरा
गौरीधर्मकामार्थमोक्षदा ॥ ११० ॥ भ्रूमध्यनिलयाऽपूर्वाप्रधानपुरुषावली ॥ महाविभूतिदा
७१० मध्यासरोजनयनाऽसना ॥ १११ ॥ अष्टादशभुजानाट्यानीलोत्पलदलप्रभा ॥ सर्वशक्त्या
समारूढाधर्माधर्मानुवर्जिता ॥ ११२ ॥ वैराग्यज्ञाननिरतानिरालोका ७२० निरिंद्रिया ॥ वि- ५०
चित्रगहनाधीराशाश्वतस्थानवासिनी ॥ ११३ ॥ स्थानेश्वरीनिरानंदात्रिशूलवरधारिणी ॥

अशेषदेवतामूर्तिर्देवतापरदेवता ७३० ॥११४॥ गणात्मिकागिरेःपुत्रीनिशुंभविनिपातिनी॥ अवर्णावर्णरहितानिवर्णाबीजसंभवा ॥११५॥ अनंतवर्णाऽनन्यस्थाशंकरी ७४० शांतमानसा॥ अगोत्रागोमतीगोप्त्रीगुह्यरूपागुणांतरा ॥११६॥ गोश्रीर्गव्यप्रियागौरीगणेश्वरनमस्कृता॥ सत्यमात्रा ७५० सत्यसंधात्रिसंध्यासंधिवर्जिता॥११७॥ सर्ववादाश्रयासांख्यासांख्ययोगसमुद्भवा॥ असंख्येयाऽप्रमेयाख्याशून्याशुद्धकुलोद्भवा ७६० ॥११८॥ बिंदुनादसमुत्पत्तिःशंभुवामाशशिप्रभा॥ विसंगाभेदरहितामनोज्ञामधुसूदनी ॥११९॥ महाश्रीःश्रीसमुत्पत्ति ७७० स्तमःपारेप्रतिष्ठिता॥ त्रितत्त्वमातात्रिविधासुसूक्ष्मपदसंश्रया॥ १२०॥ शांत्यतीतामलातीतानिर्विकारानिराश्रया॥ शिवाख्याचित्रनिलया ७८० शिवज्ञानस्वरूपिणी॥१२१॥ दैत्यदानवनिर्मात्रीकाश्यपीकालकर्णिका॥ शास्त्रयोनिःक्रियामूर्तिश्चतुर्वर्गप्रदर्शिता॥१२२॥ नारायणीनवोद्भूताकौमुदी ७९० लिंगधारिणी॥ कामुकीललितातारापरापरविभूतिदा॥१२३॥ परांतजातमहिमावडवावामलोचना॥ सुभद्रादेवकी ८०० सीतावेदवेदांगपारगा १२४ ॥ मनस्विनीमन्युमातामहामन्युसमुद्भवा॥ अमृत्युरमृतास्वादापुरुहूतापुरुष्टुता॥ १२५॥ अशोच्या ८१० भिन्नविषयाहिरण्यरजतप्रिया॥ हिर

ण्यारानंतीहैमीहेमाभरणभूषिता ॥१२६॥ विभ्राजमानादुर्ज्ञेयाज्योतिष्टोमफलप्रदा ॥ महानिद्रा
८२० समुद्भूतिर्बलींद्रासत्यदेवता ॥१२७॥ दीर्घाककुद्मिनीविद्याशांतिदाशांतिवर्द्धिनी ॥ लक्ष्म्या
दिशक्तिजननीशक्तिचक्रप्रवर्त्तिका ॥१२८॥ त्रिशक्तिजननी ८३० जन्याषडूर्मिपरिवर्जिता ॥ स्वा
हाचकूर्मकरणीयुगांतदलनात्मिका ॥१२९॥ संकर्षणा जगद्धात्रीकामयोनिः किरीटिनी ॥ ऐंद्री
८४० त्रैलोक्यनमितावैष्णवीपरमेश्वरी ॥१३०॥ प्रद्युम्नदयितादांतायुग्मदृष्टिस्त्रिलोचना ॥ म
होत्कटाहंसगतिः प्रचंडा ८५० चंडविक्रमा ॥१३१॥ वृषावेशावियन्मात्राविंध्यपर्वतवासिनी
॥ हिमवन्मेरुनिलयाकैलासगिरिवासिनी ॥१३२॥ चाणूरहंत्रीतनयानीतिज्ञाकामरूपिणी
८६० ॥ वेदविद्याव्रतरताधर्मशीलाऽनिलासना ॥१३३॥ अयोध्यानिलयावीरामहाकालस-
मुद्भवा ॥ विद्याधरप्रियासिद्धाविद्याधरनिराकृतिः ॥१३४॥ आप्यायंती ८७० वहंतीचपा
वनीपोषणीखिला ॥ मातृकामन्मथोद्भूतावारिजावाहनप्रिया ॥१३५॥ करीषिणीस्वधावा-
णी ८८० वीणावादनतत्परा ॥ सेवितासेविकासेवासिनीवालीगरुत्मती ॥१३६॥ अरुंधती-
हिरण्याक्षीमणिदाश्रीवसुप्रदा ८९० ॥ वसुमतीवसोर्धारावसुंधरासमुद्भवा ॥१३७॥ वरा
रोहावरार्हाचवपुः संगसमुद्भवा ॥ श्रीफलीश्रीमतीश्रीशाश्रीनिरासा ९०० हरिप्रिया ॥१३८॥

श्रीधरीश्रीकरीकंप्राश्रीधराईशवीरणी ॥ अनंतदृष्टिरक्षुद्राधात्रीशाधनदप्रिया ९१० ॥१३९॥
निहंत्रीदैत्यसिंहानांसिंहिकासिंहवाहिनी ॥ सुसेनाचंद्रनिलयासुकीर्तिश्छिन्नसंशया ॥१४०॥
बलज्ञाबलदावामा ९२० लेलिहानाऽमृतास्रवा ॥ नित्योदितास्वयंज्योतिरुत्सुकाऽमृतजीवि
नी ॥१४१॥ वज्रदंष्ट्रावज्रजिह्वावैदेहीवज्रविग्रहा ९३० ॥ मंगल्यामंगलामालामलिनाम
लहारिणी ॥ १४२ ॥ गांधर्वीगारुडीचांद्रीकंबलाश्वतरप्रिया ॥ सौदामिनी ९४० जनानंदा
भ्रुकुटीकुटिलानना ॥ १४३ ॥ कर्णिकारकराकक्षाकंसप्राणापहारिणी ॥ युगंधरायुगाव
र्त्तात्रिसंध्याहर्षवर्धिनी ॥ १४४ ॥ प्रत्यक्षदेवता ९५० दिव्यादिव्यगंधादिवापरा ॥ शक्रा-
सनगताशाक्रीसाध्वीनारीशवासना ॥ १४५ ॥ इष्टाविशिष्टा ९६० शिष्टेष्टाशिष्टाशि
ष्टप्रपूजिता ॥ शतरूपाशतावर्त्ताविनीतासुरभिःसुरा ॥ १४६ ॥ सुरेंद्रमातासुद्युम्ना ९७०
सुषुम्नासूर्यसंस्थिता ॥ समीक्षासत्प्रतिष्ठाचनिर्वृत्तिर्ज्ञानपारगा ॥ १४७ ॥ धर्मशास्त्रा
र्थकुशलाधर्मज्ञाधर्मवाहना ॥ धर्माधर्मविनिर्मात्रि ९८० धार्मिकाणांशिवप्रदा ॥-
१४८ ॥ धर्मशक्तिर्धर्ममयीविधर्माविश्वधर्मिणी ॥ धर्मांतराधर्ममध्याधर्मपूर्वाधनप्रि
या ॥१४९ ॥ धर्मोपदेशा ९९० धर्मात्माधर्मलभ्याधराधरा ॥ कपालीशाकलामूर्तिः कला

कलितविग्रहा ॥ १५० ॥ सर्वशक्तिविनिर्मुक्ता सर्वशक्त्याश्रयाश्रया ॥ सर्वासर्वेश्वरी १००० सू
क्ष्मासुसूक्ष्माज्ञानरूपिणी ॥ १५१ ॥ प्रधानपुरुषेशानामहापुरुषसाक्षिणी ॥ सदाशिवावियन्मूर्त्तिर्देवमूर्तिरमूर्तिका १००८ ॥ १५२ ॥ एवंनाम्नांसहस्रेण तुष्टावरघुनंदनः ॥ कृतांजलिपुटो भूत्वासीतांहृष्टतनूरुहां ॥ १५३ ॥ भारद्वाजमहाभागयश्चैतत्स्तोत्रमद्भुतं ॥ पठेद्वापाठयेद्वापिसयातिपरमंपदं ॥ १५४ ॥ ब्रह्मक्षत्रियविड्योनिर्ब्रह्मप्राप्नोतिशाश्वतं ॥ शूद्रः सद्गतिमाप्नोतिधनधान्यविभूतयः ॥ १५५ ॥ भवंतिस्तोत्रमाहात्म्यादेतत्स्वस्त्ययनंमहत् ॥ मारीभयेराजभयेतथाचौराग्निजेभये ॥ १५६ ॥ व्याधीनांप्रभवेघोरेशत्रूत्थानेचसंकटे ॥ अनावृष्टिभयेविप्रसर्वशांतिकरंपरं ॥ १५७ ॥ यद्यदिष्टतमंयस्यतत्सर्वंस्तोत्रतोभवेत् ॥ यत्रैतत्पठ्यतेसम्यक्सीतानामसहस्रकं ॥ १५८ ॥ रामेणसहितादेवीतत्रतिष्ठत्यसंशयः ॥ महापापातिपापानिविलयंयांतिसुव्रत ॥ १५९ ॥ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीये आदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेसीतासहस्रनामस्तोत्रकथनंनामपंचविंशतितमः सर्गः ॥ २५ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ एवंनामसहस्रेणस्तुत्वासौ ५२
रघुनंदनः ॥ भूयः प्रणम्यप्रीतात्माप्रोवाचेदंकृतांजलिः ॥ १ ॥ यदेतदैश्वरंरूपंघोरंते

परमेश्वरि ॥ भीतोस्मिसांप्रतंदृष्ट्वारूपमन्यत्प्रदर्शय ॥ २ ॥ एवमुक्ताथसादेवीतेनरामेण
मैथिली ॥ संहृत्यदर्शयामासस्वंरूपंपरमंपुनः ॥ ३ ॥ कांचनांबुरुहप्रख्यंपद्मोत्पलसुगंधि
कं ॥ सुनेत्रंद्विभुजंसौम्यंनीलालकविभूषितं ॥ ४ ॥ रक्तपादांबुजतलंसुरक्तकरपल्लवं ॥ श्री
मद्विशालसद्वृत्तललाटतिलकोज्वलं ॥ ५ ॥ भूषितंचारुसर्वांगंभूषणैरभिशोभितं ॥ दधा
नंसुरसांमालांविशालांहेमनिर्मितां ॥ ६ ॥ ईषत्स्मितंसुबिंबोष्ठंनूपुरांबरसंयुतं ॥ प्रसन्न-
वदनंदिव्यमनंतमहिमास्पदं ॥ ७ ॥ तदीदृशंसमालोक्यरूपंरघुकुलोत्तमः ॥ भीतिंसंत्य-
ज्यहृष्टात्माबभाषेपरमेश्वरीं ॥ ८ ॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेसफलंतपः ॥ यन्मेसाक्षात्त्व-
मव्यक्ताप्रसन्नादृष्टिगोचरा ॥ ९ ॥ त्वयासृष्टंजगत्सर्वंप्रधानाद्यंत्वयिस्थितं ॥ त्वय्येवली
यतेदेवित्वमेवचपरागतिः ॥ १० ॥ वदंतिकेचित्त्वामेवप्रकृतिंविकृतेःपरां ॥ अपरेपरमा-
त्मज्ञाःशिवेतिशिवसंश्रये ॥ ११ ॥ त्वयिप्रधानंपुरुषोमहान्ब्रह्मातथेश्वरः ॥ अविद्यानि-
यतिर्मायाकालाद्याःशतशोभवन् ॥ १२ ॥ त्वंहिसापरमाशक्तिरनंतापरमेष्ठिनी ॥ सर्वभे
दविनिर्मुक्तासर्वभेदाश्रयानिजा ॥ १३ ॥ त्वामधिष्ठाययोगेशिपुरुषःपरमेश्वरीं ॥ प्रधाना-

१ स्वकेनित्येनिजंत्रिष्वित्यमरान्नित्या·

द्यं जगत्कृत्स्नं करोति विकरोति च ॥ १४ ॥ त्वय्येव संगतो देवः स्वमानंदं समश्नुते ॥ त्वमेव परमानंद
स्त्वमेवानंददायिनी ॥ १५ ॥ त्वमेव परमं व्योम महाज्योतिर्निरंजनं ॥ शिवं सर्वगतं सूक्ष्मं परं ब्रह्म-
सनातनं ॥ १६ ॥ त्वं शक्रः सर्वदेवानां ब्रह्मा ब्रह्मविदामपि ॥ सांख्यानां कपिलो देवो रुद्राणामसि शं
करः ॥ १७ ॥ आदित्यानामुपेंद्रस्त्वं वसूनां चैव पावकः ॥ वेदानां सामवेदस्त्वं गायत्री च्छंदसामपि
॥ १८ ॥ अध्यात्मविद्या विद्यानां गतीनां परमा गतिः ॥ माया त्वं सर्वशक्तीनां कालः कलयतामपि ॥
॥ १९ ॥ ओंकारः सर्वगुह्यानां वर्णानां च द्विजोत्तमः ॥ आश्रमाणां गृहस्थस्त्वमीश्वराणां महेश्वरः
॥ २० ॥ पुंसां त्वमेव पुरुषः सर्वभूतहृदि स्थितः ॥ सर्वोपनिषदां देवि गुह्योपनिषदुच्यसे ॥ २१ ॥ ई
शानं चासि भूपानां युगानां कृतमेव च ॥ आदित्यः सर्वमार्गाणां वाचां देवी सरस्वती ॥ २२ ॥ त्वं-
लक्ष्मीश्चारुरूपाणां विष्णुर्मायाविनामपि ॥ अरुंधती सतीनां त्वं सुपर्णः पततामसि ॥ २३ ॥ सू
क्तानां पौरुषं सूक्तं ज्येष्ठं साम च सामसु ॥ सावित्री त्वयसि जप्यानां यजुषां शतरुद्रियं ॥ २४ ॥ प
र्वतानां महामेरुरनंतो भोगिनामसि ॥ सर्वेषां त्वं परं ब्रह्म त्वन्मयं सर्वमेव हि ॥ २५ ॥ रूपं तवाशेषकला

१ अर्चिरादिमार्गाणां २ कलाः कलनानि परिच्छेदा इति यावत् ॥ कल संख्याने ॥ यावत्परिच्छेदशून्यं अप-
रिच्छिन्नमिति यावत् ॥

विहीनमगोचरंनिर्मलमेकरूपं ॥ अनादिमध्यांतमनंतमाद्यंनमामिसत्यंतमसः परस्तात् ॥२६
॥ यद्वैवपश्यंतिजगत्प्रसूतिं वेदांतविज्ञानविनिश्चितार्थः ॥आनंदमात्रंपरमाभिधानंतदेवरूपं
प्रणतोस्मिनित्यं ॥ २७ ॥ अशेषसूत्रांतरसन्निविष्टंप्रधानसंयोगवियोगहेतु ॥ तेजोमयंजन्-
न्मविनाशहीनं प्राणाभिधानंप्रणतोस्मिरूपं ॥ २८ ॥ आद्यंतहीनंजगदात्मरूपंविभिन्नसं-
स्थंप्रकृतेः परस्तात् ॥ कूटस्थमव्यक्तवपुस्तवैवनमामिरूपंपुरुषाभिधानं ॥ २९ ॥सर्वाश्रयंस
र्वजगन्निधानंसर्वत्रगंजन्मविनाशहीनं ॥ नतोस्मितेरूपमणुप्रभेदमाद्यंमहत्त्वेपुरुषानुरूपं
॥३० ॥प्रकृत्यवस्थंत्रिगुणात्मबीजमैश्वर्यविज्ञानविरागधर्मैः ॥समन्वितंदेवनतोस्मिरूपं-
द्विसप्तलोकात्मकमंबुसंस्थं॥३१॥विचित्रभेदंपुरुषैकनाथमनंतभूतैर्विनिवासितंते ॥ नतो
स्मिरूपंजगदंडसंज्ञमशेषवेदात्मकमेकमाद्यं॥ ३२॥स्वतेजसापूरितलोकभेदंनमामिरूपं
रविमंडलस्थं ॥सहस्रमूर्द्धानमनंतशक्तिंसहस्रबाहुंपुरुषंपुराणं॥ शयानमंतः सलिलेत
वैवनारायणाख्यंप्रणतोस्मिरूपं॥ ३३॥दंष्ट्राकरालंत्रिदशाभिवंद्यंयुगांतकालानलक
ल्परूपं॥ अशेषभूतांडविनाशहेतुंनमामिरूपंतवकालसंज्ञं॥ ३४ ॥फणासहस्रेणविरा
जमानंभुवस्तलेधिष्ठितमप्रमेयं॥ अशेषभारोद्वहनेसमर्थंनमामितेरूपमनंतसंज्ञं॥३५

॥ अव्याहतैश्वर्यमयुग्मनेत्रं ब्रह्मात्मतानंदरसज्ञमेकं ॥ युगांतशेषं दिविनृत्यमानं नतोस्मि रूपं तव
रुद्रसंस्थं ॥ ३६ ॥ प्रहीणशोकं विमलं पवित्रं सुरासुरैरर्चितपादयुग्मं ॥ सुकोमलं देवि विशालशु
भ्रं नमामि ते रूपमिदं नमामि ॥ ३७ ॥ एतावदुक्त्वा वचनं रघुराजकुलोद्वहः ॥ संप्रेक्षमाणो वैदेहीं प्रां
जलिः पार्श्वतोभवत् ॥ ३८ ॥ अथ सा तस्य वचनं निशम्य जगतीपतेः ॥ सस्मितं प्राह भर्तारं शृणुष्वैकं
वचो मम ॥ ३९ ॥ गृहीतं यन्मया रूपं रावणस्य वधाय हि ॥ तेन रूपेण राजेंद्र वसामि मानसोत्तरे ॥ ४०
प्रकृत्या नीलरूपस्त्वं लोहितो रावणार्दितः ॥ नीललोहितरूपेण त्वया सह वसाम्यहं ॥ ४१ ॥ गृह्ण-
ण त्वं वरं राम मत्तो यदभिकांक्षितं ॥ तच्छ्रुत्वा राघवो वीरः प्रतिश्रुत्य गिरो स्थितिं ॥ ४२ ॥ भारद्वाजां
श भागेन यथा चे परमेश्वरीं ॥ देवि सीते महाभागे दर्शितं रूपमैश्वरं ॥ ४३ ॥ त्वद्दयान्नापगच्छेत्त
दिति मे दीयतां वरः ॥ भ्रातरो मम कल्याणि वानराः सविभीषणाः ॥ ४४ ॥ सेनान्यो मम वैदेहि अ
योध्यायो धनुरव्ययकाः ॥ पुनस्ते संगताः संतु मया रावणतर्जिताः ॥ ४५ ॥ एतस्मिन्नंतरे चाभूदा
काशे दुंदुभिस्वनः ॥ पपात पुष्पवृष्टिश्च रामसीतोपरि द्विज ॥ ४६ ॥ प्रहस्य सीता पुनराह रामं
तथेति रामोपि विरिंचिमुख्यान् ॥ स तान्विसृज्य प्रतिगृह्य सीतां गंतुं स्वकं देशमसावियेष ॥ ५४
४७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये अद्भुतोत्तरकांडे श्रीरामविजयो नाम षड्

रामस्तु पुष्पकारूढः सीतामालिंग्य बाहुना ॥ अयोध्यामगमद्वीरः काकुत्स्थकुलनंदनः ॥
१ ॥ रथनेमिस्वनं श्रुत्वा रामदर्शनलालसाः ॥ भ्रातरो भरताद्यास्ते योधमुख्याश्च ते तथा ॥ २
॥ राममागतमाज्ञाय ससीतं सऋषिव्रजं ॥ प्रणेमुः सहसागत्य आनंदाश्रुकणाकुलाः ॥ ३ ॥
वानरान्राक्षसान्सर्वानानाय्य स्वपुरं हि सः ॥ सर्वं तत्कथयामास रामः कमललोचनः ॥ ४ ॥
तच्छ्रुत्वा विस्मिताः सर्वे साधु साध्विति वादिनः ॥ सीतां तत्त्वेन विज्ञाय रामं च मधुसूदनं ॥ ५ ॥
तदेवं चिंतयंतस्ते स्वं स्वं स्थानं ययुर्मुदा ॥ विसृष्टा रामभद्रेण सांत्वपूर्वं महात्मना ॥ ६ ॥
ऋषयश्चाभिनंद्यैनं ससीतं रघुनंदनं ॥ आशीर्भिर्वर्धयामासुर्ययुश्चापि यथागतं ॥ ७ ॥
रामोपि सीतया सार्द्धं भ्रातृभिश्च महात्मभिः ॥ चक्रे निष्कंटकां पृथ्वीं देवानां च महद्धितं ॥ ८
॥ यज्ञान्बहुविधांश्चक्रे सरयूतीर उत्तमे ॥ दशवर्षसहस्राणि दशवर्षशतानि च ॥ किंचिद-
भ्यधिकं चैव रामो राज्यमकारयत् ॥ ९ ॥ देवकिन्नरगंधर्वा विद्याधरमहोरगाः ॥ रामं नमं-
ति सततं गुणारामं रमापतिं ॥ १० ॥ एतत्ते कथितं भद्र भारद्वाज महामते ॥ तेषु किंचिदिहा-
श्चर्यमुक्तं रामकथाश्रयं ॥ ११ ॥ सर्वं न वक्तुमिच्छामि पुनरुक्तिभयाद्द्विज ॥ ब्रह्मणा गोपितं त-

तच्च अतोपिनतदुक्तवान् ॥१२॥ अद्भुतोत्तरकांडे तत्कथितं वेदसंमित ॥ शृणोत्यधीतेयश्चै
तत्सब्रह्मपरमाप्नुयात् ॥ १३ ॥ श्लोकमेकंतदर्धंवा शृणुयाद्यश्च मानवः ॥ प्रातर्मध्याह्नयो
गेवासयातिपरमांगतिं ॥१४॥ पंचविंशतिसाहस्रंरामायणमधीत्ययत् ॥ फलमाप्नोतिपु
रुषस्तदस्यश्लोकमात्रतः ॥१५॥ नश्रुतंनाप्यधीतंवायेनाश्रुतमिदंद्विज ॥ सगर्भान्निःसृ
तोनैवयथाभ्रूणास्तथैवसः ॥१६॥ रामायणमिदंश्रुत्वानमातुर्जठरंविशत् ॥ वेदाश्चत्वारए
कत्रतुलयाच्चेदमेकतः ॥१७॥ विधात्रातुलितंशास्त्रंसर्वंदेवाग्रतोद्विज ॥ इदंतुसर्ववेदेभ्यो
गौरवादतिरिच्यते ॥१८॥ शक्रायस्वर्णदीतीरेपुरापृष्टोहमब्रुवं ॥ तदेवतवचाख्यातमद्भुतो-
त्तरकांडकं ॥१९॥ रामायणंमहारत्नंब्रह्मन्तद्दत्तुक्षीरधावभूत ॥ नारदांतःसमासाद्यक्रमान्म
मत्हृदिस्थितं ॥२०॥ तत्सर्वंब्रह्मणोलोकेनिःशेषमवतिष्ठते ॥ किंचिदुर्व्योंचपातालेत्रिदिवेश
क्रसन्निधौ ॥२१॥ विरंचिर्नारदोहंचत्रयएवास्यपारगाः ॥ चतुर्थोनोपपद्येतबुद्ध्वेदंसुस्थि
राभव ॥२२॥ यदुक्तमद्भुतेकांडेपुनस्तेकथयाम्यहं ॥ श्रीरामजन्मवृत्तांतःश्रीमतीचरितंमह
त् ॥२३॥ दंडकारण्यकस्थानांशोणितेनमहात्मनां ॥ नारदस्यचशापेनलक्ष्म्याश्चैवाप ५५
राधतः ॥२४॥ मंदोदरीगर्भनिष्ठावैदेहीजन्मचोक्तवान् ॥ रामस्यविश्वरूपंचभार्गवेणचवी

क्षितं ॥ २५ ॥ ऋष्यमूके हनुमताचतुर्बाहुस्वरूपतः ॥ दृष्टोपि विष्णुरूपेण सुग्रीवसख्यमुक्तवा
न् ॥ २६ ॥ लक्ष्मणांगजतापनशोषणं वारिधेः पुनः ॥ प्राप्तराज्यस्य रामस्य मुनीनां सन्निधौ त-
था ॥ २७ ॥ सीतायाः कथनं श्रुत्वा सहस्रास्यस्य रक्षसः ॥ मानसोत्तरशैलेंद्रस्थितिं ज्ञात्वा-
रघूद्वहः ॥ २८ ॥ जगाम पुष्करद्वीपं भ्रातृभिः सह वानरैः ॥ सीताया ऐश्वरं रूपं रावणस्य वध-
स्तथा ॥ २९ ॥ अयोध्यागमनं रामस्यैष वृत्तांतसंग्रहः ॥ वृत्तांतसंग्रहं चापि पठित्वा रामभक्ति
मान् ॥ जायते मुनिशार्दूल नात्र कार्या विचारणा ॥ ३० ॥ पठेच्च यो रामचरित्रमेतत्पुनाति पा-
पात्स कृतं लभेत ॥ तीर्थाभिषेकं समरे जयं च स सर्वयज्ञस्य महत्फलं च ॥ ३१ ॥ भजेत यो रा
मम चिंत्यरूपमेकेन भावेन च भूमिपुत्रीं ॥ एतत्सुपुण्यं शृणुयात्स ठद्वा भूयो भवेन्नो जठरे जन
न्याः ॥ ३२ ॥ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये अद्भुतोत्तरकांडे श्रीसीता
रामयोरयोध्यागमनं नाम सप्तविंशतितमः सर्गः ॥ २७ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६७ ॥

इदं पुस्तकं श्रीकृष्णदासात्मजेन गंगाविष्णुना मोहमयीनगर्यां स्वीये श्रीवेंकटेश्वराख्य मुद्रालये मुद्रितं श्रीविक्रमाब्दाः १९४० शा-
लिवाहनशकाब्दाः १८०४

॥ इतिश्रीमदद्भुतरामायणंसमाप्तम् ॥